

הלכות תפלה

סימן פט

לפני צור שוכן מעונה, אשא תחינה, עזרני נא גדול העיצה ורב עלילה למצוא את הסוד של הלכות תפלה.

זמן תפלת השחר היינו תפלת שמונה עשרה מתחיל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח שהיא כנגד תמיד השחר ומאותה שעה ואילך הוא זמנה

כתוב בזוהר פנחס ברע"מ דף רמ"ג ע"א "צלותא דערבית עד בקר דאברהם" כמ"ש וישכם אברהם בבקר.

כתב בשער הכוונות – דרושי הלילה דרוש ד"ו כאשר הגיע עלות השחר אשר אז עולה השכינה עם דודה באצילות כנודע הנה ימצאוהו נעור ומתקשר עמה בסוד בני היכלא דמטרוניתא ותעלה אותך עמה בעת עלותה בתפלת השחר וז"ס אעירה שחר אני מעורר השחר כי העיקר הוא שיהא ניעור בעת עמוד השחר.

כתב הארי הקדוש זללה"ה בשעה"כ "דרושי ברכת השחר" ברכת הנותן לשכוי בינה כו' כבר הודעתך כי ליל הוא קודם חצות הלילה, ולילה הוא אחר חצות הלילה, ועל כן אנו מברכים ברכה זו אחר חצות לילה ואילך. וכ"כ עטרת ראשנו הרש"ש בנה"ש דף כ ע"א: "וזמנם (של ברכות השחר) מחצות הלילה ואילך". וכן כתב הבן איש חי (וישב שנה א' אות ד).

כתוב ספר עץ חיים – שער הכללים: "ודע כי בלילה הוא זווג ז"א עם לאה וז"ס ויהי בבקר והנה היא לאה וזווג יעקב ורחל אינו אלא ביום בעת תפלת השחר ... ומחצי לילה ואילך מתפשטת לאה עד סיום דז"א והזווג הזה הוא בבקר כשמשחיר השחר ואמנם רחל אחר חצות לילה היא בסוד נקודה ויורדת לבריאה וז"ס ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה שהם העולמות כי יורדת לבריאה לתת טרף לביתה שהם העולמות.

ומ"מ עיקר מצוותה עם הנץ החמה אלא שאם התפלל משעלה עמוד השחר יצא.

אמרו חכמים (יומא כח עב) "אמר רב ספרא צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי" פירש רש"י בזמן שהחמה מאירה עליהם הם מבהיקים וכאשר החמה בראש כל אדם בשעה שביעית הם מתחילים להשחיר.

כתוב בזוהר כי תצא (רע"ח ע"א) "ביומו תתן שכרו דא צלותא דשחרית" שזמנה מיד כשיתחיל היום (מתוך מדבש).

כתבו הפוסקים (כף החיים, הלבוש) שג' זמנים הם: מצווה מן המובחר להתפלל בהנץ החמה ונמשך זמנה עד ד' שעות שניה לה משהאיר המזרח וזה זמן קרוב לזמן טלית ותפילין. שלישי לו משעלה עמוד השחר וזו תפלה בדיעבד.

כתב בספר "כף החיים" (או"ח סימן פט אות ג) "ואמנם עיין מה שכתבנו לעיל בסימן כ"ה אות כ"ז דלפי סודם של דברים צריך שילבוש ציצית ותפילין קודם קריאת שמע דקרבות ולפחות קודם פרשת התמיד כיעו"ש, וזמן הנחת התפילין הוא משיראה את חבירו כמבואר בסימן ל' סעיף א' ובדברינו לשם בס"ד, אם כן כשימתין עד זמן הנחת תפילין וילבש ציצית ותפילין ויתחיל להתפלל מפרשת העקדה ואילך במיתון וישוב הדעת מלה במלה כפי הראוי שלא יחסר שום אות ובפרט כוונת השמות תהיה תפלת שמונה עשרה קרוב להנץ החמה שהיא יציאת גוף השמש על הארץ כנזכר בדברינו לעיל סימן נ"ח אות יו"ד, ואשרי מי שעובד את רבו כראוי ולא יקפיד על זמן מועט עבור התפלה כי הם דברים העומדים ברומו של עולם:

ונמשך עד סוף ד' שעות ואם עבר (ס"א ולא) והתפלל אחר ד' שעות (ס"א תפלל) עד חצות אע"פ שאין לו שכר כתפלה בזמנה שכר תפלה מיהא איכא.

כתב כאן מרן הב"י שהלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבבבירא (מסכת עדיות) כוותיה. במסכת עדיות (פ"ו מ"א) כתוב שהעיד רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב עד ארבע שעות פירש הרמב"ם ואמרו בירושלמי (ברכות פ"ד) בימי מלכות עובדי כוכבים היו משלשלים להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני כבשים, פעם אחת שלשלו להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני גדיים, באותה שעה האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, ועל אותה העיד רבי יהודה בן בבא: "מוסיף הראב"ד ונ"ל האי עדות דתמיד מפי שמועה העיד ולא מפי מעשה שאם ראה תמיד שקרב בארבע שעות מאי סהדותיה? דלמא כי אשתיה נמי לחמש שעות או לשש שעות הם הכי מקרבי ליה. המלאכת שלמה אומר אה"נ שלפי מעשה שהיה פסק הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין א. ב.).

וכך מספר הבן איש חי (בן יהודה סנהדרין ע"ב) על שלמה המלך שכתוב במדרש משלי דאותו היום נתקרב תמיד של שחר בארבע שעות, כיצד? עשתה בת פרעה כמין סדין וקבעה בו צורת כוכבים ומזלות ופרשה אותו למעלה ממטתו, וכל זמן שהיה שלמה רוצה לעמוד היה רואה אותם הכוכבים והיה יושן כי חושב עדיין לילה עד שישן עד ארבע שעות והמפתחות של בית המקדש תחת מראשותיו ויראים לגשת אליו להקיצו עד שבאה אמו, ובאותו היום נתקרב תמיד של שחר בארבע שעות ע"כ.

אם כן למדנו שסוף זמן תפלת שחרית עד ד' שעות. כתב הראשון לציון כבוד הרב יצחק יוסף שליט"א (ילקוט יוסף ח"א הל' תפלה סעיף ה) עד ארבע שעות היינו שעות זמניות וזה שליש היום. והוסיף ואמר שאת השעות מחשבים מהנץ החמה ועד שקיעתה.

והנה הגיג שעלה על לבי: האם יש משמרות ביום כמו שיש משמרות בלילה? הנה כתוב בז"ח שיה"ש דף ע"ה ע"ב כתוב "וַיִּשְׁחֹךְ כָּל בְּנוֹת הַשָּׁמַיִם, הֵם הַמַּלְאָכִים הַנִּחָלְקִים בְּמִשְׁמְרוֹתָם עַל הַשָּׁמַיִם, מְשׁוֹרְרִים בַּיּוֹם,

וכן במדרש הנעלם על איכה כתוב "וַיִּשְׁחֹךְ כָּל בְּנוֹת הַשָּׁמַיִם, אֵלֶּיךָ אֵינוֹן דְּסִלְקִין בְּדוֹכָנָא בְּכָל יוֹמָא, וּמִנְגְּנִי נִיגוֹנָא דְשִׁיר. "כָּל", לְאַסְגָּא מְלָאכִי עֵלְיָאָה לְעִילָא, דְּהוּ מְתַחֲלָקִי מִשְׁמְרוֹת לְעִילָא, לְקַבֵּל אֵינוֹן מִשְׁמְרוֹת לְתַתָּא" כלומר היו כתות מלאכים שמנגנים יחד עם שירת הלוויים. ידוע שאין קרבנות בלילה אם כן על כרחך היו אלו משמרות של יום, הנה לך שיש משמרות ביום. לפי זה יש פירוש קבלי למה שקבעו חכמים שתפלת שחרית עד סוף שעה רביעית וזה שכאן סוף אשמורת ראשונה של יום.

וכיון שהגיע זמן תפלה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום אבל אם פגע בו יכול ליתן לו שלום.

הנה דברי הזוהר בלק דף קצ"א ע"א: ובשביל שקודם התפלה אנו צריכים להמשיך עלינו הארה מן המלכות, לכן אסור לברכא לבר נש אסור לברך ברכת שלום לאדם, עד לא יצלי בר נש צלותיה לפני שמתפלל האדם תפלתו, וימשיך על רישיה להאי את ועל ידי זה ימשיך על ראשו הארה ושפע מן זו ה"את" שהיא המלכות, כי הברכה שאדם מברך לחברו הוא מושך אותה אליו מן המלכות, ואי יקדים ויברך לבר נש בקדמיתא ואם יקדים ויברך תחילה לאדם, הא אמשך להווא בר נש במה על רישיה הרי המשיך את אותו האדם כעין במה על ראשו, ר"ל שנחשב לו

¹ ירושלמי ברכות פרק ד הלכה א "דמר [דאמר] ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי בימי מלכות יון היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני גדיים באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים על אותה שעה העיד ר' יודה בר בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות.

כאילו המשיך עליו כח הסטרא אחרא השורה במקום ריק מקדושה ונעשה במה להסטרא אחרא. **באתר דהאי "את"** במקום ותחת שפע הברכות מן המלכות. (רמ"ק ומפרשים) וכעין זה כתוב בזוהר פקודי דף רכ"ז ע"א "מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו" אומר הזוהר זה המקדים שלום לחבירו בשם ה' דווקא כמ"ש (ברכות נד עא) התקינו שיהיו מברכים בשם. אבל אם אומר לו "בקר טוב" אין בכך כלום (מתוך מדבש).

והם הם דברי רב בגמ' ברכות דף יד ע"א: "אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה שנאמר "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא" אל תקרי במה (בסגול) אלא במה (בקמץ).

ואסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל ולא לאכול ולא לשנות. ואם עשה כן עליו הכתוב אומר "ואותי השלכת אחרי גויך" אל תקרי גויך אלא גאיך אחר שנתגאה זה מקבל עליו עול מלכות שמים.

הנה כתוב בזוהר ויגש דף רז ע"ב במעשה של הינוקא:

פֶּתַח הַהוּא יוֹדְאֵי אֲבִתְרִיָּה פֶּתַח אוֹתוֹ הַיהוּדִי אַחֲרֵי וְאָמַר לַפֶּרֶשׁ מִשְׁכַּח וְאָכַלְתָּ וְשִׁבְעָתָ וּבִרְכָתָ אֶת יְהו"ה אֱלֹהֵי"ךָ וְשׁוֹאֵל וְכִי לֹא מְבָרְכִינִי לִיָּה לְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַד לֹא נִיכּוֹל וְכִי אֵין אֲנִי מְבָרְכִים לְהַקְבִּיָּה עַד שְׁלֹא נֹאכַל, וְהָא אֵית לָן לְאַקְדוּמִי בְּצִפְרָא וּלְסִדּוּרִי שְׂבָחָא דִּילִיָּה פֶּדְקָא יָאוּת וְהָרִי יֵשׁ לָנוּ לְהַקְדִּים בְּבִקְר וְלִסְדֵּר שְׁבָחוֹ שֶׁל הַקְבִּיָּה כְּרָאוּי לְהִיּוֹת, וְלִבְרָכָא בְּשָׁמִיָּה עַד לֹא יִבְרַךְ לְאַחֲרָא בְּעִלְמָא וְצִרִיךְ לְבִרְךְ בְּשֵׁמוֹ עַד שְׁלֹא יִבְרַךְ לְאַחַר בְּעוֹלָם, וּכְתִיב לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדֶּם וּמִכָּאֵן דְּרִשׁוּ חֲז"ל בְּמִס' בְּרִכּוֹת דָּף י' ע"ב, דְּאָסִיר לִיָּה לְמִיכַל עַד לֹא יִבְרַךְ לְמֵאֲרִיָּה שְׁאֲסוֹר לְאָדָם לֹאכּוֹל עַד שְׁלֹא יִבְרַךְ לְבוֹרָאוֹ, וְהַשְׁתָּא כְּתִיב וְכָאֵן כְּתוּב וְאָכַלְתָּ וְשִׁבְעָתָ וּבִרְכָתָ שְׁמִשְׁמַע שְׁאֵין לְבִרְךְ אַלֵּא אַחֲרֵי שְׁאֲכַל, וְקִשָּׁה לְמָה הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לְהִיּוֹת קוֹדֶם הַאֲכִילָה.

אדם האוכל קודם התפלה שקול למעונן ומנחש (זוהר ויקהל רטו ע"ב).
וכן בזו"ח רות דף קי ע"ב

היה בעולם, וְעַל דָּא אָסִיר לִיָּה לְאַיְנִישׁ לְבִרְכָּא לְחִבְרִיָּה עַל כֵּן אֲסוֹר לוֹ לְאָדָם שִׁיבְרַךְ אֶת חֲבֵרוֹ בְּבִקְר, דְּהֵינּוּ שִׁיקְדִים לוֹ בְּרִכַּת שְׁלוֹם, עַד דְּמְבָרַךְ לְמֵאֲרִיָּה בְּשִׁירוּתָא דְּעֻלּוֹתָא עַד שְׁמִבְרַךְ תַּחֲלִילָה לְקוֹנֵנוּ בְּתַחֲלִילַת הַתְּפִלָּה, וְהַחֲזִין וְהוּא בְּמָה שֶׁהַחֲזִין אוֹמֵר בְּרָכוּ אֶת יְהו"ה, וְהוּא אוֹמֵר בְּרִיךְ יְהו"ה הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד, וְכֵינִין דְּמְבָרַךְ לְמֵאֲרִיָּה וְכֵינִין שְׁמִבְרַךְ לְקוֹנֵנוּ, מִתְּמִין שְׁרוּתָא דְּעֻלּוֹתָא לְעֻלּוֹתָא מִשֶּׁם הִיא תַּחֲלִילַת הַתְּפִלָּה לְהַתְּפַלֵּל, וְעַל דָּא שְׁרִיָּאֵן קְדוּשָׁאֵן וְעַל אָדָם הַזֶּה שׁוֹכְנוֹת הַקְדוּשׁוֹת, זָכָאֵין אֵינּוֹן דְּמְבָרְכִי וּמְקַדְּשִׁי לְמֵאֲרִיָּהוֹן בְּכָל יוֹמָא בְּרַעֲיוֹתָא וְלִבָּא אֲשֶׁרִי לֹאֵלוּ שְׁמִבְרָכִים וּמְקַדְּשִׁים לְקוֹנֵם בְּכָל יוֹם בְּרַצוֹן הַלֵּב.

וכתב אבי העזרי שמותר לשתות מים ולא שייך בהו גאווה ודוקא בחול אבל בשבת וי"ט כתב דאסור משום הקידוש. וא"א (ואבי אדוני הוא הרא"ש) ז"ל היה שותה מים בשבת בבקר קודם תפלה שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו.

ואם התחיל לאכול קודם עלות השחר כתב הרמב"ם ז"ל שאין צריך להפסיק וא"א ז"ל כתב בשם ר"י שצריך להפסיק ואפילו ללמוד פירש"י שאסור משהגיע זמנה ור"י מפרש דבריו דהיינו דוקא מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לבית הכנסת דאיכא למיחש דילמא מיטריד בגירסיה ויעבור זמן ק"ש ותפלה אבל מי שרגיל לילך לבית הכנסת אין למיחש. אע"פ שעיקר מצוותה עם הנץ החמה מי שהוא אנוס כגון שצריך להשכים לדרך יכול להתפלל משעלה עמוד השחר וימתין מלקרות ק"ש עד שיגיע זמנו ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעומד, ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך ויסמוך גאולה לתפלה. כי הא ד"אבוה דשמואל ולוי כי הוו בעו מקדמי ומיזל לאורחא הוו מקדמי ומצלי" פירוש מקדמי לעיקר מצוותה שהוא הנץ החמה והיו הם מקדימין מעלות השחר. כמאן? כי האי תנא (ברכות ל"א) "השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע ומתפלל ולכשיגיע זמן ק"ש קורא רבי שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל" פי' בזמנה. במאי קא מיפלגי? מ"ס תפלה מעומד עדיף ומ"ס מיסמוך גאולה לתפלה עדיף. ופסק ר"ח כאבוה דשמואל ולוי וה"ג (והלכות גדולות) פסק כרשב"א וא"א ז"ל הסכים לפסק ר"ח:

כתוב בספר הזוהר וארא דף ל"א

פד סליק צפרא וכשבא אור הבוקר שזו השכינה עולה מעולם הבריאה כדי להמחיד עם בעלה, אז מקדימין לבי פנישתא ומשבחאן ליה לקדשא בריך הוא בני ישראל מקדימים לבית הכנסת ומשבחים להקב"ה לגרוס יחוד יעקב ורחל, וכן פתח פלגות יומא וכן אחר חצות היום אינם שותקים אלא מתפללים מנחה כדי לגרוס יחוד העליון, וכן פליגיא פד אתחשף ואתדבק ליליא פחשוקא וכן בלילה כשנחשך ומתדבק הלילה בחשך, שזו מתדבקת המלכות נמשך הגבורה, ובת שמשא וז"ל שהיא סוד השמש שוקע ומתרחק ממנה, אז מתפללים תפלת ערבית להמתיק דיני המלכות, על אלין פתיב על אלו המתפללים שלש פעמים ביום כתוב המזכירים את יהו"ה אל דמי לכם, ודא עמא קדישא דישראל ואלו הם עם הקדוש בני ישראל שאינם שותקים מלשבח להקב"ה.

הרי שעלות השחר השכינה עולה מהיכל קד"ק שבעולם הבריאה למקומה בעולם האצילות וזה זמן התפלה.

בזוהר וישלח דף קע"ח ע"א מסופר על רבי אלעזר ורבי יצחק שהיו הולכים בדרך. כשהגיע זמן קריאת שמע עמד רבי אלעזר וקרא קריאת שמע והתפלל בזריחת החמה. שאל אותו רבי יצחק והרי למדנו שהיוצא לדרך יתפלל לפני שיוצא? ענה לו רבי אלעזר: "כשיצאתי מביתי עדיין לא הגיע זמן תפלה והייתי עסוק בתורה כל הלילה ולא רציתי להפסיק את הייחוד.

הנה הסברו של המתוק מדבש:

שהחלונות גורמין שיכוין לבו שישתכל כלפי שמים ולבו נכנע ולפ"ז צריך שיהיו פתוחים לאותו רוח שיתפלל

דברים אלו מפורשים בזוהר בשלח ברע"מ דף נט ע"ב:

הָכִי בִּי כְּנִשְׁתָּא כְּמוּ כֵן בֵּית הַכְּנִסָּת, אֶצְטְרִיךְ בְּכָל תְּקוּנָי שְׁפִירו לְמַהוּי כְּגוֹנָא עֲלָאָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּנוֹי בְּכָל תִּיקוּן שֶׁל יוֹפִי וּפֶאָר כְּדִי שִׁיחִיָּה כַּעֲיֵן שֶׁל מַעְלָה, לְמַהוּי בֵּית צְלוּתָא לְאַתְקָנָא תְּקוּנָיִן בְּצְלוּתָא פְּמָה דְּאוּקִימָנָא לִהְיוֹת בֵּית תַּפְלָה לְתַקֵּן בּו תְּקוּנִים בְּתַפְלָה כְּמוּ שְׁפִירשְׁנוּ, כִּי כַּמָּה יַחֲדִים וְתִיקוּנֵי עוֹלָמוֹת נַעֲשִׂים ע"י הַתַּפְלוֹת בְּבֵית הַכְּנִסָּת, וְהָהוּא בִּי כְּנִשְׁתָּא דְּלִיהוּי בֵּיה חֲלוּנוֹת וּבֵית הַכְּנִסָּת צָרִיךְ שִׁיחִיָּה בּו חֲלוּנוֹת דְּכַתִּיב אֲצֵל דְּנִיָּאֵל שֶׁהַתַּפֵּל שֶׁל פַּעֲמִים בְּעִלְתּוֹ שֶׁהִיָּתָה לוֹ כְּמוּ בֵּית הַכְּנִסָּת, וְכַוִּינָּה פְּתִיחָן לִיָּה בְּעִלְיָתָהּ נֶגֶד יְרוּשָׁלַם, שֶׁהִיָּה לוֹ בַּמָּקוֹם תַּפְלָתוֹ חֲלוּנוֹת פְּתוּחִים נֶגֶד יְרוּשָׁלַם כְּגוֹנָא דְּלַעֲיָלָא כַּעֲיֵן בֵּית הַכְּנִסָּת שֶׁל מַעְלָה שִׁישׁ לוֹ חֲלוּנוֹת, וְעַל דָּא וְעַל זֶה כְּתוּב מְשַׁגִּיחַ מִן הַחֲלוּנוֹת מְצִינָּה מִן הַחֲרָפִים שֶׁהַקְּב"ה מְשַׁגִּיחַ בְּבֵית הַכְּנִסָּת שֶׁל מַעְלָה לְשִׁמוּעַ תַּפְלוֹת יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הַחֲלוּנוֹת וְהַחֲרָפִים, וְלָרִיךְ לִהְיוֹת צְנִית הַכְּנִסָּת י"צ חֲלוּנוֹת וּד' חֲרָפִים, כְּמוּ שֶׁשׁ צְנִית הַכְּנִסָּת הַעֲלִיּוֹן, שֶׁהִם כְּמוֹת קְדוּשִׁים הַנִּקְרָאִים חֲלוּנוֹת וְחֲרָפִים וְעַל יָדֵם הַקְּב"ה מְשַׁגִּיחַ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַטִּיב לְצִרְיָתוֹ, (וְעִי' נִפ' פְּקוּדֵי דָף רנ"א ע"א).

כתב המהר"ח שאמר לו הארי הקדוש זללה"ה (שער רוח הקדש דף י"א ריש ע"ב) שגם בביתו של האדם יש לפתוח חלונות כלפי השמים מהסיבה הנזכרת לעיל.

ולא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה דא"ר כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא פירוש בבקעה ולא בחורבה. ולא אחורי בה"כ דאמר רבי חלבו המתפלל אחורי ב"ה נקרא רשע וה"מ דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל אי מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה לפי שאנו מתפללין למזרח כשהוא מתפלל אחורי ב"ה שהוא במערב ומחזיר פניו לב"ה נמצא שמחזיר פניו לרוח שהצבור מתפללין אבל אם הוא אינו הופך פניו לב"ה נראה כב' רשויות.

ואפי' לעבור אחורי ב"ה בשעה שהצבור מתפללין אסור שנראה ככופר כיון שאינו נכנס

כתוב בזו"ח רות (דף צז ע"א) שהעובר אחורי בית הכנסת בשעה שמתפללים בו נידון במדור ראשון (העליון מכולם) של גיהנם. ההסבר לפי הפשט שנראה כמזלזל בתפלה והטעם הפנימי לפנינו בתיקון כא דף נו עב:

וממשך ואמר ובגין דא ולפי שהחילונים עומדים בחמור, אסור לַעֲבֹדָה לַמַּעֲרָב דְּאִיהוּ
אָחֳזֵר לָכֵן אֶסוּר לְהַתְּפַלֵּל לִלְד מַעֲרַב שֶׁהוּא לְאֶחָד, ור"ל מי שעומד בצית הכנסת
שמתפללים צו ללד מזרח כנגד הצית המקדש, והוא מתפלל תפלת העמידה, אסור לו להסב
פניו ללד אַחֲרֵי צִת הַכְּנֶסֶת שהוא למערב, שאז ללד המערב הוא צחית אחר (וארעם
המזרח שמתפללים כנגד צית המקדש שהוא ללד מערב, או המערב הוא צחית פנים, ואין להתפלל ללד
ההוא, כי שם הוא השראת השכינה. (ציהו)), ומפרש הטעם בגין דתפון אלהים אחרים לפי
ששם נמצאים האלהים אחרים, דהיינו הסמאל, ויתפון פם תפנות שבתא"י וגם שם
עומדת הסם המות שהיא צת זוגו של הס"מ, הנקראת שנתא, ובגין דהנות בקדמויותא
לַמַּעֲרָב ולפי שהשכינה היתה תחילה למערב ^{מחשך מדבש} צחית ^{מחשך מדבש} וְחֻזְרָת לַיְמִינָא וחזרה לימין
דהיינו צפני ז"ל, לכן שְׁאַלְיָן עָלֶיהָ אֱלֹהִים אַחֲרֵים שְׁבִתָא"י דהיינו הס"מ ונוקמה
שוליים א"י שְׁבִתָא"י היתה הלכה השכינה הנקראת "שנת" שהיתה בחמור, כי נמקום
שהשכינה עומדת כעת צפנים לא יכול להתכלל מחמת אורה הגדול, ואמר שְׁבִתָא"י
אֶתְּוֹן דִּי צִיָּה אִי שְׁבִתָא"י האומיות של שנתא"י הם א"י שנת. (הגר"א ונ"ר)

והני מילי כשהוא פנוי אבל כשהוא נושא משא ניכר שמפני משאו נמנע
ואפי' אם הוא פנוי אם הוא לבוש תפילין נראה שאינו כופר ואפילו אם
הוא פנוי ובלא תפילין אם יש ב"ה אחרת בעיר או שיש לאותה ב"ה פתח
אחר אין לחוש שאין לחשדו ככופר דשמא יכנס בפתח אחרת או לב"ה
אחרת.

לא יתפלל אדם אלא בב"ה עם הצבור דא"ר יוחנן אין תפלתו של אדם
נשמעת אלא בב"ה פירוש עם הצבור ואמר רב נחמן אסור לו לאדם שיקדים
תפלתו לתפלת הצבור ובצבור שנו ואפילו הוא אנוס שאינו יכול לילך לב"ה
טוב לו לכוין השעה שהצבור מתפללין בה דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת
רצון ודרשינן אימתי הוא עת רצון בשעה שהצבור מתפללין ואמר ר"ל כל
מי שיש לו ב"ה בעירו ואינו נכנס לתוכה להתפלל נקרא שכן רע ולא עוד
אלא שגורם לו ולבניו גלות

וצריך לרוץ כשהולך לב"ה וכן לכל דבר מצוה ואפי' בשבת שאסור לפסוע
בו פסיעה גסה וכשיצא ממנה אסור לרוץ

ומותר לרוק בה ומיהו מפני הכבוד דורסו ברגליו או מכסהו בגמי ואמר
ריב"ל לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שימנה עם י' ראשונים שאפילו
מאה באים אחריו נוטל שכר כנגד כולם ואמר ריב"ל לבניו אקדימו ואחשיכו
לבי כנישתא פי' השכימו והעריבו לבית הכנסת כי היכי דתורכו חיי: שנים
שנכנסו לבית הכנסת וסיים אחד תפלתו קודם חבריו ומיהר לצאת ולא
המתין לחבריו אין תפלתו נשמעת ואם המתין לו שכרו הרבה מאד ופי'
ר"ח דוקא בימיהם שבת כנסיות היו בשדות ושכיחי מזיקין וי"א דאף
בשלנו בלילה צריך להמתין ור"י היה ממתין אף בשלנו ביום. גרסינן
בפסחים לתפלה ארבעה מילין וה"מ לפניו אבל לאחריו עד מיל חזור טפי
לא ופרש"י לתפלה להתפלל בעשרה שאם הוא הולך בדרך והגיע לעיר

ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללין בעשרה צריך לילך שם ולאחריו צריך לחזור עד מיל כדי להתפלל בעשרה אף על פי שיש פירושים אחרים שמפרשים בענין נטילת ידים שצריך לילך לפניו ד' מילין כדי שיהיו לו מים ליטול ידיו לתפלה ולאחריו מיל פירש"י עיקר לכן צריך להשתדל בכל כחו להתפלל עם הצבור וה"מ להמון העם אבל מי שיש לו מדרש קבוע בתוך ביתו שלומד בו מצוה להתפלל בו אפילו אין לו עשרה דרבי אמי ור' אסי אע"ג דהוה תליסר כנישתא בטבריא לא הוה מצלי אלא ביני עמודי היכא דהוה גרסי פירוש בבה"מ ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתאי ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דא"ר חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ב"ה אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה ואמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אמר הקב"ה אוהב אני שערים המצויינין בהלכה מכל בתי כנסיות לא מצלינא אלא ביני עמודי היכא דגריסנא ומיהו א"א ז"ל כתב בתשובת שאלה וז"ל טוב להתפלל עם הצבור בעשרה כי זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד וגם אין תורתנו כל כך אומנתנו ובהרבה שעות ביום אנו מתבטלין נבטל תורתנו בשעת תפלה ונשלם אותה בשעות אחרות ונצא ידי חוביתנו בתורה ובתפלה וגם אם אין תלמיד חכם מתפלל עם הצבור ילמדו אחרים ק"ו ממנו ולא יחושו על התפלה כלל ונמצאו בתי כנסיות בטילות כי לא ידונו אותו לכף זכות שאינו בא בשביל למודו ע"כ.

ויקבע מקום לתפלתו שלא ישנהו אם לא לצורך גדול (ס"א לצורך מצוה) דאמר רב הונא "כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו". ואין די לו במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל בה תדיר, אלא גם בבית הכנסת שקובע בה צריך שיהיה מקומו קבוע וידוע, ולא ישב היום כאן ולמחר במקום אחר. דהכי איתמר בירושלמי א"ר תנחום בר חייא צריך אדם לייחד לו מקום בב"ה שנאמר "ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם", השתחוה לא נאמר אלא "ישתחוה" משמע שהיה תדיר משתחוה שם.

כתוב בתיקון' דף כא ע"א שכל הקובע מקום לתפלתו הפירוש הוא כן: תפלה זו השכינה וכל הקובע לה מקום בנשמתו דהיינו שהוא מסייע לה בהעלאת מין ואלו צדיקים שזכו לנשמה דאצילות. אם השכינה לא מוצאת "מקום" כלומר צדיק לשרות עליו בקביעות, היא שורה היום על פלוני ומחר על אלמוני ועל זה נאמר "כי יקרה קץ צפר לפניך".

ולא ישב מיד אצל הפתח אלא יכנס שיעור ב' פתחים דאמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שיעור ב' פתחים ויתפלל שנאמר לשמור מזוזות פתחי

כך נאמר במסכת ברכות (ח ע"א): "אמר רבי אחא ברבי חנינא מאי קרא אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום, לשמור מזוזות פתחי וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים. אמר רב

חסדא "לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת" שני פתחים סלקא דעתך? אלא אימא שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל:

מה הם שני הפתחים? נאמרו על כך מספר דיעות:

זוהר ויקרא דף ח ע"ב: "אלא רזא דמלה, הא תנינן לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים וכו', ויצלי צלותיה הדא הוא דכתיב, (משלי ח) לשמור מזוזות פתחי, שני פתחים סלקא דעתך, אלא אימא שיעור שני פתחים. כאן רמז למה שאמר דוד, (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם, אינון מעון ומכון, דאינון גו לגו, שירותא דדרגין חסד, ופחד. ואינון פתחין דעלמא. על דא אצטריך בר נש דיתכון בצלותיה לקבל קדש קודשין, דאינון שמה קדישא, ויצלי צלותיה. והנהו אלן שיעור ב' פתחין, ב' פתחין. ואית דמתני הכי, שמחה, דא כנסת ישראל. ושמחה הא אוקמוה, דכתיב, (ישעיה נה) כי בשמחה תצאו וגו'. וזמנין ישראל לנפקא מן גלותא, בהאי שמחה. ומאן איהי כנסת ישראל. ועל דא עבדו את יי' בשמחה, כמה דכתיב, (ויקרא טז) בזאת יבא אהרן אל הקדש, וכלא חד:

הסביר שם ה"מתוק מדבש" שהכוונה לחו"ג שבגדלות נעשו חו"ב עיי"ש. ואית דמתני הכי הכוונה לספירות יסוד ומלכות.

בספר "מאירת עינים" לרבי יצחק דמן עכו – פרשת בשלח כתוב: "ומצאתי כתוב ארז"ל (ברכות ח). לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל. על דעת הרמב"ן ז"ל שאמר כל כוונת התפילה לתפארת יתפרש הכי, יכנס שיעור שני פתחים רמז לב' כתרים שהם הגדולה והפחד (גבורה). ור"ל יכוין את לבו אליהם וישם כל לבו לתפארת עם המשכת כולן עד אין סוף. ולדברי האומר כי כוונת כל תפילה לכתר יתפרש הכי, יכנס שיעור שני פתחים רמז לשתיים העליונות שהם הכתר והחכמה עם המשכת כלן עד אין סוף ע"כ. ואני יה"ב שניר דעתו אומר כי אלבא דמאן דאמר שכוונת התפילה לב' (לבינה) נפרש יכנס ב' פתחים לשני הכתרים שהם הגדולה והפחד, וכן מצאתי אח"כ באוצר הכבוד שחיבר הרב ר' טודרוס הלוי ז"ל וז"ל, שני פתחים הללו רמז לפחד ולגדולה (חו"ג), מהות' יכנס ב' פתחים שהם הפ' והג' אל הבינה ושם יתפלל שהוא בית ה' עליון.

בספר כתם פז על זהר בראשית דף יא ע"א כותב: "צריך לימלך באבות השנים תחלה והוא סוד לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים אח"כ יתפלל ושיעור שני פתחים הם אברהם י"צחק העליונים (חסד וגבורה) הנרמזים בפסוק ואני ברוב חסדך אבוא ביתך זה מדתו של אברהם חס"ד לאברהם. אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך זו מדתו של יצחק מדת היראה והפחד והם שיעור שני פתחים ימ"ן ושמא"ל.

הרב אברהם אזולאי זללה"ה כתב כך: (אור החמה על הזהר חלק ב דף כ/ב): "והרי נכנס שיעור ב' פתחים שהם נצח והוד, ואח"כ הוא מתפלל המלכות ע"י היסוד שאין לה ייחוד למעלה אלא ע"י חלבו ודמו היינו לובן ואודם לכפר בלובן על עון מצות עשה שהם מימין ובאודם לכפר על עון לא תעשה שהם משמאל וגבורה ומפני שאינו מתרצה שם אלא בהיותו מוצק מגשמי לרוחני אמר והרתחתי חותם בחמימות חולשת גופי והיינו שהמתענה מקריב על מזבחו שהוא ע"י החולשה מתגדל חוס הטבע ומשתלהב והחלב והדם ניתכים ואין ספק שהוא ע"י הכבד שבו החוס וכמו שממנו מתחלק המזון לכל הגוף תמיד הן בהיות האדם מתענה בחומו הוא מתוך כל מה שהאברים נזונו בהם מהכבד והיינו אש המזבח המזבח עצמו הכבד שבו שכן הוא רומז אליו והחוס שבו הוא אש המזבח ומרתיח האברים ומתוך החלב והדם יה"י סוד קשר חכמה ובינה יה"ה רצון הכתר הרוכב על שניהם:

בעל הסולם מבאר את ההזוהר פ' ויקרא דף ח ע"ב: "למדנו, לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים וכו' ויתפלל תפלתו (ברכות ח). ז"ש, לשמור מזוזות פתחי, דהיינו שיכנס שני פתחים. היעלה על דעתך, שני פתחים ממש? אלא אמור, שיעור שני פתחים, כאן רמז למה שאמר דוד, שאו שערים ראשיכם, שהם מעון ומכון, שהם לפני ולפנים בתחילת המדרגות, הנקראים חסד, ופחד, דהיינו גבורה, והם פתחי עולם. ע"כ צריך האדם שיכוון בתפלתו כנגד קדש הקדשים, שהוא השם הקדוש, ויתפלל תפלתו, והם אלו ב' פתחים, ב' כתרים, דהיינו ב' ספירות חסד

וגבורה דז"א. פירוש. כי רישא דמלכא, דהיינו ג"ר דז"א אתתקן בחסד וגבורה, (כנ"ל משפטים אות תק"כ) שפירושו שחסד וגבורה דז"א נתעלו ונעשו חכמה ובינה שלו. וז"ש שירותא דדרגין חסד ופחד, שהם תחילת מדרגת ז"א, המתחיל מחכמה. וז"ש, דיתכוון בצלותיה לקבל קדש קודשין וכו' והנהו אלין שיעור ב' פתחין. דהיינו שיכוון שב' פתחים חסד וגבורה דז"א, יתעלו לבחינת חכמה ובינה הנקראים קדש קדשים.

גם ספר "אוצר החיים" העלה שב' פתחים הם הגדולה והפחד והיינו חסד וגבורה.

וי"א שלא ימהר להתפלל אלא ישהה כדי הילוך שיעור ב' פתחים אבל אם יושב סמוך לפתח אין לחוש. והר"מ מרוטנבורג היה אומר דוקא כשב"ה פתוחה לר"ה מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכוין אבל אם אינה פתוחה לר"ה שפיר דמי. ונראה שאין לחלק דהא יליף טעמא מקרא וגם גרסת הירושלמי לעולם יכנס אדם לפניו משתי דלתות מאי טעם אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום משמע דלאו משום פתיחת הפתח הוא ומשמע נמי כפשטיה שיכנס לפניו משני דלתות:

וצריך שלא יהא שום דבר חוצץ בינו לבין הקיר. והארון והתיבה אינן חוצצין אבל שאר כל דבר או כלים וכיוצא בהם או בעלי חיים חוצצין. ולא יתפלל בצד רבו ואחוריו וכ"ש שלא יתפלל לפניו ואחוריו לרבו ואם הרחיק ממנו ד"א מותר.

זוהר ויחי דף רכח ע"א:

רבי יהודה פתח לבאר מי הוא המלאך הגואל, ואמר מש"כ ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל יהו"ה, הא אוקמוה דלא לצלי בר נש אלא סמיה לכותלא הרי כבר פירשו חז"ל במש"כ ^{מתוך מדבש} דף ה ע"ב, שלא יתפלל אדם אלא סמוך לכותל, ולא יהא מלה חציץ ביניה לבין פותלא ולא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הכותל דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, וסוד הדבר הוא, כי המלכות נקראת קיר כדלקמן, (הטעם שהיא נקראת קיר, לפי שהיא כקיר המגדיל בין עולם האצילות לבין עולם הנפרדים, ועוד כי כלשון יון אדון נקרא קיר), לכן כשהאדם שהוא סוד הת"ת מתיחד אל הקיר שהוא סוד המלכות גורם יחוד וז"ן למעלה, ואם יש חציצה ביניהם הוא נרגן מפריד אלוף.

סימן צא

בגדיו כיצד גרסינן בפ"ק דשבת (יא.) רבה בר רב הונא ראמי פוזמקי ומצלי פי' היה מתקשט בבתי שוקים בשעת תפלה. א"ר אשי חזינא לרב כהנא כי איכא ריתחא בעלמא פכר ידיה ומצלי כעבדא קמי' מריה וכי ליכא ריתחא מציין נפשיה ומצלי. פירוש כשהיה עת זעם היה חובק ידיו דרך צער ומתפלל וכשהיה עת שלום היה מתקשט בבגדים נאים ומתפלל.

הנה בספר הזוהר מובא מעשה:

זוהר פרשת נח דף עב עא: פתח ר' יהודה ואמר כתיב הכון לקראת אלהי"ך ישראל, וכתיב הסכת ושמע ישראל מכאן אנו לומדים כי מלי דאורייתא בעיין כוונה שדברי תורה צריכים כונה שהרי כתיב הסכת, שפירושו כוין לבך (עי' ברכות טז ע"א), דאי לא הכי הוה כגוף בלא נשמה, וגם ומלין דאורייתא בעאן לאתתקנא בגופא ורעותא כחדא שדברי תורה צריכים להתתקן בגוף, פי' להתלבש כראוי שהרי כתיב הכון, וגם ברצון הלב יחד, כי בהתעוררות הגוף תתעורר הנפש להבין ולהשכיל, משא"כ בהיות האדם שוכב במטתו איך תתעורר הנפש, קם ההוא יודאי ואתלבש ויטיב לגביה דרבי יהודה קם אותו היהודי ונתלבש כי ראה שהאמת אתו, וישב אצל ר", ואמר זכאין אתון צדיקא דמשתדלי באורייתא יומא וילי ואל אשריכם הצדיקים שאתם עוסקים בתורה יומם ולילה, ומתוך כך הקב"ה מזמין לכם עם מי לעסוק בתורה. (רא"ג וכו"פ ומפרשים)

מכאן למדנו שרבי יהודה לט רצה ללמד תורה מי שאינו לבוש כראוי והוא הדין לתפלה ולק"ש.

ואפילו אין לבו רואה את הערוה כגון שחוצץ בטליתו על מתניו שמותר לקרות ק"ש אסור להתפלל עד שיכסה את לבו דתניא הייתה טלית של בגד או של עור חגורה לו על מתניו קורא ק"ש ולתפלה עד שיכסה את לבו. כתב הרמב"ם ז"ל לא כסה את לבו או שנאנס ואין לו במה שיתכסה הואיל וכסה ערותו והתפלל יצא ולכתחלה לא יעשה כן.

וגרסין בפ"ק דשבת למ"ד תפלת ערבית רשות כיון דשרא המייניה לא מטרחין ליה פירוש לאחר שהתיר אזורו אין מטריחין אותו לחזור ולחגור כדי להתפלל ופריך וליצלי הכי פירושו יתפלל בלא חגור ומשני משום הכון לקראת אלהיך ישראל וכתב בה"ט מכאן יש ללמוד שצריך אדם לאזור אזור בשעת תפלה אפי' יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה ויכסה ראשו וכתב הרמב"ם ז"ל לא יעמוד בתפלה באפונדתו ולא בראשו מגולה ולא ברגלים מגולות אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני גדולים אלא בבתי רגלים:

סוד החגור והאבנט. כתב בספר "החשמל" שמטרת הגרטל להפסיק בין לבו לערוה. והנה גרטל ע"ה גימ' 243 וזה ההפרש בין "ערוה" 281 ו"לב" 38. ונראה לי בס"ד שמטרת הגרטל להדמות לעליון וזו הפרסא באמצע א"ק ובאמצע א"א כמ"ש באד"ר (דף קכח/א) "תאנא, עתיקא דעתיקין, טמירא דטמירין, עד לא זמין תקונוי (דמלכא), ועטורי עטורין, שירותא וסיומא לא הוה, והוה מגליף ומשער ביה, ופריס קמיה חד פרסא, ובה גליף ושיער מלכין, ותקונוי לא אתקיימו:

סימן צב

גופו כיצד דתניא היה צריך לנקביו אל יתפלל משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל וכתיב שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים וא"ר אשי ואיתימא ר"ח בר פפא שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל וה"מ שאינו יכול לעמוד על עצמו שיעור הילוך פרסה אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה אבל לכתחילה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחילה יפה

כתבו בזה המקובלים ובראשם הארי הקדוש (שער הכוונות – דרושי תפלת השחר דרוש ג): הנה תחילה צריך לתקן די עולמות אבי"ע ע"י מצות מעשיות שאנו עושים למטה בעוה"ז וכוונות

התיקון הזה הוא לתקנם במקומם עצמם שהקליפה אשר סביבותיהם שנתאחזו בהם בלילה יתפרדו עתה מהם לפי שהוא יום ואין הקלי' גוברת. והנה תחילה נוטל אדם ידיו שחרית ויכוין כי ע"י נטילה זו נפרדים הקליפה דג' אחרונות דעולם העשיה ונפרדים מהם בבחי' החיצונית. ואחר כך יפנה ויעשה צרכיו וע"כ יתקן גם הפנימיות ג' אחרונות דעולם הנעשיה הנז' כי הנה בעולם העשיה יש אחיזת הקלי' אפילו בפנימיותם כנודע כי בעשיה ויצירה יש תערובות טוב ורע וע"י מה שנפנה גורם להפריד ולהוציא הקלי' מן פנימיות דעשיה. והנה ע"י ב' דברים אלו שהם יטול ידיו ויפנה נתקנו ג' אחרונות דעשיה בבחי' אור פנימי מבחי' חיצונית ופנימיות שבהם. ואמנם ע"י שני ברכות שמברכין ענ"י כשנוטל ידיו ואשר יצר כשיפנה נתקן אה"מ שלהם בבחי' פנימיות ובבחי' חיצונית כנודע כי כל מצוה הנעשית בדיבור ובהבל הפה הוא בחי' אור מקיף והרי נתקנו ג' אחרונות דעשיה במקומם עצמ' בבחי' חיצונית ובבחי' פנימיות ע"י ב' מעשים הנז'.

הסביר זאת השמן ששון (עץ חיים – שער מ – שער פנימיות וחיצונית – פרק ב): "שע"י מצות מעשיות שהם יפנה ויטול ידיו וב' טליתות קטן וגדול ותפילין יד ושל ראש הוא לתקן כלים פנימים ומקיפין דחיצונית ופנימיות דחיצונית דד' עולמות אב"ע שהם ב"ע התחתונים וב"ע דאצי' אשר הם שוים בכליהם כנז' ולהפריד הקלי' ע"י שיכוין להמשי' להם מוחין פנימיים ומקיפים עם הנרנח"י דעולמות ונשמות וכל זה למטה במקומן כנז' בס' הכוונות.

וכן יסיר כיחו וניעו וכל דבר הטורדו.

להוציא כיחו וניעו בתפלה זו דרכו של עשיו ואנו בני יעקב לא נדמה לו. כך כתב בספר "כתם פז" פרשת תולדות: "הכי קרא שמו יעקב" – ואוקמוה דרז"ל: "מלמד שחיכך בגרונו והוציא את הזמורה" (דהיינו רקק) כלומר: הוציא כיחו וניעו מפיו בתנועת ההמשכה מן הגרון, "וירוק" ירק. ותנועת מלת 'הכי' יורה זה. ובכאן הוסיף רבי חייא שחרף וגידף בתנועת כיחו אל הקורא שקרא שמו יעקב – כי שמא גרים שיעקבהו זה שני פעמים כאשר יבאר בהדיא. והוא אמרו: אפיק ציצא דרוקא בגין קלנא – ואמר: ככה יעשה למי שקראו יעקב ויראה לפי זה שאין פי' "הכי קרא שמו": שמא מטעם זה נקרא שמו יעקב – כפי' רש"י ז"ל, שא"כ היל"ל: 'הכי נקרא שמו יעקב'.

ואחר שבדק עצמו יפה ירחוץ ידיו במים אם יש לו. ואם אין לו צריך לחזור אחריהם.

כתוב בס' אחרית מות דף סו עב: שכהן גדול היה לובש בגדי זהב (ובכך התקשר למלכות שהיא מדת הדין הנרמז בזהב) אחר כך היה מעביר את בגדי הזהב ולובש בגדי לבן (מדרגת ז"א) וביניהם היה טובל ומקדש ידיו. מסביר ה"מתוק מדבש" שקידוש הידיים היה ממשיך ברכה ושפע לחו"ג ומזה היה נמשך ברכה לנוקבא.

עיין זוהר וישב קפד עב פתח רבי שמעון ארחץ בנקיון כפי וכו' שמסביר שם באריכות את חובת נטילת ידיים בבקר קודם התפלה.

וה"מ שיש לו עוד שהות להתפלל אבל אם אין לו שהות ויעבור זמן התפלה ינקה אותם בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי. וכתב אבי העזרי הא דאמרינן בכל מידי דמנקי ה"מ דלא אסח דעתיה אלא שנתלכלכו בטיט וי"א אדרבה צריך שלא יהו מלוכלכים ועל היסח הדעת אין לחוש שאין היסח הדעת אלא באכילה וא"א ז"ל היה אומר שאין לחלק ל"ש לכלוך ל"ש בהיסח הדעת אלא שינקה בכל מידי דמנקי. גרסינן במגילה בפרק בני העיר המשתין לא יתפלל עד שישהה כדי הילוך ד"א משום ניצוצות והמתפלל לא ישתין עד שישהה כדי הילוך ד"א שכל ד"א תפלתו שגורה לו בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה ואיתא נמי הכי בירושלמי גבי רקיקה

והרוקק לא יתפלל עד שישהא ד' אמות המתפלל לא ירוק עד שישהא ד"א:

וטוב ליתן צדקה קודם תפלה דר"א הוה יהיב פרוטה לעני ומצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך:

נ"ל בס"ד שכאשר אדם נותן צדקה הוא מפייס את העני ואינו מקטרג על מצבו כלפי שמיא ובכך משקיט את מידת הדין בעולם. המתקה זו מסירה מקטרגים מתפלתו. וסוד הדבר שהרי אנו מעלים את כוונת התפלה ולימוד התורה אל האור המתגלה בספירת המלכות הנקראת "צדק" ולזה התכוין דוד המלך שאמר פסוק זה. גם ידוע שהשכינה נקראת "אני" ובכח הצדקה יש לה כח לעלות ולראות את פני הקב"ה שהוא ד"א.

סימן צג

ובבואו להתפלל ישהא מעט קודם שיקום להתפלל דתנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפלה כדי שיכוונו לבם למקום ושעה אחת לאחר התפלה, שלא תהא נראית עליו כמשוי שממהר לצאת ממנה:

ענין זה וסודו התבאר בספר תיקון (עם פירוש מתוק מדבש כדלקמן):

תיקוני זוהר תיקון כא דף מה ע"א: "ואמרו מארי מתניתין ואמרו חכמי המשנה (במס' ברכות דף לב ע"ב), דצריך בר נש בצלותיה לשהות שצריך האדם לשהות בתפלתו, שעה אחת קדם דמצלי שעה אחת קודם שמתפלל, ושעה אחת לבתר דמצלי ושעה אחת אחר שהתפלל, הרי שתי שעות, ורזא דמלה דישהא בצלותיה שעתא חדא וסוד הדבר שצריך לשהות בתפלתו שעה אחת, הרי שלש שעות שחסידי הראשונים היו שוהים בתפלתם, כדי להעמיד את המוחין בז"א שעה אחת אחר התפלה ולא יסתלקו תיכף אחר התפלה (כמבואר בשעה"כ בריש דרוש ד' מדרושי הלילה), ורמז לדבר בגין דאתמר לפי שנאמר והאיש משתאה לה מחריש ותרגם אונקלוס "וגברא שהי בה", שהוא לשון שהייה, ומפרש מה שכתוב "והאיש" ההוא דאתמר ביה זה הוא שנאמר בו יהו"ה איש מלחמה שהוא ז"א, ולבתר דשהא ליה בר נש וצלי ולאחר ששהה האדם לכיון לבו בתפלתו על ידי התבוננות בגדולת הקב"ה והתפלל כראוי, אז עליו נאמר מה שאמרו חז"ל (במס' ברכות דף לד ע"ב) אם שגורה תפלתו בפיו ודאי אתקבל צלותיה ופרש"י אם תחינתי נובעת מלבי אל פי, בודאי תתקבל תפלתו. (ז"מ ובל"ר) ורזא דמלה וסוד השהייה של קודם התפלה, ענינו הוא בר נש צריך למשהא כי האדם צריך להשהות קודם שמזריע, ואתתא לאקדמא והאשה צריכה להקדים ולהזריע, כמה דאת אמר כמו שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר, ורזא דמלה וסוד הדבר הוא מה שאמרו חז"ל (במס' נדה דף לא ע"ב) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר ור"ל כך בתפלה צריך לשהות קודם התפלה, כדי שיגרום שז"א ישהה עד שהשכינה תעלה את המ"ן תחלה, ועל ידי זה יורד אחר כך המ"ד מז"א, להשפיע שפע לכל העולמות.

ובעמדו להתפלל לא יעמוד אלא מתוך כובד ראש פירוש באימה והכנעה דתנן אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש כדי שיכנע לבו למקום

כתוב בס"ה תרומה (קל ע"א) שאין לקיים את המצוות דרך מקרה אלא מתוך כוונה והכנה ועל זה מזהירה התורה "ואם תלכו עמי קר"י שלא נקיים את המצוות במקרה.

ותניא אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה

בס"ה ויחי (רטז עב) מביא ראיה מיעקב שלא שרתה עליו שכינה כל אותם שנים שפירש ממנו יוסף כי היה שרוי בעצבות וכן בזוהר ויקרא (ח ע"ב) כתוב "והא תנינן ולא מתוך עצבות?" כלומר שאין להתפלל מתוך עצבות.

ולכך נהגו לומר אשרי ופסוקי דזמרה קודם תפלה כדי לעמוד לתפלה מתוך דברי שמחה של מצוה שעוסק בדברי תורה.

זוהר פ' תרומה (קלא ע"ב): כד אתי צפרא וצבורא אשתכחו בבי כנישתא כשבא הבקר, והצבור כבר נמצאים בבית הכנסת, בעו לאשתכחא בשירין ותושבחן דדוד צריכים להמצא בשירות ותשבחות של דוד המלך, היינו לומר פסוקי דזמרה, כי כל סדר התפלה צריכים לומר בצבור, והא אוקימנא דסדורא איהו לאתערא רחימו לעילא ותתא והרי העמדנו שטעם סדר זה הוא לעורר אהבה למעלה ולמטה, והיינו לאתקנא תקונין ולא תערא חדוה לתקן התיקונים ולעורר השמחה למעלה כדי להמשיך אור עליון למטה, דהא בגין דא ליואי מתערי לאתערא רחימו וחדוה לעילא באינון שירין ותושבחן כי בשביל זה הלויים היו מעוררים בבית המקדש בשירות ותשבחות כדי שתעורר אהבה ושמחה למעלה ע"י אלו השירות והתשבחות, וכמו כן צריכים ישראל לומר פסוקי דזמרה לעורר אהבה ושמחה למעלה, כי החיצונים הנמצאים בין עולם לעולם מעוררים שגאה על ישראל למעלה, וע"י הזמירות מבערים אותם ומתעוררת אהבה למעלה.

בס"ה במדבר ק"כ ע"א אמרו "כל האומר תהלה לדוד ג"פ ביום מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

ותניא אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה שלא יהא לבו טרוד בה והיינו נמי כמו מתוך שמחה שהתורה משמחתו דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב. ירושלמי רבי ירמיה אומר לא יעמוד אדם להתפלל אלא מתוך הלכה פירוש שתהיה פסוקה כדמפורש בגמרא דידן:

בספר תיקוני זוהר חדש מסביר הרשב"י שמי שפוסק הלכה הוא זה שמכניע את הנחש ושורה עליו שכינה כדלקמן:
תיקוני זוהר חדש מנוקד – ספרא תנינא דף קיט עב:

קם רבי שמעון בוצינא קדישא על רגליו, וסליק ידוי למארי עלמא ואמר, רבון עלמא יהא רענא דילך, למיחב לו תקפא לי ולכל חבריא ולכל דעאליו בקרבא דא, דאנון מסטרא דילך לאעלא בקרבא דא בלא פסופא קמך, ולאפקא מתמן בלא פסופא קמך וקמי מסרוניתא עלאה. דכד נצחין בנהא קרבין, אתמר בה (תהלים קיג) אם הבנים שמחה. ולא אהא פסופא קמי בריתא דמלכא דאתמר בה (שם מה) כל כבודו בת מלך פנימה וגו'. דהא כמה פרוזין נפקין בגינה. הדא הוא דכתיב (משלי ח) בראש הזמירות תקרא בפתחי שערים בעיר אפרים תאמר. ומאי אמרין פרוזין (שם) אליכם אישים אקרא וקוליל אל בני אדם. דהא כמה פרשין תפיפין הוו מתפנשין לאנחא קרבא עם חניא נחש השדמני, דקטיל לאדם קדמאה, וקטיל לכל דרין דאתן אכתרה. מנהון הנה אכיל בנהא דילה דאיהו גיהנם, ומנהון הנה בלע לון חיון פגנא דקרח, דאתמר בהון (במדבר טז) ויחדו הם וכל אשר להם חיים שאולה (במדבר ט"ז, ל"ג). מנהון קטיל בכמה מיני מיתה. דאתמר בהון (תהלים סח) למנות תוצאות. וכמה מארי תריסין הוו מתפנשין לגבה בבתיות ונביתיות ופסוקין עליה כמה פסוקות בקלין וחמורין דילה (שמות ב) ויפן פיה וזיה וינא כי אין איש. לית בהו חד דקטיל לחניא ופרוזין נפקין מאן נצח קרבא וקטיל לחניא והא הלכה דילה וכמה הלכות פסוקות אנון דאתמר בכל חד הלכה כפלוני ואנון (תהלים מא) בתולות אחריה רעותיה דברתא דמלכא אכל בריתא דמלכא עלה אתמר (משלי לא) רבות פנות עשו חיל ואת עליה על פלגה. ואיהו ארוסה למשה הלכה למשה מסיני ועד דיקטול לחניא ונעול לארעא קדישא. דבגין דא לא עאל לארעא קדישא עד דנזקה לה דמדתרין לוחין אתברו פרחא מנה ובגלותא רביעאה יזקה לה ובגינה יזקה לאעלא לארעא קדישא:

כמו כן בתיקוני דף מו עא כותב שהשכינה נקראת "הלכה פסוקה" ומסביר כמה אופנים בהלכה פסוקה:

פסק אתקריאת מפמה גווינו, אית גני נשא דמשפתדליו באורייתא דבעל פה לשמה, ואינון בעלי אומנות לגבה, אית דפסקין בה אבניו פטורין וסלעין תפיפין, ולבתר דפסקין לון מתקנין לון בכמה פרוקין, ונעליהו אתמר (דברים כז ו) אבנים שלמות תבנה, ונבדיו בהון כמה בגנין למלכא ולמטרוניתא לדיירא בינייהו. ואית פסוקות דאינון לבושין דמטרוניתא, וחתכין לון לכמה סטורין, ולבתר מתקנין לון בכמה פרוקין, לאתחזאה בהון מטרוניתא קדם מלכא, בההוא

זמנא וראייתיה לזכור ברית עולם (בראשית ט טז), ואלין אינון לבושין דכהנא, דאינון ארבע בגדי לבן וארבע בגדי זהב, ואית פסקות מאלין מארי תריסין דקא אתיין לבי מדרשא, דפסקין ומתכין בהון בלישנהון, דאינון קרומחין וסייפין, ואלין אינון פרשין ותקפין, פמגיחין קרבא בימא ובגששתא, דאינון אורייתא דבכתב ואורייתא דבעל פה:

העוסק בצרכי צבור כעוסק בתורה דמי. פירוש, לענין לעמוד מתוכו להתפלל שגם זו שמחה הוא לו שעוסק בצרכי ציבור. וי"מ אותו לענין שא"צ לפסוק כדי להתפלל כמו שא"צ לפסוק מת"ת להתפלל למי שתורתו אומנתו:

סימן צד

ובקומו להתפלל יחזיר פניו למזרח. דתניא סומא ומי שאינו יכול לכוין הרוחות יכוין לבו לאביו שבשמים שנא' והתפללו אל ה'.
היה עומד בחו"ל יכוין פניו כנגד א"י שנא' והתפללו אליך דרך ארצם היה עומד בא"י יכוין פניו כנגד ירושלים שנאמר והתפללו אל העיר הזאת: היה עומד בירושלים יכוין פניו כנגד בה"מ שנאמר והתפללו אל הבית הזה היה עומד בבה"מ יכוין פניו כנגד קדשי הקדשים שנאמר והתפללו אל המקום הזה היה עומד אחורי הכפורת מחזיר פניו כנגד הכפורת נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח בצפון מחזיר פניו לדרום בדרום מחזיר פניו לצפון נמצא כל ישראל מכוונין לבם לאביהם שבשמים.

כתב בספר שערי אורה – שער שני: "ואפילו בארץ ישראל (אין התפלה עולה אם יש עוונות) כתיב, כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם (ישעיה נ"ט ב'), וכל זה בארץ, כל שכן בחוצה לארץ: (שם ישג' קל" קשות) ואם כן מה יהיה על תפילות של ישראל בחוצה לארץ? דע שהתפילות שהן (ב)חוצה לארץ אין להם דרך לעלות לפני יי' יתברך, זולתי כשישראל משלחים אותם מחוצה לארץ נגד ירושלים, וכשמגיעות לירושלים, משם הם מסתלקות ועולות למעלה, וזהו שאמר דניאל כשהתפלל בגולה, וכיון פתחן לה בעליתה נגד ירושלים וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה (דניאל ו' י"א):

וכל זה אמר שלמה בפירוש כשנבנה בית המקדש והיה מתפלל על ישראל, ואמר, כי יחטאו לך כי אין אדם אשר לא יחטא ואנפת במ ונתתם לפני אויב ושבו שוביהם אל ארץ האויב רחוקה או קרובה, והשיבו אל לבם בארץ אשר נשבו שם ושבו והתחננו אליך וגו', והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתתה לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בנית לשמך, ושמעת השמים מכון שבתך את תפלתם ואת תחנונם ועשית משפטם וגו' (מלכים א' מ' מ"ו מ"ט):

ועתה דע וראה איך גילה שלמה המלך ע"ה שאין תפילת חוצה לארץ עולה למעלה באותו המקום שמתפללים, עד שהיא עולה לארץ ישראל, ומשם לירושלים, ומשם לבית המקדש, ואז היא עולה למעלה, ולפיכך כל ישראל שהם בגלות, הם בסביבות ירושלים בארבע כנפות הארץ, וירושלים עומדת באמצע, לפיכך כל אותם שהם בגלות לצד מזרח יתפללו לנגד מערב, נגד ירושלים, וכן אותם שהם בצפון, יהפכו פניהם לדרום, נמצאו כל ישראל שהם מתפללים בארץ גלותם, משלחים תפילותיהם לירושלים ולבית המקדש, ומשם התפילות עולות לפני יי' יתברך:

א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא מאי קרא כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שהכל פונין בו.

ס"ה ויגש רט ע"ב: (סגנון חופשי) כמגדל דוד זו ירושלים שמכוונת כנגד ספירת המלכות הנקראת מגדל דוד. "צואר" זה בית המקדש הגשמי. כשם שהצואר נוי לגוף כן בית המקדש נוי לארץ ישראל. "תלפיות" תל שכל פיות העולם מתפללים בו להקב"ה.

וכהן שמעתתא קיימא לן ולא כההיא דב"ב דפליגי אמוראי בפרק לא יחפור איכא מ"ד שכינה במזרח וצריך להחזיר פניו למזרח ואיכא מ"ד שכינה במערב וצריך להחזיר פניו למערב.

ס"ה במדבר קיט ע"ב: (סגנון חופשי) דגל מחנה אפרים במערב כי השכינה בוודאי במערב. כך סדר הדגלים: דגל יהודה מזרח (תפארת) ראובן דרום (חסד) דן צפון (גבורה) ואפרים מערב (מלכות/שכינה).

ואנן שמחזירין פנינו למזרח מפני שאנו יושבים במערבה של ארץ ישראל וכשנחזיר פנינו למזרח נמצינו מתפללין כנגד ירושלים. היה רוכב על החמור א"צ לירד ולהתפלל אפי' אם יש לו מי שתופס חמורו אלא מתפלל דרך הלכו וכן אם היה בספינה או על גבי קרון יושב ומתפלל או אם היה הולך ברגליו מתפלל דרך הלכו אף אם אין פניו כנגד ירושלים אפילו שלא במקום סכנה כי אם יעמוד ויתפלל יקשה בעיניו איחור דרכו ויטרד לבו ולא יכול לכוין. ויש מחמירין לעמוד באבות:

סימן צה

ויכוין רגליו זה אצל זה דכתיב ורגליהם רגל ישרה ומתרגמין ורגליהן רגל כוונין ירוש' זה שעומד בתפלה צריך להשוות רגליו ר' לוי ור' סימון ח"א כמלאכי השרת דכתיב ורגליהם רגל ישרה וח"א ככהנים דכתיב לא תעלה במעלות שהיו הכהנים הולכין עקב בצד גודל כאילו רגליהם שוין זה אצל זה.

ס"ה פנחס דף רכט עב ברע"מ: עוד, ורגליהם רגל ישרה, אמרו בעלי המשנה (ברכות י ע"ב) שהמתפלל צריך לכוין רגליו כדי להדמות למלאכים שנאמר בהם "וכף רגליהם ככף רגל עגל" פירש"ה מתוק מדבש היינו רגל אחת. וכ"כ בס"ה ואתחנן דף רס ע"ב.

וצריך שיכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ שנאמר "והיו עיני ולבי שם כל הימים"

ס"ה ואתחנן רס עב: העומד בתפלה עליו לעצום עיניו כדי שלא יסתכל בשכינה.

ואנו מתפללין כנגד בה"מ ולכן צריך שיתן עיניו למטה כנגדו ונחשב כאילו אנו עומדים בו ומתפללין ובלבו יכוין למעלה שנאמר נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים:

כתב בספר כתם פז פרשת ויגש "אבל צריך אתה לדעת: שלא תמצא בכל כתובי המקרא לא בתורה ונביאים וכתובים המדברים בענין תפלה או צעקה או קריאה, ענין נשיאות עינים כלפי מעלה, רק בכתוב הזה. כי נשיאות עינים כלפי מעלה אינו מדרך מוסר ומרע"ה יוכיח: "כי ירא מהביט" וכו'. וביאר זה דוד עצמו ע"ה בשיר עצמו ואמר: "כעני עבדים אל יד אדוניהם כעני שפחה אל יד גבירתה" – ייחס נשיאות העינים אל היד המכה, לא אל האדון ואל הגבירה עצמם.

כי נשיאוי העינים אל הרב יורה על התקוממות הלב כנגדו, אשר מזה הטעם אנו מצווים מרבתינו ע"ה כי בעמדנו בתפלה לפני השם שיהיו עינינו למטה – כי "שח עינים יושיע", ית' וית'; כדאיתא ביבמות פ' מצות חליצה: "ר' חייא ור"ש ברבי הוו יתבי פתח חד מניה ואמר: המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנא: "והיו עיני ולבי שם כל הימים". ופרש"י ז"ל: למטה כלפי ארץ משום דשכינה התם קיימא. וחד אמר המתפלל צריך שיכוון את לבו למעלה, שנאמר: ונשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. אדהכי אתא ר' ישמעאל ברבי יוסי, אמר: במאי עסקיתו? א"ל: בתפלה. אמר להו: כך אמר אבא: המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו. הנה א"כ נתבאר כי אין ראוי למתפלל לשאת עיניו כלפי מעלה ולא תמצא נשיאה רק בכפים, כענין: "שאי אליו כפיד"; או בלב, כענין: "נשא לבבנו אל כפים". ואם תמצא: "שאו מרום עיניכם", "אשא עיני אל ההרים" – אל מרום, ואל ההרים, כתיב, לא אל ה'. ולכן כתיב במדע"ה: "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים" ונשתבח בזה.

כתב הרמב"ם ז"ל מניח ידיו על לבו כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה וביראה ובפחד ולא יניח ידיו על חלציו:

כתב בספר תולעת יעקב – סוד תפלה מעומד "תיקון הגוף כיצד כשהוא עומד בתפלה צריך לכוין את רגליו זה בצד זה (רמב"ם שם ה"ד). סוד (שה"ש ה, טו) שוקיו עמודי שש שצריך לחברם וליחדם זה בזה, ונותן עיניו למטה בארץ ישראל ולבו למעלה אל אל בשמים, והכוונה בזה להמשיך הברכה והשפע מלמעלה למטה וליחד הדברים, כי בהתייחדם בכוונת הלב יתפוצץ האור ותוספת רוח הקודש בצורות הקדושות. ומניח ידיו על לבו הימנית על השמאלית. ידיו על לבו סוד זרועות עולם (ח"ג) מיוחדים בגוף האילן, (תפארת) והכוונה ליחד הענפים בשרש. הימנית על השמאלית שיהיו רחמיו כובשים את כעסו:

סימן צז

ולא יאחז בידו תפילין ולא ס"ת בזרועו ולא קערה מלאה בידו ולא סכין ומעות וככר מפני שלבו עליהם שלא יפלו מידו ויטרד ותבטל כוונתו. ולולב בזמנו מותר לאחזו בידו כיון שהוא צורך מצוה אינו נטרד בשבילו:

סימן צז

ולא יגהק ויפהק ואם עשאו לרצונו הרי זה מגסי הרוח ואם צריך לעשותו מתוך אונס יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו. ולא יניח ידו על סנטרו כדרך גסי הרוח. ואסור לו לרוק אם אפשר לו ואם אי אפשר לו שלא לרוק מבליעו בכסותו. ואם הוא איסטניס ואינו יכול להבליעו בכסותו זורקו לאחריו או לשמאלו אבל לא לפניו ולא לימינו. ואם כינה עוקצתו ימשמש בבגדיו להסירה כדי שלא תבטל כוונתו אבל לא יסירנה בידו ואם נשמש טליתו ממקומו יכול למשמש בו להחזירו. אבל אם נפל כולו אינו יכול לחזור ולהתעטף בו דהוי הפסק. היה לו משוי של ד' קבים על ראשו והגיע שעת תפלה צריך לפרקו מעליו להתפלל, פחות מכאן מתפלל ועודנו עליו:

יש תפלות שאינן מתקבלות כגון שהיה לבוש שעטנז או גילח פאת זקנו בתער וכו'. כאשר שב מחטאו תפלתו מתקבלת וגוררת עמה כל התפלות הפסולות. (ח"ב רמ"ה ע"ב) מלאך ס"מ נאבק בכל תפלה פגומה ומונע ממנה להתקבל (ח"ג רמ"ג ע"א).

סימן צח

מחשבתו כיצד? דתניא המתפלל צריך שיכוין לבו שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך פירוש שיכוין פי' המלות שמוציא בשפתיו ויחשוב כאילו שכינה כנגדו שנא' שויתי ה' לנגדי תמיד ויעיר הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו. ויחשוב כי אילו היה מדבר לפני מלך ב"ו שהיום כאן ולמחר בקבר היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שצריך לכוין אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדיבור כי כל המחשבות הוא חוקר. וכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה.

רבו נאמרי הזוהר המשבחים את הכוונה ובשורות אלו אשזור אותם למאמר אחד בס"ד. הנה בזוהר ויקהל (ר ע"ב) אומר שאדם הירא את בוראו ומכוין בלבו ורצונו בתפלה מתקן הוא תיקונים למעלה ולא עוד אלא שעולה ממדרגה למדרגה וזוכה בעולם הבא לעמוד במחיצת חסידים אע"פ שלא למד תורה כל צרכו (זוהר תרומה ספ"ד צ קעח ע"ב). כיצד יכוין? הנה כל מילה בלשון הקודש קשורה לספירה מסוימת ועליו לקשור את המילה בספירה ואת הספירה לקשור באין סוף שהוא קישור הכל והנהגת הכל וזה סוד התפלה העולה ליחידו של עולם (זוהר ויקהל שם) אשרי אדם היודע לרצות את אדונו ולעובדו ברצון ובכוונת הלב. (ח"ג קכא עא). את תיבות התפלה יש להוציא מתוך כוונת המחשבה וברצון ובחשק הלב ולא מתוך עצלות. את הדיבור יש להוציא מתוך פנימיות הלב (זוהר פקודי היכלות דקדושה דף ר"נ ע"א). על המכוין בתפלה להמשיך ממקום שהוא עומק הכל (יסוד אבא) ובזה תתקבל תפלתו (בשלח סג ע"ב).

ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שתבטל המחשבה ולא יתפלל לא במקום שיש בו דבר שמבטל כוונתו ולא בשעה המבטלת כוונתו, דא"ר חייא בר אשי אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל. רבי חנינא ביומא דרתח פירוש ביום שהיה כועס לא הוה מצלי. רבי אליעזר אומר הבא מן הדרך אל יתפלל תוך ג' ימים. ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אף המיצר. שמואל לא הוה מצלי בביתא דאית ביה שכרא מפני הריח שטורדו. רב פפא לא הוה מצלי בביתא דאית ביה הרסנא. וכתב הר"ם מרוטנבורק אין אנו נזהרין עתה בכל זה שאין אנו מכוונים כל כך בתפלה.

ויתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת ושלא תראה עליו כמשוי ומבקש ליפטר ממנה ואחר שיעשה כל זה מובטח לו שתתקבל תפלתו.

כתוב בזוהר ואתחנן (דף רס ע"ב) שכבר ביארו החברים (גמ' ברכות כט עב) שהתפלה שמבקש האדם מהקב"ה צריך שתהיה בתחנונים ולמדו ד"ז ממרע"ה שנא' בו"ו ואתחנן אל ה' בעת ההוא

שהתפלה היא במקום הקרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד)

בזוהר נשא קרב ע"ב: הכתוב אומר (הושע יד, ג) "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ונשלמה פרים שפתינו. מסביר הרע"מ שזו מצוות התשובה שיש להתוודות בפה דווקא ובזה הוא מתקן שם ה' כמו קרבן. כי הקרבן והדיבור הם במלכות.

וכתיב "ולעבדו בכל לבבכם" וכי יש עבודה בלב אלא איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה. ולכך צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים.

הדברים נאמרו בתיקוני זהר חדש ספרא תנינא : "הא אוקמוה מכל מקום דאין עבודה אלא תפלה דשקולה איהי צלוחתא בעבודת הפהנים וכקרבנותא דילהון". ומעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה.

וקביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו.

דבר זה התבאר בספר תיקוני זהר (דף כא/א) "אי הכי מאי כי יקרא קו, אלא בזמנא דלית לה לשכינתא אתר לשריתא תמן בקביעו, איהי אזלת במקרה, ודא איהו כל הקובע מקום לתפלתו וכו', כמה דנשמתין עבדין, הכי שריתא שכינתא עמהון, נשמתא דאיהי קבועה בצלוחתא או באורייתא איהי אתר קבוע לשריתא בה שכינתא, אבל נשמתא דלית לה קביעו בצלוחתא או באורייתא, אלא אי אזדמנת לה במקרה, הכי איהי שריתא עלה במקרה, ודא איהו כי יקרא קו צפור לפניך וכו' :

כתב בספר שושן סודות – אות נח – סוד כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו: "והטעם ר"ל יוריד מקום שהוא שם יהו"ה לתפלתו שהוא העטרת ודע שכן הוא. ר"ל ששם יהו"ה עולה רבוע מקום. כי צד, יפ"י ק. הפ"ה כ"ה ופ"ו ל"ו. הפ"ה כ"ה והנה כאשר תצרפם יעלה מקום"

וכיון לזה בספר מגלה עמוקות על רנ"ב אופנים במילת ואתחנן אופן רמט" וזה סוד כל הקובע מקום לתפלתו אויבים נופלים תחתיו (ברכות ז' ע"ב), כי מקום הוא סוד קודשא ב"ה והתפלה היא השכינה, ואז בחיבורן יחד אויביו נופלין תחתיו דייקא, מה שאין כן בפירודן ח"ו הקליפה גם כן גברו ונשאו ראש שפחה כי תירש גברתה (משלי ל כג).

בספר "שער הכוונות" בעניין כריעו וזקיפות נתן הסבר עמוק יותר

שער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ב פירוש תיבת אתה

ועתה הם שני אותיו ראשו א"ה של אהיה ושני אותיות י"ה של הויה וארבע אותיות אלו הם שם א' של אהיה ונמצאים ב' כריעות אלו ע"י הויה ואהיה אמנם עיקרם הם מן אהיה כי משם יורד אל ההויה שהוא מן המוחין אל כללות י"ס דז"א ובכך אל תתמה אם תמצא כתוב בסי' התיקונים ובזו"ו ובר"מ כמה נוסחאות מחולפו ומנגדות זו את זו בענין אלו הכריעות כי יש מאמר אומר שצריך לכוונו לגבי ה' ויוד לגבי הא ויש מאמר אומר שכורע באהיה וזוקף בהויה ויש מאמר להפך מזה אך אמנם במה שכתבנו יובנו כל דבריהם כי כולם חיים וקיימים יוצדקו יחדיו כי בבחי' א' הוא כדברי המאמר הראשון ובהצטרף ההארות נעשים שם א' ע"ד מש"ל וכמו שראית בעיניך כמה שמות הויה ואהיה יש פה מחולפות זה מזה והמשכיל יבין ויסתכל בדברינו. גם תראה במה שבארנו איך כריעה הא' היתה בסוד מ"ו שהוא מילוי הויה דיודין שהוא בחכמה שהם שני אותיו י"ה מן אהיה דמלוי יודין. ושני אותיות אחרונות משם הויה פשוטות ועתה בכריע' שני' הוא שני אותיו א"ה דאהיה במלוי יודין ושני אותיות י"ה ראשונות משם הויה פשוטות והם נעשים שם א' של אהיה אבל בכריעה ראשונה היה שם א' של

הויה. גם החשבון של אלו הדי' אותי הנז' אשר בכריעה שניה הם בגי' ק"מ שהם בגימט' מנין אותיות המלוי של אהיה ביודין להורות כי עתה בכריעה זו הב' ירד אור מן אימא וגם מן מבינה דד"א למטה כי כל אחת משתיים נקרא שם אהיה כנודע. ואם תחבר ב' המילויים שבשתי הכריעות שהם מ"ו וק"מ יהיו אותיות מקום וה"ס מ"ש רז"ל כל הקובע מקום לתפלתו שעי"ז המקום יוכל האדם להעלות את תפלתו עד מקום שירצה למעלה ונודע כי התפלה היא בחי' מלכות הנקרא תפלי' היא העול' למעלה ע"י שני המלויים הנז' העולים בגי' מקום. וצריך שתכוין כי משני מלויים אלו נעשה שם הויה א' שהוא בגי' מקום והוא ענין שם הויה ע"י הכאה באופן זה. יפ"י הפ"ה ופ"ו הפ"ה הרי הכל בגי' הוא מקום והענין הוא שעי' הארת ב' המלויים הנז' מ"ו וק"מ מתרבים הכאת האורות של ד"א הנק' יהוה זה בזה ונגדלים ומתרבי' האורות לשיעור מספר מקום כנז' והנה סוד ההאר' הזו היורדת עתה הוא הארת הכ"ב אתון עצמי משרשם מן ג' עליונות שה"ס שני אותי' א"ה של אהיה כנ"ל. וזה נרמז בשתי אותי' א"ת של מלת אתה והם כ"ב אותיות מן אלף עד תיו וכיצא בזה פ"י בזהר פ' בראשית על מלת א"ת שר"ל כללוי האלפא ביתא מן אלף עד תיו שסימנים א"ת.

כתב השל"ה הקדוש - ספר שמות - פרשת בשלח תורה אור (א): "אמנם כגון דא צריך לאודועי גם כן, כי ענין קביעות מקום תמצא בכל הקדושות, כאן בקדושות שבת הקובע מקום הן להוצאה הן ליציאה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ואלו ואלו דברי אלהים חיים. ובקדושת המקדש הקובע עבודת פנים ועבודת חוץ, ונאמר (ויקרא כא יב), ומן המקדש לא יצא. וכן בלימוד קדושת התורה ארז"ל (ברכות ז, ב), כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלים תחתיו, וכן בקדושת ברכות התפילה אמר (ו, ב), כל הקובע מקום לתפלתו כו'. והטעם בכולם כי סביב הקדושות סביב רשעים יתהלכון, דהיינו הקליפות המבדילין בעונותינן, וקביעות מקום הוא יחוד שמתייחד עם הקדושה פנימה, ולא יראה חוצה כי כל כבודה פנימה. ויען כי כבר כתבתי בהקדמת שובב"ם ת"ת, שבפרשה זו רמזים וסודות לעמוד התפילה. על כן נדבר עתה מענין עמוד התפילה, אשר סביב רשעים יתהלכון הם כתות של מחבלים העומדים למנוע את התפילה שלא תלך למעלה, וצריך התחכמות גדול לזה. ואחד מהעניינים הוא פסוקי דזמרה, שהם חותכין הקליפות ועושין דרך שתוכל התפילה אחר כך לעבור. כמו שכתב בשערי אורה והארכתי בזה במקום אחר:

ושלא יחוץ דבר בינו לבין הקיר ובינו לקרקע דוגמת הקרבן שחציצה פוסלת בינו לבין הכלי ובינו לרצפה.

ענין זה נזכר בכמה מקומות בס"ה כגון זוהר חיי שרה (דף קלב עא) "אמר ליה הא אוקימנא דלא יפסיק בר נש בצלותיה ביניה לבין כותלא, כמה דכתיב (ישעיה לח ב) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר וגו', ומאן דצלי אסיר למעבר ארבע אמות סמיך ליה, ואוקמוה להני ארבע אמות לכל סטר, בר לקמיה, ואוקמוה דלא יצלי בר נש אחורי רביה וכו', ואתמנן בכל הני מילי.

וראוי הוא שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כגון בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבזבז על זה ומ"מ טוב הוא שיהיו לו מכנסים מיוחדים לתפלה משום נקיות.

חכמי הקבלה בבואם לדבר על מלבושים נאים פירשו את הדבר בצורה רוחנית. כגון כאשר אדם מכין נכון בתפלתו הוא מלביש את השכינה בלבוש יקר וכאשר מסתלק מהעולם מלבישים את נשמתו בחלוקא דרבנן. הנה כך כתוב בספר תיקוני זהר חדש מנוקד - ספרא תנינא

ואגרא דצלותא דתקונא דא, כד נפקת נשמתא מן גופא לאזלא לעלמא דאתי, כמא דאיהו אוקיר לשכינתא, ולביש לה בכמה עניני דלבושין יקירין, דאתקריאו ענני יקר, וסליק לה בצלותה לגבי

קודשא בריך הוא, בשירין וזמירות ותשבחות והודאות, דצלותא הכי סליק לה קודשא בריך הוא לעלמא דאתי לנשמתה בלבוש ענני יקר ובכמה שירות ותשבחות והודאות

הקדמה לספר התמונה. הספר מיוחס לר' נחוניא בן הקנה ור' ישמעאל כהן גדול: הנה בהקדמה התבאר הפסוק "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר. והם בגדי קודש בגדי כהן לשרת ולהקריב ולהדביק הנפש למקום מחצבתה. הוא מקום השמנה בגדים הלבנים הטהורים הקדושים הוא היכל הפנימי וקודש הקדשים והם ימים העליונים בשער החמישים הנקראים י"ס במחשבה, כי הם כחות עליונות כולם לכח אחד ועצם אחד אצולים ולא ברואים. הם הנקראים צבאות אלהים, ה' צבאות אל רם ונשא, והם תארי כח פעולות. וכל אלו הם באמת כ"ב אותיות התורה העליונה ואותיות העליונות מקדם, ומהם נרשמו ונחקקו בלוחות בכח אלהים דכתיב ה' קנני ראשית דרכו קונה שמים ממעון קדשו, דכתיב קונה שמים וארץ, ארץ מארץ החיים, בהמ"ק מכסא כבודו, ישראל מן הימים בז' דגושה שנאמר עם זו קנית והכל ברישום ע"ד הקשר וזה רישום אותיות" ע"כ.

כתב הרב החכם הכולל והשלם הרב משה זכותא בביאור הזהר (תרומה דף קנה/א) "כתיב בכל עת יהיו בגדיך לבנים. נודע שתיקון אבי"ע הוא בסוד חנר"ן. ולנגד נר"ן יש ג' לבושים פנימי תיכון חיצון שהם נשמה לבי"ע ושל אצילות הוא דוקא חיה כמ"ש על איהו וחיוהי חד בהון. נמצא שג' עולמות ב"ע תוכיותם הוא לבוש דנר"ן של אצילות וזהו לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו שהלבושין נקרא כבוד כי ר"י קארי למאניה מכבדותיה. וכנגדם באדם אמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים. אבל כנגד חיה אמר כל הנקרא בשמי שהוא האצילי שם י' דאיהו אבא. וכנגדו באדם אמר ושמן על ראשך אל יחסר כי שמן ה"ס מוחי אבא כמ"ש הרב ז"ל בפ' שמן וקטרת ישמח לב והכוונה שייחד עולמות ב"ע והעלם למעלה באצילות שאז יהיו בסוד בגדים דוקא כי למטה בבי"ע אינם לבושים רק תוכיות. והזהיר על השמן שלא יחסר מעל הראש שכן חיה ה"ס תקיף ואם זה יחסר ח"ו תבא הצרעת כנודע מסוד' ודוקא בעולם אצילות יש לו בעצם שם הוי"ה שכן כולל בו כל ג' עולמות תחתונים וז"ש הנקרא בשמי שה"ס שמו הגדול:

ואחר שיעשה דוגמת הקרבן עולה לריח ניחוח למקום שהקרבן עולה והמלאך עושה אותו כתר לקונו.

ואל יחשוב ראוי הוא שיעשה הקב"ה את בקשתי כיון שכוונתי בתפלתי דאדרבה זהו המזכיר עונותיו אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בקשתו בחסדו ויאמר בלבו מי אני דל ונבזה בא לבקש מאת ממ"ה הקב"ה אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו:

דבר זה נזכר בזהר ח"א דף רב ע"ב : [התרגום בסוגריים כאלה] רבי חייא פתח ואמר, (משלי יג) תוחלת ממושכה מחלה לב ועץ חיים תאווה באה. דא הוא דתנן, דלית ליה לבר נש לאסתכלא בבעותיה לגבי קודשא בריך הוא, אי אתי, אי לא אתי. מאי טעמא, בגין דאי איהו אסתכל ביה, כמה מאריהון דדינא, אתו לאסתכלא ביה בעובדוי.

[רבי חייא פתח ואמר, (משלי יג) תוחלת ממושכה מחלה לב ועץ חיים תאווה באה. זה הוא ששנינו, שאין לאדם להתבונן בבקשתו אל הקדוש ברוך הוא אם באה ואם לא באה. מה הטעם? משום שאם הוא מתבונן בה, כמה בעלי הדין באים להתבונן במעשיו.]

וְיָזָא אִיהוּ, דְּהָא הֵהוּא אֶסְתַּבְּלוּתָא, דְּאִיהוּ מִסְתַּכֵּל בְּהֵוּא בְּעוּתָא, גְּרִים לִיה לְמַחֲלַת
לֵב. מֵאִי מַחֲלָה לֵב, דָּא אִיהוּ מֵאֵן דְּקָאִים תְּדִיר עֲלִיה דְּבֵר נֶשׁ, לְאַסְטָאָה לְעִילָא וְתַתָּא.

[וְסוּד הוּא, שְׁהִירי אוֹתָהּ הֵתְבֻנְנוּת שֶׁהוּא מִתְבֻּנֵן בְּאוֹתָהּ הַבְּקָשָׁה, גּוֹרֶמֶת לוֹ לְמַחֲלַת
לֵב. מַה זֶה מַחֲלַת לֵב? זֶהוּ מִי שֶׁעוֹמֵד תָּמִיד עַל הָאָדָם לְהַסְטִין לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה.]

וְעַץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה. תְּנִינִן, מֵאֵן דְּבַעֵי דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יִקְבֹּל צְלוֹתֶיהָ, יִשְׁתַּדֵּל
בְּאוֹרֵייתָא, דְּאִיהִי עֵץ חַיִּים. וְכַדִּין תַּאֲוָה בָּאָה. מֵאֵן תַּאֲוָה, דָּא הוּא דֶּרֶגָא דְכָל צְלוֹתִין
דְּעֻלְמָא בִּידֵיהּ, וְעֻלְמָא לֹון קָמִי מַלְכָּא עֲלָאָה. כְּתִיב הִכָּא בָּאָה, וְכְתִיב הִתָּם, (אֶסְתֵּר ב)
בְּעֶרְבַּיָּא בָּאָה. וְדָא הוּא תַּאֲוָה בָּאָה, בָּאָה קָמִי מַלְכָּא עֲלָאָה, לְאַשְׁלֵמָא רְעוּתָא דְּהֵוּא
בְּרִנָּה.

[וְעַץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה. שְׁנִינִי, מִי שְׂרוּצָה שֶׁהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְבֹּל אֶת תְּפִלָּתוֹ,
יִשְׁתַּדֵּל בְּתוֹרָה, שֶׁהִיא עֵץ חַיִּים, וְאִז תַּאֲוָה בָּאָה. מִי הַתַּאֲוָה? זֶה הַדֶּרֶגָה שֶׁכָּל תְּפִלּוֹת
הָעוֹלָם בִּידֵיהּ, וּמִכְנִיסָה אוֹתָם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הָעֶלְיוֹן. כְּתוּב כָּאֵן בָּאָה, וְכְתוּב שָׁם (אֶסְתֵּר
ב) בְּעֶרְבַּיָּא הִיא בָּאָה. וְזֶה הִיא תַּאֲוָה בָּאָה, בָּאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הָעֶלְיוֹן לְהַשְׁלִים אֶת רָצוֹן
אוֹתוֹ הָאִישׁ.]

סימן צט

שְׁכוּר אַל יִתְפַּלֵּל עַד שִׁיעֹבֹר יֵינוּ וְאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר
וּלְהִתְפַּלֵּל וְאִפְּלוֹ אִם עָבַר זְמַן הַתְּפִלָּה דַּחְשִׁיב כְּשׁוֹגֵג שְׁתוּי אַל יִתְפַּלֵּל וְאִם
הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה הִיכִי דְמִי שְׁכוּר וְהִיכִי דְמִי שְׁתוּי שְׁכוּר כֹּל שְׁאִינוּ
יִכּוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁתוּי כֹּל שִׁיכּוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּמִ"מ לְכַתְּחִלָּה
לֹא יִתְפַּלֵּל אִפְּי אִם שְׁתָּה כְּדִי רְבִיעִית עַד שִׁסִּיר יֵינוּ וּדְרָךְ מִלּוֹ וְשִׁנָּה כֹּל
שֶׁהוּא מְפִיגִין הֵינן וְהִ"מ כְּשִׁשְׁתָּה רְבִיעִית אֲבָל שְׁתָּה יוֹתֵר כ"ש שְׁשִׁנָּה
שׁוֹכְרָתוֹ וּדְרָךְ טוֹרְדָתוֹ וּפִירְשׁ כַּהֲ"ג הִ"מ בְּמַהֲלָךְ בְּרַגְלִיו אֲבָל רְכוּב וְדָא
דְּרָךְ מְפִיגָה הֵינן יֵין וְשִׁכָּר א"ל תְּשִׁ"ת (וִיקְרָא י) רֹאשִׁי תִיבוֹת וְאִם שְׁתָּה
כְּדִי רְבִיעִית אֲסוּר לְהִתְפַּלֵּל תְּשִׁ"ת תְּפִלָּת שְׁכוּר תוֹעֵבָה:

דְּבֵר זֶה נִזְכָּר בְּזוֹהַר תְּרוּמָה קֶנֶג ע"ב:

אֲבָל בְּאַתֵּר דְּצִלוֹתָא לָאו הִכִּי בְּמַקּוֹם שְׁמַגְעַת הַתְּפִלָּה אִינוּ כֵךְ, דְּהָא סָלְקָא יְתִיר
לְעִילָא לְעִילָא כִּי הַתְּפִלָּה עוֹלָה יוֹתֵר לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה דְּהֵינֵן שְׁעוֹלָה אֵל הַצִּינָה
הַנִּקְשֶׁרֶת עִם הַחֲכָמָה צָקוּד עֲלִיית מִ"ן לְגִרוּס יִחוּד אִו"ל וְהַמְשַׁכֵּת מוֹחִין לִזוּ"ן, עַד שְׁנַמְשֵׁךְ
הַשְּׁפַע גַּם לְנִי אִדָּם שִׁחֲכָמוּ וִיבִינוּ וִידְעוּ וִישְׁכִּילוּ צְתוּרָה הַקְדוּשָׁה. וּמִסִּיק דְּבִרְיוֹ וְאָמַר כִּי
וְעַל דָּא עַל זֶה אָמְרוּ בְּמִס' בְּרִכּוֹת דָּף לֹא ע"ב (וְעִי' שֵׁם בְּתוּס'), שְׁכוּר לֹא יִצְלִי צְלוֹתָא
שְׁכוּר לֹא יִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה הַקְּבוּעָה, אֲבָל בְּבִרְכַּת מְזוֹנָא, שְׁכוּר שְׁרִי לִיה לְבִרְכָּא בְּרִכַּת
מְזוֹנָא בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן, מוֹתֵר לְשְׁכוּר לְבִרְכַּת הַמְּזוֹן, מְשַׁמֵּעַ מִהָאִי קָרָא אֲנוּ לְמַדִּים
זֹאת מִזֶּה הַפְּסוּק דְּכְתִיב וְאַכְלֵת וְשִׁבְעָת וּבִרְכָּת, וְאַכְלֵת, זֶה אֲכִילָה הֵינֵן אֲכִילָה רְגִילָה
בְּלֹא שְׁכָרוֹת, וְשִׁבְעָת, זֶה שְׁתִּיָּה הֵינֵן שְׁתִּיית הֵינן בְּשִׁבְעָה, דְּהָא שְׁבַע בְּחִמְרָא אִיהִי
רְגִי כִי שְׁבִיעִת הֵינן הֵינֵן שְׁכָרוֹת, חִמְרָא שְׁבַע וְדָאִי כִי הֵינן מְשִׁבֵּעַ וְדָאִי וְדָא אִיהוּ
שְׁכוּר וְזֶהוּ שְׁכוּר דְּכְתִיב וּבִרְכָּת (וְכַתְּבוּ הַתּוּס' הַג"ל בְּשֵׁם הַיְּרוּשָׁלַּמִּי, כִּי מִמֶּלֶת וּבְרִכַּת אֲנוּ

סימן ק

וצריך להסדיר תפלתו קודם שיתפלל כדי שתהא שגורה בפיו ודוקא תפלה של פרקים לפי שאינו רגיל בה אבל תפלות התדירות לא. וכתב הרמב"ם ז"ל של פרקים כגון של ר"ח ומועדות. וא"א ז"ל כתב "של פרקים הוא משלשים יום ואילך" ולפ"ז ר"ח א"צ:

אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא (ברכות דף ד/ב) "שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת. אמרו לו מנין אתה יודע? אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:

כתב הרב המתוק מדבש בס"ה (תרומה נג ע"ב) כמה סימנים לידע אם העבודה בבית המקדש או התפלה התקבלה: "והנה ג' סימנים האלו הם זה פנימי מזה, כי את עשן ריח הקרבן היה נרגש לכל, כי הכל הביטו בהיותו זקוף כמקל להיכן נוטה. אבל האש שעל המזבח אם היה בצורת אריה או בצורת כלב, לא היה ניכר אלא לשרידים אשר ה' קורא. וענין כבודות או קלות ידי הכהנים לא היה ניכר אלא לכהן עצמו. ובזמן הזה ידע האדם אם יש שעת רצון למעלה, ואם עבודתו מקובלת למעלה, על ידי שמחת לבבו בעבודה, ואם תפלתו שגורה בפיו, ובידיו בהיותם פרושות לשמים בתפלה ותחנונים, וברוח קדושה המלביש את האדם כשעובד לבוראו, וזה הרגש פרטי לכל אחד ואחד לעצמו, אבל ההולכים בחשך לא יביטו אל פעולת ה', והמשכילים עינם בראשם.

סימן קא

תנו רבנן המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולן לפחות יכוין באבות דאמר ר"א לעולם ימוד אדם עצמו אם יכול לכוין באבות יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואם התפלל ולא כיון באבות יחזור ויתפלל ואם כיון באבות א"צ לחזור ויראה אפילו אם כיון בכולן ולא כיון באבות שצריך לחזור ולהתפלל והאידנא אין אנו חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין אם כן למה יחזור.

דבר זה נמצא בס"ה ברע"מ פאמור דף צג ע"א: "ומאן דשוי רעותיה ביהאי, שפיר קא עביד. ומאן דשוי רעותיה, בתלת דרגין דאבהו בכלל אהא, ליהודא לון גו קדושתא דא, אי לא יכיל לשוואה רעותיה יתיר, שפיר קא עביד. וכלא לנחתא מגו קדושתא דלעילא לתתא, לקדשא כל חד גרמיה ביהאי קדושה, ולנטרא ליה, למפרש פרישו דקדושתא על גביה, ורזא דא, ונקדשתי בתוך בני ישראל בקדמיתא, ולבתר אני יי, מקדשכם.

תרגום: ומי ששם רצונו בזה, עושה יפה. ומי ששם רצונו בשלש הדרגות של האבות בכלל אהא, ליהודא אותם בתוך הקדשה הזו, אם אינו יכול לשם רצונו יותר, הוא עושה יפה, והכל להוריד מתוך הקדשה שלמעלה למטה, שכל אחד יקדש את עצמו בקדשה הזו ולשמר אותה, לפרש את פרישת הקדשה עליו. וסוד זה, ונקדשתי בתוך בני ישראל – בראשונה, ואחר כך – אני ה' מקדשכם.

פירש זוהר זה רבה של קרית ארבע היא חברון הרב המקובל אברהם אזולאי זצוקל זללהה בפירוש "אור החמה": "ומאן דשוי רעותיה" כלומר שמכוון ג' פעמים קדוש בג' אבות "שפיר קא עביד" כיון שאינו יכול לכוין אלא בג' אבות יצא חובת כוונה זו מפני שכך דינם: קדוש ראשון

בכתר סוד הימין בחסד, ודעת בת"ת באמצע ויסוד היינו סוד קץ ח"י דנטיל לשמאלא ובלבד שבכל הקדושות בכל כוונות יכוון לקדש עצמו וז"ש וכולא לנחתא וגומר:

כתב הרקאנאטי בפ"י על התורה – פרשת תצוה: "ודע והבן כי כל דבר הקרב לגבוה אז בהתקרב צריך לכוון שתתייחד השכינה עם האבות העליונים בסוד ייחוד כוונת התפלה כאשר ביארנו בסוד הקפת המזבח ובאותו הסדר ממש ואז יתעוררו האבות הראשונים העליונים להשפיע לשכינה לייחודה עמהם ייחוד גמור והקרבן הוא לריח ניחוח כי כמו שמכוין למטה כך נעשה למעלה. והמדה אשר הקרבן מתעלה שם בתחלה מתעוררת למעלה בעשיית הקרבן למטה לקבל הקרבן ההוא בשמחה כביכול כאדם ששולח דורון אל המלך והמלך מקבלו בשמחה".

מה מיוחד בברכת אבות? כתב בספר נהר שלום – דף ל עמוד א' "בענין המקיפין הנכנסין באבות, לא נתברר אמיתות הדבר על מכונו כי כפי מ"ש שם שאין לכוין אז אלא במקיפין דמצד אמא ולא דאבא עד ברכת כהנים. נראה מזה כי ברה"ה נכנסים אלו גם דאבא באבות והם ל"ס דצלם ואמר שם כי אע"פ שברכת אבות דר"ה ביאר כוונת מקיפים דמצד או"א כו' ושם לא נתבאר אלא בחינת המקיפים הנ"ל (סימן כ"ו) שישנם אפילו בימי החול וכמ"ש בדרוש ד' מדרושי תפילת י"ח דשחרית והדברים צריכין תלמוד:

זוהר פקודי דף רסא עא

תא חזי, היכלא שביעאה דא, רזא דמלכא עלאה, ומתעטרין ביה אבהו כדקאמרון, ואתפלילו ביה. ועד השתא אתפלילו, ובעי לאפקא לון, איהו היכלא דא, וכד אפיק לון מברכאן, (נ"א מתברכאן) בגין האי נערה, כדן איהי אחידת בהו, בכל אינון ברכאן. ואף על גב דהא אתפלילו היכלין בהיכלין, השתא אתאחידו באינון ברכאן כחדא, וכד אמר מלך עוזר ומושיע ומגן, כדן אפיק לון מברכאן.

תרגום: נבא ורזא, ההיכל השביעי הזה סוד המלך העליון, (בינה) ומתעטרים בו האבות, כמו שאמרנו, ונכללו בו. ועד עכשו נכללו, וצריך להוציא אותם הוא ההיכל הזה, וכשמוציא אותם מברכים (מתברכים) משום הנערה הזו, אז היא אוחדת בהם בכל אותן הברכות. ואף על גב שהרי נכללו היכלות בהיכלות, עכשו נאחדו באותן ברכות כאחד, וכשאומר מלך עוזר ומושיע ומגן, אז מוציאה אותם מברכים.

והאי, איהו חד היכלא שביעאה, ברזא דשמא קדישא עלאה, בוכ"ו. ברכה וחסד כח' ומשפט, כללא רזא (נ"א דרזא) (כלא) ורזא דא, הוא רזא (ס"א דאיהי) דאהי"ה כללא דכלא. בגין דאלין אתוון כללא דכלא. בגין דאלין אתוון, אפיקו אלין (ס"א לון) דנפקו מנייהו, כללא דאבהו, ודא איהו דמתחברא בהדיהו, דאקרי ברכה.

תרגום: וזהו היכל אחד השביעי בסוד השם הקדוש העליון בוכ"ו, ברכה וחסד כח' ומשפט, הכלל הסוד (של סוד), והסוד הזה הוא הסוד (שהיא) של אהי"ה, הכלל של הכל. משום שהאותיות הללו הן כלל של הכל, משום שהאותיות הללו הוציאו את אלה (אותם) שיצאו מהן, הכלל של האבות, וזהו שמתחברת עמן, שנקראת ברכה.

שער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ב פירוש תיבת באהבה "ודע כי בספר הזוהר פ' פקודי (דף רסא ע"א) אמרו שצריך לכוין בברכת אבות בשם בוכ"ו והנה מקום כונת השם הזה היא בדי תיבות האלו שהם "מלך עוזר ומושיע ומגן" וראוי לכוין כי ע"י אות ב' נעשי' "מלך" וע"י אות ו' נעשה "עוזר" וע"י אות כ' נעשה "ומושיע" וע"י או' ו' נעשה "מגן". והענין הוא במה שהודעתיד כי אימא נקראת אהיה ונמצא כי הנהי' דאימא הם שם אהיה וכמו שביארנו בפסוק שופך דם האדם באדם ענין שם אהיה המתלבש תוך ד"א שהוא שם מ"ה דאלפין וע"ש במקומו. והנה אעפ"י שהארות אימא אלו הם שמות של אהיה עם כל זה כשיוצאות אלו ההארות מתוך ד"א דרך החזה שלו מן אחוריו כדי לתקן ולבנות את המל' אינם הם עצמם רק הארות המתפשטות מהם ולכן אינם נק' שם אהיה רק תמורתו וחילופו שהוא שם בוכ"ו הנז' אשר הוא תמורת שם אהיה

באלפא ביתא דאבג"ד באותיות שלאחריו כי אות א' נחלפת באות ב' ואות ה' נחלף' באות ו' שלאחריה ואות י' באות כ' ואות ה' באות ו' שלאחריה. ונמצא כי בנין המלכות אינו אלא בשם בוכ"ו ולא בשם אהיה וכמו שנתבאר אצלינו בשער השביעי בתיקון העבירות בענין תיקון עון הנדר והשבועה ושם נתבאר כי קו המדה שבו נעשה ז"א הוא שם אהיה וקו המדה של נוקבא הוא בשם בוכ"ו גי' ד"ל בסוד המלכות הנקרא אורך היריעה האחת שלשים באמה ורוחב ארבע באמה כי זהו שיעור קו מדתה כנז' שם ועיין שם היטב ביאור ענין זה.

כתב הרב רבי אליעזר שירגיל אדם עצמו שיכוין לפחות בחתימה של כל ברכה שיש בהן מאה ושלוש עשרה תיבות כמו שיש בתפלת חנה ומאה ושלוש עשרה פעמים לב בחומש לומר שצריך בהן כוונת הלב.
אמר רב המנונא כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהנך קראי דחנה וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו.

וקולה לא ישמע מכאן שלא ישמע קולו בתפלתו. ותניא המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה שמראה כאילו הקב"ה אינו שומע תפלה בלחש.

כתוב בס"ה זוהר בראשית דף כד ע"ב: "בחשאי שכינתא תתאה, וקלא לא ישתמע, כמה דאת אמר (שמואל א א יג) וקולה לא ישמע". פירש ה"מתוק מדבש" שתפלת העמידה היא במלכות ויש לאומרה בלחש מחשש אחיזת החיצונים.

עוד אמרו זהר חלק א דף ר"א מתורגם: ומשום כך לא צריך ל'אדם לשמע קולו בתפלתו, אלא להתפלל בלחש באותו הקול שלא נשמע, וזו התפלה שמתקבלת תמיד, וסימן לדבר – והקל נשמע, קל בלי וא"ו, נשמע. זו היא התפלה שהיא בחשאי, שכתוב ב'חנה וקולה לא ישמע'. זו היא התפלה שמקבל הקדוש ברוך הוא כשנעשית בתוך רצון וכוונה ותיקון כראוי, ולייחד את הייחוד של רבונו כראוי בכל יום. (והקל נשמע בית פרעה, והקל נשמע, חסר וא"ו, מה הטעם? אמר רבי אלעזר, זו היא השכינה שבוכה על חרבן בית המקדש ועל גלותם של ישראל, כתוב כאן והקל נשמע, וכתוב שם, (ירמיה לא) קול ברמה נשמע, מה לפנינו שכינה, אף כאן גם כן שכינה).

פירוש החייט על ספר מערכת האלהות – פרק חמישי "ח"י ברכאן דצלותא דאינון ביחודא חדא, צריכים ישראל לצלויי בצלותא בחשאי, ורזא דמלה "הביאו לה בחשאי", ובגין דא "בעמדם" ישראל בעמידה ליתער לגבי ח"י ברכאן בחשאי לארקא לה ברכאן, איתמר בחיוון "בעמדם תרפינה כנפיהם" (יחזקאל א'), דלא צריך למשמע גדפיהו, כגוונא דאיתמר בה "וקולה לא ישמע" (ש"א א'). והכי צריכים ישראל ליחדא בבת זוגיהו בחשאי באימה ברתת בזיע בכסויא.

סימן קב

"אני האשה הנצבת עמכה בזה" מכאן שאסור לישב בתוך ד"א של תפלה ובין מלפניו בין מלאחריו בין מן הצדין צריך להרחיק ד"א שנאמר הנצבת עמכה שהיה עומד כמותה. בז"ה בגימטריא תריסר דהיינו י"ב אמות לשלשה הרוחות.

דבר זה כתוב בזהר חיי שרה דף קלב ע"א: "ומאן דצלי אסיר למעבר ארבע אמות סמיך ליה. ואוקמוה להני ארבע אמות לכל סטר בר לקמיה. ואוקמוה דלא יצלי בר נש אחורי רביה וכו'. ואתמונו בכל הני מילי."

תרגום: ומי שמתפלל, אסור לעבר ארבע אמות סמוך לו, ובארו לארבע האמות הקלו לכל צד. פרט לפניו. ואמרו שלא יתפלל אדם מאחורי רבו וכו', ונמנו בכל הדברים הקלו.

בהמשך המאמר (קלב עב) מסביר הרשב"י את סוד ההלכה כי המתפלל פונה אל הקב"ה מנהיג העולם שיש בשמו ד' אותיות ולכן אסור לישב במרחק של ד' אמות מהמתפלל. למעט מול המתפלל שאסור כלל לעבור ונלמד מחזקיהו שנאמר בו "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל" שאין לחצוץ בינו ובין הקיר.

וכתבו הגאונים דוקא כשיושב בטל אבל אם עוסק בתפלה כגון בק"ש וברכותיה וכיוצא בו שפיר דמי. ומשמע מדבריהם שאם עוסק בתורה אסור שלא הזכירו אלא ק"ש וברכותיה, והכי מסתבר אף ע"ג דחמירא תורה מתפלה שהרי מי שתורתו אומנתו אינו מפסיק ממנה לתפלה בהא תפלה עדיפא שהטעם שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים והוא אינו מקבל וכשהוא עוסק בק"ש וברכותיה אזל ליה האי טעמא אבל אם הוא עוסק בתורה אכתי איתא האי טעמא.

ועוד נלמד מן הגדון שהרי עלי מסתמא לא היה עומד בטל מת"ת כדאמרינן אסור לת"ח לעמוד במקום הטינופת לפי שא"א לו בלא ת"ת ואפילו הכי היה צריך לעמוד.

ואם היושב ישב כבר ועמד זה והתפלל בצדו היה אומר א"א ז"ל שאינו צריך לקום שהרי זה בא בגבולו. אע"פ שיש להשיב דהא ילפינן מעלי והוא היה יושב תחלה דכתיב ועלי הכהן יושב על מזוזות היכל ה' ואפ"ה הוצרך לקום מ"מ אין משיבין את הארי אחרי מותו. וגם כי לשון הגמרא משמע כדבריו דקאמר אסור לישב דמשמע "אסור לישב אצל המתפלל" אבל אם ישב כבר מותר מדלא קאמר אסור להיות יושב. ואסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד"א ודוקא לפנייהם אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד:

סימן קד

ולא יפסיק בתפלתו ואפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו וה"מ מלך ישראל אבל מלכי עו"ג פוסק מפני הסכנה אם א"א לו לקצר אבל אם אפשר לו לקצר כגון שיאמר תחלת הברכה וסופה ובענין זה יוכל לסיים קודם שיגיע אליו יקצר ואם אפשר לו לינצל ממנו במה שיטה מן הדרך יטה ולא יפסיק בדיבור:

היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה מן הדרך ולא יפסיק אבל בענין אחר אין לו לצאת ממקומו עד שיגמור תפלתו.

וההיא דר"ע כשהיה מתפלל בינו ולבין עצמו אדם היה מניחו בזוית זו והיה מוצאו בזוית אחרת מרוב כריעות והשתחויות בתחנונים של אחר תפלה היו.

ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק ודוקא נחש אבל עקרב פוסק לפי שהוא מועד יותר להזיק ונחש נמי אם ראה שהוא כעוס ומוכן להזיק פוסק. הנחש בס"ה מסמל את הס"א והס"מ שרוצה לבלוע את השכינה לתוכו. כידוע המקובלים מעלים את השכינה מעולם הבריאה לעולם האצילות בתפילת שחרית ועל זה נאמר שאפילו נחש (ס"מ) כרוך על השכינה הנקראת עקב לא יפסיק מלעלותה לאצילות כי הנחש בעל כרחו יאלץ להפרד ממנה והנה לשון הזהר: (בראשית כד ע"א) ובההוא (אתר דסליק) לה לגבי בעלה אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. אף על גב דאתמר ביה ואתה תשופנו עקב. והיא אבן דאיהי י' דיעקב דאתמר בה (בראשית מט) משם רעה אבן ישאל לא יפסיק.

תרגום: ונבא אתו מקום שמעלה אותה (את השכינה) לבעלה, (א"ת) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. אף על גב שנתאמר בו ואתה תשופנו עקב. אותה האבן שהיא י' של יעקב. שנתאמר בה (בראשית מט) משם רעה אבן ישאל, לא יפסיק.

דברים אלו נאמרו שוב בתיקוני זו"ח דף קכט ע"ב.

ואם ראה שור בא כנגדו פוסק דתני ר' אושעיא מרחיקין משור תם חמשים אמה וממועד כמלא עיניו ובכל מקום שפוסק חוזר לתחלת ברכה שפסק בה ואם פסק בג' ראשונות חוזר לראש ובאחרונות חוזר לרצה ואינו פוסק לאמן יהא שמיה רבא וכו' ולא לקדושה וקדיש וכתב ר"ח שישתוק ויכוין למה שאומר ש"צ ויהא כעונה וכן פירש"י בשם ה"ג אבל ר"ת ור"י כתבו שאין לו לשתוק דכיון דשומע כעונה הוה ליה הפסק וכ"כ הגאונים:

סימן קה

המתפלל שתי תפלות זו אחר זו כגון במוספין או ששכח ולא התפלל וצריך להשלימה בזמן תפלה של אחריה ומתפלל שתיים זו אחר זו צריך להמתין בין אחת לחברתה כדי הילוך ד"א:

סימן קו

כל הפטורין מק"ש כגון שעוסקין במצוה או בטרידת מצוה פטורין מן התפלה. ועודף עליהם חילופי נושאי המטה שאין למטה צורך בהן שפטורין מן התפלה אף ע"פ שחייבין בק"ש. ונשים ועבדים חייבין בה:

וקטנים שהגיעו לחינוך, צריך לחנכם להרגילם.

ובעל קרי י"א אע"פ שא"צ אפי' רחיצה בט' קבין לק"ש צריך הוא לתפלה וכ"כ הרמב"ם ז"ל ומיהו נהגו שלא להצריך שום דבר אפילו לתפלה:

כאן הארי הקדוש חולק על הפשט ומצריך טבילה בכל ענין. והנה לשונו בשער המצות – פרשת תצא “ענין הטבילה הנזכרת בגמרא וברכות דף כ”ב בו לבעל קרי או למשמש מטתו. ראיתי למורי ז”ל מקפיד בכל כחו ונזהר לקיימה ואף שהיה בגופו חולי קשה הנקרא שבירה ר”ל שנקרע הכרס ויוצאים בני מעיים לתוך כיס הבצים וכיוצא בזה והטבילה מזקת מאד לחולי זה עכ”ז לא היה מבטלה כלל. ופעם אחת גזרה עליו אמו שלא יטבול בחורף ההוא ולא טביל על כרחו אבל לא נסתלקה ממנו השגתו בכל הזמן ההוא. ואחד מן החברים העיד לי בשם מורי ז”ל ששמע ממנו שאין דבר מועיל כ”כ להשגת האדם בידיעה הזאת כמו בהיותו נזהר להיות תמיד טהור מטומאת קרי ושכבת זרע ע”י הטבילה.

מי שתורתו אומנתו כגון רשב”י וחביריו מפסיקין ממנה לק”ש ולא לתפלה אבל אנו מפסיקין בין לק”ש בין לתפלה:

סימן קז

אמר רבי אלעזר ספק התפלל ספק לא התפלל לא יחזור ויתפלל רבי יוחנן אומר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו והילכתא כרבי יוחנן.

לפי הקבלה ענין התפלה זה להחזיר את המוחין לזו”ן. ולכן היו מתפללים גם תפלת נדבה וגם מאריכים בתפלה וגם מניחים תפילין כל היום בשביל להחזיר את המוחין לזו”ן. והנה לשון ספר פרי עץ חיים – שער התפלה – פרק ז: “ואמנם אחר שנחרב בית המקדש בעונותינו, נסתלקו המוחין מזו”ן, ולכן אנו צריכין להתפלל תמיד בכל יום, כדי להחזיר למקומן את המוחין כדי שיזדווגו זו”ן אבל קודם שנחרב, היו זו”ן פ”פ זיווגיהו לא פסיק, וכמעט שלא היינו צריכין להתפלל, כי לא היה בהם חסרון, ולא היו צריכין אל תפילתנו, כדי להמשיך מוחין לזו”ן לזווגם פ”פ, כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם. ואמנם אחר גמר התפלה, חוזרים המוחין להסתלק, וחוזר הדבר לכמו שהיה, ולכן החסידים לא היו הולכין תיכף לבתיהם אחר שהתפללו, אבל היו שוהין שעה אחת אחר התפלה, כדי שעל ידיהם יגמרו ויוסיפו כח למעלה ולא יסתלקו המוחין מהרה, וגם המוחין יתעכבו ברישא דזעיר ונוקבא שעה אחת יתירה אחר התפלה.

וגם זה הוא הטעם, שהיו חסידים הראשונים מתפללין תפלת נדבה באמצע היום, שהיא כדי להחזיר המוחין פעם אחרת בזו”ן, וכמו שאמרו בגמרא הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו: ונלע”ד חיים שיש שמניח תפילין כל היום, הוא גורם להשהות המוחין כל היום, הכוונה על הרשימו דגדלות, כי המוחין עצמן כבר אמרנו, שאין יכולת להשהות אותם יותר מג’ שעות, ואפילו משרע”ה לא היו ידיו פרושות רק ג’ שעות, גם זה הוא הטעם מה שאמרו רבותינו ז”ל שהחסידים הראשונים, לא היו בטלו תפילין מעליהם כל היום. והענין הוא, כדי לגרום כח למעלה, שהמוחין עליונים דז”א יתעכבו שם כל היום כולו. וזהו שארז”ל שלא היו ידיו של משה פרושות יותר מג’ שעות, כי אי אפשר לעשות כן יותר מג’ שעות:

וכ”כ בספר “עולת תמיד” שער כללות התפלות.

סימן קיא

ויסמוך גאולה לתפלה שלא יפסיק ביניהם כלל דהעיד רבי יוסף בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום. ירושלמי תיכף לגאולה תפלה שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה’ צורי וגואלי היינו גאולה וסמך ליה יענך ה’ ביום צרה היינו תפלה.

כתב בס"ה פ' חיי שרה (דף קלב ע"א) "וְעַל דָּא צְלוּתָא מְיוּשָׁב, כִּינּוּ דְעֶאֱלָת לְגַבֵּי מְלָכָא
עֲלָאָה וְאִיהוּ אֲתִי לְקַבֵּלָא לָהּ, כִּדִּין אֲנִי קִיִּימִין קִמֵּי מְלָכָא עֲלָאָה, דְּהָא כִּדִּין (דרגא)
דְּכוּרָא אֲתַחְבֵּר בְּנוֹקְבָא, וּבְגִין כֶּךָ לֹא יִפְסִיק בֵּין גְּאוּלָּה לְתַפְלָה (וגאולה (שמות קנו א),
ותפלה תרין דרגין אינון, רזא דצדיק וצדק יוס"ף ורח"ל).

[וְעַל זֶה תַּפְלָה מְיוּשָׁב. כִּינּוּ שְׁנִכְנֶסֶת (השכינה ועולה מעולם הבריאה לעולם האצילות)
לְמַלְךְ הָעֲלִיּוֹן וְהוּא בָּא לְקַבֵּל אוֹתָהּ, אֲזִי אֲנִי עוֹמְדִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הָעֲלִיּוֹן, (כאשר אומרים
תהלות לא-ל עליון) שְׁהֵרִי אֲזִי (הדרגה) הַזֶּכֶר מִתְחַבֵּר עִם הַנִּקְבָּה, וּמִשּׁוּם כֶּךָ לֹא יִפְסִיק
בֵּין גְּאוּלָּה לְתַפְלָה (וגאולה ותפלה הן שתי דרגות, הסוד של צדיק וצדק, יוסף ורחל).]

וכן בס"ה ויגש דף ר"ה למדנו שאין מפסיקין בין גאולה לתפלה.

הסולם על הזוהר חלק א דף רה/ב

כי "את", דהיינו הנוקבא, היא גואל, כי כן היא נקראת המלאך הגואל, וזהו גואלנו
מעולם, שמך. שמך ודאי, שהוא הנוקבא, הנקרא שם הוי"ה. למדנו, שאין מפסיקים
בין גאולה לתפלה, דהיינו בין הברכה גאל ישראל, לתפלת שמונה עשרה, כמו שאין
מפסיקים בין ברכת תפלה של יד לברכת תפלה של ראש. וכבר בארוה.

כידוע זכה מרן הרב יוסף קארו מחבר השו"ע להתגלות מגיד שהוא מלאך מן השמים
שהיה מדריךנו ונותן לו מוסר. הנה דברי המגיד למרן בעניין שפעם אחת לא סמך גאולה
לתפלה:

ספר מגיד מישרים - ספר משלי פרק כג "והטוב בעיניך מה שעשית אמש להפסיק בין
גאולה לתפלה כי באותה שעה גרמת שתפול כנסת ישראל על ידך והפרדת אותה מן
זוגה. ובעבור זה קמו מקטרגי עליך לולא שאני וחיילותי התפללנו לפני הקב"ה שירחם
עליך. לכן מכאן והלאה הזהר מאוד אל תפסיק כלל ואפ"י בעניית אמן וחוץ מכבוד ר'
יעקב (בן אשר מחבר הטור) שאמר מצוה לענות אמן אחר גאל ישראל לא ירד לעומקן
של דברים אדרבה עבירה היא בידו ולא מצוה ולכן אין להפסיק כלל.

הרמ"ק היה מתבודד בשדות והיו נופלים בדעתו כל מיני חידושי תורה. את החידושים
הללו סיכם בספר הנקרא "ספר גירושין" ונקרא כך כי התגרש מבית המדרש. וכך הוא
כותב על פסוק "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך": "ששת ימי החול "תעבוד",
יהיה ענין השפעתך וכונתך ע"י העבד. ואעפ"י שאני אומר שהיחוד ע"י מט"ט, עם כל
זה אין ראוי להפריד המלכות מהיסוד אלא "ועשית כל מלאכתך". פירש, המלכות
נקראת מלאכה, ויסוד נקראת כ"ל. ואמר "ועשית כל", פירש תיחד ותתקן "כל"
ב"מלאכתך". כי אין ראוי להפריד בין גאולה לתפלה ח"ו אלא לסומכם. וכל יום
השבועי "שבת לה' אלהיך", כי ביום השבת צריך ליחד שבת שהיא המלכות עם
"אלהיך" שהוא הת"ת. ואמר "אלהיך" שהוא הבינה.

כתב ספר הקנה - ד"ה ענין יראת המקום "אמר לו (כלומר שאל התלמיד לרבו) זמן
קריאתו אימתי? א"ל הסיום עם הנץ החמה ע"כ קמים ומזמרים מפני הדרכים לעלות
התפלה קודם הנץ החמה דהיינו מעלות השחר ועם הנץ החמה קורין, וכמה היו
הוותיקין חכמים גדולים יראי ה' ואין הדין נותן לחלוק עליהם כי הם היו מכירים כי
תיכף שהשמש זורחת כל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם על הארץ ומשתחוים
לשמש והנה עושים השמש אשר הוא יונק ומתגלגל ומאיר מת"ת ישראל כי משם
אחיזתו והקב"ה כועס בזה כענין ואל זועם בכל יום, ע"כ צריכין אנחנו לייחד תיכף
עם זריחת השמש להורות שהוא אחד ושמו אחד. ר"ל שהוא מתייחד עם הכתר ושמו
מתייחד עמו ר"ל תפארת עם הכתר וצדקו דברי הוותיקין ואין לך כח לדבר עליהם
ביודע לבוין.

א"ר אמי כל מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג אף הוא מפליג.

כתב בסוד החשמל ח"ג: "מצינו בגמרא (ברכות ל.) רבי שמעון בן אלעזר אומר קורא קריאת שמע ומתפלל כדי שישמוך גאולה לתפלה. וכן קריאת שמע בגימטריא סמיכת גאולה לתפלה, היינו שאם לא מסמיכים גאולה לתפלה חסר בשלמות של קריאת שמע, וכפי שמוכא ברש"י (שם ד.) סמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים, דכתיב ה' צורי וגואלי, וסמיך ליה זענך ה' ביום צרה ואמרין בברכות ירושלמי מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשבוחות וקלוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו".

אבל אמן אחר גאל ישראל לא הוי הפסק ומצוה לענותו עיין במגיד מישרים לעיל שכתב שזו טעות אלא זו עבירה כיון שהוא אחר סיום ברכות של ק"ש. ויש נוהגין לומר קודם פסוקים כגון שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו ואין לאומרם דהוי הפסק. אבל ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך לא הוי הפסק, דאמר רבי יוחנן בתחילה הוא אומר ה' שפתי תפתח כיון דתקנוהו רבנן בתפלה כגאולה אריכתא דמיא. אבל במוסף ומנחה אם ירצה לומר פסוקים יאמר:

סימן קיב

גרסינן בפ"ב דמגלה תניא ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תיקנו י"ח ברכות על הסדר.

בספר הזוהר בכמה מקומות (תיקוני זו"ח דף קנד ע"א, הקדמת תיקוני זו"ח דף ו ע"ב, תיקוני זו"ח דף נ ע"ב) אומרים שח"י ברכות אלו נתקנו כנגד יסוד ד"א הנקרא ח"י. ביסוד תלויה הגאולה. בזוהר פנחס ברע"מ (דף רכז ע"א) אומר בכל ברכה מח"י ברכות מזכירין שם הו"ה ובו ד' אותיות ד' פעמים ח"י הרי ע"ב כמנין "ויכלו" שהוא גימ' כל כ"ב כלומר ביסוד מתרכזות כ"ב אותיות וניתנות למלכות בסוד "וישכב".

ואמר רב יהודה אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בג' אחרונות אלא באמצעיות דאמר רבי חנינא ג' ראשונות למה הן דומין לעבד שמסדר שבח לפני רבו אמצעיות למה הם דומים לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות למה הם דומים לעבד שקיבל פרס מרבו שמשבח ויהולך לו.

זהר בראשית דף רמג/ב: "רבי יוסי ורבי חזקיה הוו אצלי למחמי לרבי שמעון בקפוטקיא, אמר רבי חזקיה, האי דאמרין לעולם יסדר פר נש שבחא דמריה, ולבתר יצלי צלותיה, האי מאן דלביה טריד, ובעי לצלצה צלותיה, ואיהו בעקו, ולא יכיל לסדרא שבחא דמריה כדקא יאות, מאי הוא. אמר ליה, אף על גב דלא יכיל לכוונא לבא ורעותא, סדורא ושבחא דמריה אמאי גרע, אלא יסדר שבחיה דמריה, אף על גב (דף רמד ע"א) דלא יכיל לכוונא, ויצלי צלותיה. הדיא הוא דכתיב, (תהלים יז) תפלה לדוד שמעה ה' צדק הקשיבה רנתי, שמעה ה' צדק בקדמיתא, בגין דאיהו סדורא דשבחא דמריה. ולבתר הקשיבה רנתי האזינה תפילתי. מאן דיכיל לסדרא שבחא דמריה, ולא עביד, עליה כתיב, (ישעיה ס) גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם וגו'.

תרגום: רבי יוסי ורבי חזקיה היו הולכים לראות את רבי שמעון בקפוטקא. אמר רבי חזקיה זה שממרנו לעולם יסדר אדם שבחו של רבנו ואחר כך יתפלל תפלתו. מי שלבו טרוד ורוצה להתפלל תפלתו, והוא בצרה, ולא יכול לסדר את שבח רבנו כראוי, מה הוא? כלומר מה יעשה? אמר לו, אף על גב שלא יכול לבו ורצונו, סדור ושבח של רבנו למה שיגרע? אלא יסדר את שבח רבנו אף על גב שלא יכול לבו, ויתפלל תפלתו. זהו שכתוב תפלה לדוד שמעיה ה' צדק הקשיבה רנתי. שמעיה ה' צדק - בתפלה, משום שהוא סדור של שבח רבנו. ואחר כך הקשיבה רנתי האזינה תפילתי. מי שיכול לסדר שבח רבנו ולא עושה, עליו כתוב (ישעיה א) גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידיכם וגו'.

וכ"כ בספר תיקוני זהר דף כו ע"א: "ובזמנא דצדיקא מתקנין בכנפי מצוה ובתפלין, אתפפין תחותיהו כתרין תתאין, בההוא זמנא יעול מלכא בהיכליה דאיהו אדניי, פגוונא דא יאהדונה", הא מלכא בהיכליה, מאן דבעי למשאל שאלתיו יעול, ובגין דא (תהלים נא יז) אדניי שפתי תפתח, בתלת קדמאין יסדר בר נש שבחו, כעבדא דמסדר שבחו קדם רביה, דאלין תלת כתבין כל זכוון, ותלת בתראין חתמין, ובגין דא צריך בר נש למחוי בהון כעבדא דמקבל פֶּרֶס מרביה והלך ליה, דתמן איהי בית קבול חותמא דקשורא ואיהי מלכותא קדישא.

תרגום: ובזמן שצדיקים מתקנים בכנפי מצוה (ציצית) ובתפלין, נכנעים תחתיהם הכתרים התחתונים. באותו זמן יפנס המלך להיכלו, שהוא אדניי, כמו זה: יאהדונה", הרי המלך בהיכלו, מי שרוצה לשאל את שאלותיו יפנס, ומשום זה אדניי שפתי תפתח. בשלש הראשונות יסדר אדם את שבחו, כמו עבד שמסדר את שבחו לפני רבו, בשלש אלה כותבים כל הזכיות, ושלש האחרונות חותמים, ומשום זה צריך אדם להיות בהם כעבד שמקבל פֶּרֶס מרבו והולך לו, ששם הוא בית קבול החותם של הקשר, והיא המלכות הקדושה.

וכן בתיקוני תיקון ח"י דף לב ע"ב כתוב ששלוש ברכות ראשונות הן בקשות על הנפש מסביר ה"מתוק מדבש" כלומר "נפש" זו המלכות בהם היא מקבלת מוחין מז"א כביכול הם בחינת ג"ר וי"ג אמצעיות כנגד חג"ת דנוק' שאז נבנה גופה מתנה"י דז"א, ושלוש אחרונות בהן נעשית הבקשה כלומר כאן סוד הייחוד.

ופי' בעל הלכות גדולות וכן ר"ת ור"י דווקא צרכי יחיד אין לשאול בהם אבל צרכי ציבור שרי דהא כולוהו אחרונות צרכי רבים נינהו ועם מה שהעבד מסדר שבחו של רבו יכול לשאול צרכי ציבור שזה שבח וכבוד לרב שרבים צריכין לו. ועל כן נהגו לומר קרוב"ץ בשלש ראשונות ועוד שאומר יעלה ויבא בעבודה אלמא צרכי רבים שרי:

סימן קיג

ברכה ראשונה והיא אבות תניא מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים

בזו"ח תרומה דף נב ע"א כתוב שבברכה זו מ"ב תיבות כנגד שם מ"ב ויש להתכוין בלב לשם מ"ב בברכה זו באהבה וזו ברכה של הימין.

בזוהר פקודי מאמר היכלות דקדושה דף רסא ע"א כתוב כיון שאומרים "מגן אברהם" מיד המלכות מקבל שפע. מסביר ה"מתוק מדבש" שהמלכות נקראת "מגן" וכשאומרים "מגן אברהם" באותה שעה יוצאים חג"ת דז"א מנה"י דבינה וכיון שהמלכות עומדת בגובה התפארת דז"א מיד היא מקבלת שפע מן התפארת.

למעיינים: עיין תיקון ז' תיקון כא דף מז ע"ב שמסביר באופן שונה. וכן עיין בשער הכוונות דרושי העמידה דרוש ב' פירוש תיבת באהבה. ובדרוש ג' מוסברת ברכת "מגן אברהם".

ומנין שאומרים גבורות שנא' הבו לה' כבוד ועוז

כתוב בזוהר חדש תרומה דף נב ע"א: **מחיה, אית ביה מ"ט תיבין** ברכת מחיה המתים יש בו מ"ט תיבות, **ברזא דחמשין תרעין חסר חד** בסוד חמשים שערי בינה חסר אחד, **ואית ביה שמא רזא דגבורות יהו"ה** ויש בו שם שהוא סוד גבורות ה', **ואיהו** והוא השם היוצא מר"ת **א'תה ג'בור ל'עולם א'דני, ורזא דיליה** וסוד שלו הוא השם **אגל"א, וברזא אחרא** ובסוד אחר זה השם **יגל"א** כי הא' מתחלפת ב' בצירוף אי"ק בכ"ר, **וכולא רזא חדא** ושניהם הם סוד אחד, ושם יגל"א יוצא **מן גבורתא דברכאן** מן הגבורות שבברכות, דהיינו מן הברכות החשובות ביותר, והיינו מן הר"ת של ד' פסוקים שבירך יעקב את יהודה, והם **י'הודה אתה ידורך, ג'ור אריה יהודה, ל'א יסור שבט מיהודה, א'וסרי לגפן עירה** הרי ר"ת של אלו הד' פסוקים הוא השם יגל"א, **בדא איתער יהודה בגבורתא קדישא בשם** זה נתעורר יהודה בגבורה קדושה לנצח את אויביו, **ודא איהי ברכתא שמאלא** וזו היא ברכת הגבורה שבשמאל, כי יהודה היה מושרש במלכות שהיא סוד הגבורה שבשמאל.

ומנין שאומרים קדושות שנאמר הבו לה' כבוד שמו

בס"ה ויקהל (דף רב ע"ב) מוסבר שבברכת מגן אברהם ז"א מושיט יד ימינו אל הנוק' ובברכת אתה גיבור וכי' מושיט יד שמאלו אליה, ובברכת אתה קדוש מחבק אותה בסוד ייחוד דנשיקין.

בס"ה פקודי (היכלות דקדושה) דף רסא ע"ב מסביר ש"אתה קדוש" היינו ז"א, "שמך קדוש" היינו הנוק' וקדושים אלו המלאכים. סיום הברכה "בא"י האל הקדוש" הכוונה שז"א הנרמז כאן בשם יי' נותן שפע לנוק' הנק' האל הקדוש. מסביר שם הזוהר שברכת אתה קדוש באה ללמד את האדם שעליו להתדבק בקדושת קונו ולא לבקש מיד בקשות פרטיות. ברכה פרטית ראשונה זו שיתן לנו האל ברחמיו דעה כיצד לעבוד אותו.

למעיינים: עץ חיים שער לט פרק ט.

ופותחים באלהי אברהם דאמר ריש לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן.

כתוב בס"ה לך לך (דף פב עא) שדוד הע"ה ביקש שיחתמו בו "מגן דוד" כמו שחותמים "מגן אברהם". אמר לו הקב"ה את אברהם נסיתי ב' נסיונות אותך לא נסיתי. אמר לו דוד שינסה אותו. כיון שלא עמד בנסיון בת שבע אמר דוד הלוואי שלא בקשתי נסיון. עם כל זה כיון ששב בתשובה והודה על חטאו חותמים בהפטרה "מגן דוד".

למעיינים: שושן סודות אות עו.

והיא (ברכת מגן אברהם) פותחת וחותמת בברוך מפני שהיא ברכה ראשונה והאחרות כולן הוו ברכה הסמוכה לחברתה הילכך אין פותחות בברוך. ואע"פ שאין מלכות בפתיחה י"א אלהי אברהם הוי כמו מלכות שאברהם המליך אותו על כל העולם שהודיע מלכותו ואלהותו לכל באי העולם וי"א

האל הגדול הגבור והנורא הוי כמו מלכות דלאו דוקא לשון מלכות בעינן כדאמרינן בפ"ב דר"ה (לב:) שמע ישראל הוי מלכות.

כתב בספר החינוך – מצוה תל"ומן השורש הזה שאמרתי שהזכרת ברוך היא הודאה לפניו על הברכות שהן לו, ושצריך להודות אליו בזה בתחילת השאלה ובסופה לבל יהי כעבד שנטל פרס מאת רבו והלך בלא רשות, יצאו לפי דעתי החילוקין שקבעו לנו רבותינו זכרונם לברכה וברכות "א"ע"א בענין הברכות, שיש מהן פותחות בברוך וחותמות גם כן בברוך, ויש חותמות ולא פותחות, ויש פותחות ולא חותמות, כיצד, כל ברכה בעולם שיש בה בקשת דבר מאת השם או הזכרת נס, ואינה סמוכה לברכה אחרת, פותחת בברוך וחותמת בברוך, כגון יוצר אור דשחרית ומעריב ערבים דערבית וכיוצא בהן כמה מן הטעם הנזכר. וכל ברכה שסמוכה לחברתה חותמת בברוך אבל אינה פותחת מן הטעם הזה, שהרי מכיון שהודה ונתן הממשלה לאל בסוף הברכה הסמוכה לזו, ולא הפסיק אחר הודאה זו בדבר קטן או גדול, אין ראוי לכפול הודאת קבלת האדנות פעמים בבת אחת בשביל חילוק השאלות שאנחנו שואלין לפניו. אבל ראוי להיות חותמת בברוך, כי אחר שהפסיק בשאלת צרכיו ראוי לו לחזור ולהזכיר ולתת אל לבו פעם אחרת קבלת מלכותו ואדנותו עליו. ועל הדרך הזה תמצא לפי דעתי טעם כולן אם תחשוב בהן. ואשר בהן סמוכות יוצאות מגדר זה, כגון ברכת חתנים וקידושא ואבדלתא ואחרות, כבר תירצום לנו כולן מורינו ישמרם אל. והטעם שלמדונו בקצתם, לפי שפעמים נאמרות אותן הברכות שלא בסמיכות, ורבותינו לא רצו לחלק ולומר כשתבוא בסמיכות תאמר בענין כן וכשלא בסמיכות כן, כי הם יברחו מן החילוקין לעולם בכל מה שמסור ביד ההמון, ובן הדעת:

כתב בספר הציוני על התורה – פרשת בשלח "ויאמר אם תשמע לקול ה' אלהיך שם המיוחד אני שם הנכבד רופאיך. ומטעם זה תקנו בברכות בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו שהוא נסתר ונוכח כי הברכה יש בה מלכות הרומז לבינה ונקרא מלך. ונראה כי הוא מדבר עם המלך ומשבחו אמנם בספור החסדים אשר גאלנו אנו חוזרים לומר לכבוד מלכות דרך נסתר כי העולם אשר הוא הת"פ (התפארת) הוא אשר קדשנו ואשר עשה לנו. וחולקים כבוד למלכות שלא לומר אתה עשית כביכול מספרים קצת שבחו של אדם וכו'. ומן העולם נצטוו המצות למרעה עד העולם. וזה טעם כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה. זה מובן וכל זאת הכונה לברכות הפותחות בברוך הצריכים הזכרת מלכות להורות על הממשלה. אבל ברכה הסמוכה לחברתה שאינה פותחת בברוך אע"פ שהכונה לש"ת אחרי כי אין בה הזכרת מלכות תקנו לנוכח ולא חששו לכבוד כי בלא זכירת מלכות אינה ברכה כי גזל אבי"ו ואמ"ו ובמקום שאין מלכות אין ממשלה כעניין מאמר חז"ל התפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה וכו'. ובמקום המלכות נאמר ואתה מחיה את כולם. והטעם אשר לא תקנו מלכות בברכות הסמוכות לחברתה הואיל והראשונה פותחת בברוך היה נראה כשני מלכים המשמשים בכתר אחד.

למעיינים: שושן סודות אות קעו.

וכשאומר "ברוך אתה" ישחה דתניא אלו ברכות ששוחין בהן באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף. ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה שלא יבואו לעקור תקנת חכמים שלא יאמר כל אחד אשחה בכל מקום שארצה ונמצא שאין כאן תקנת חכמים ודוקא בתחילת הברכות וסופן אבל באמצעיתן יכול לשחות הילכך אותם שנוהגין לשחות בראש השנה ובי"כ כשאומרים זכרנו ומי כמוך צריכין לזקוף כשיגיעו לסוף הברכה

א"ר תנחום אמר ריב"ל המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליותיו שבשדרה פי' שיהיו בולטין הקשרים שבפרקי חוליותיו עולא אמר עד שיראה איסר כנגד לבו פירש"י שיכרע עד שיראה ב' קמטים אחד למעלה מן הלב ואחד למטה וכרוחב איסר ביניהם. ורבינו האי פירש שיכוף ראשו כאגמון שאז רואה איסר שמונח כנגד לבו ולא שישחה גופו וראשו זקוף רבי חנינא אומר כיון שנענע בראשו שוב אינו צריך אמר רבא והוא דמצער נפשיה פירוש שניכר שהוא חפץ לכרוע אלא שמצער עצמו ואינו יכול כגון שהוא חולה או זקן.

וכשיזכיר ה' יזקוף דאמר רבא בר חנינא סבא משמיה דרב כשהוא כורע כורע בברוך וזקוף זקוף בשם מ"ט אמר שמואל דכתיב ה' זוקף כפופים

מימרא זו נזכרה בס"ה 21 פעמים: בראשית כד ע"א, משפטים קכ ע"א, פנחס רכט ע"א, פנחס רמב ע"ב, פנחס רנז ע"ב, תיקוני זו"ח קכא ע"ב, קלד ע"א, קלה ע"א, קלז ע"א, תיקו"ז דף לג ע"א, לד ע"ב, לז ע"א, קא ע"א, קכ ע"ב, קכג ע"א ועוד.

אשר על כן ניקח מאמר אחד: הנה בס"ה פנחס רמב ע"ב דייקו מ"ש כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם. כ"ל זו מידת היסוד והוא הנקרא "ברוך" והוא משפיע השפעה למלכות ובכך זוקף הוא את קומתה.

ראו מה צועקת השכינה (תיקו"ז תיקון יח עמוד ל"ה ע"א) כאשר אדם כורע וזוקף ואינו מתכוין לתיקון השכינה להעלותה מבין הקלי' אומרת עליו השכינה "נתנני ה' בידי לא אוכל קום" מי יראה זאת ולא יחרד לבבו לזעקת השכינה!!

שער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ב': כבר נתבאר בס' התיקונים ענין שני כריעות שצריך לכרוע בכל ברכה ולזקוף שני זקיפות וזה ביאורם. הנה בכריעות התפלה באבות תחילה וסוף יש שני כריעות ושני זקיפות בסוד מ"ש כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם וסוד שני כריעות יוד לגבי הא ואו לגבי הא וסוד שני זקיפות הא לגבי ואו הא לגבי יוד וזה בכל אחד ואחד וכן בסוף ברכת הודאה. אבל בתחלת ברכת הודאה אין בה רק כריעה א' וזקיפה א' כי בכולם גופא גחין לגבי ברכין סוד ו' לגבי ה' ורישא גחין לגבי גופא יוד לגבי הא וזקיף ברכין לגבי גופא סוד הא לגבי ואו. וגופא לגבי רישא סוד הא לגבי יוד. ואמנם בתחלת ברכת הודאה לא יש שם ברוך ולא הש"ס. נמצא שבכריעה זו היא בסוד ואו לגבי הא והזקיפה הא לגבי ואו בלבד. ולפיכך צריכים אנו לחזור ולעשות כריעה שנית וזקיפה שניה במודים דרבנן להוריד יוד לגבי הא ולזקוף הא לגבי יוד:

הנה במלת ברוך צריך אתה לכרוע כריעה א' ואל תכרע עתה רק גופך בלבד ובמלת אתה תכרע פ"ב ואז תכרע את ראשך וז"ש בתיקונים דבעי למכרע ואו לגבי הא יוד לגבי הא פי' כי ואו הוא גופא ויוד הוא רישא ובמלת יהוה תזקוף שני זקיפות. בתחלי' תזקוף גופך לבד וזהו ענין הא תתא' לגבי ואו ואח"כ הזקיף ה' הוא שתזקוף ראשך וזהו ענין הא עלאה לגבי יוד והנה נמצא בס' התיקונים שצריך לכרוע בשם אהיה ר"ל במלוי יודין ולזקוף בשם ההויה ר"ל במלוי יודין ג"כ. ועתה נבאר בפרטות דברים אלו. הנה נת"ל כי בק"ש לא נכנסו בז"א זולתי המוחין דו"ק בלבד מצד אימא אבל הג"ר דמוחין דמצד אימא וכל ה"ט מוחין דמצד אבא כולם נשארו למעלה בסוד אור מקיף על ראשו. והנה ע"י זווג או"א הנרמז בג' שמות ה' אלהינו ה' בפי שמע ישראל נכנסו ו"ק דמוחין ועתה צריך לעשות זווג אחר אל או"א בברכה זו כדי להכניס

בו ג' המוחין הראשונים דמצד אימא ע"י תוספת הארה שתמשך בז"א ע"י זה הזווג הב' דא"א ויכנסו ג"כ אח"כ כל הטי' מוחין דמצד אבא ע"י תוספת הארה וכמשי"ת בע"ה:

כתב הרב "מקדש מלך" על זהר בראשית דף כד ע"א: "כורע בברוך. כתב הרב שכל היסודות נקראים ברוך ונרמז בסי' מ"ח דף ס"ז פ"ב פיסקא א' וז"ש ולא יפסיק מניה כי תמיד המלכות כרוכא בזעיר כעזקא באצבעא בין בעלותה בין בבואה למטה וז"ש לא לעילא ולא לתתא לעולם לא יפסיק חיבורה בזעיר כמשי"ל ובאן סליקת? בעמודא דאמצעיתא ואתי שפיר נמי כל הזוקף למלכו. זוקף אותה בשם הוי"ה שהוא ת"ת. וכורע בברוך חיבורה ביסוד וכמ"ש בתיקונים סוף דף ח' וז"ל תתפארת וכו' וביה כל הזוקף זוקף בשם אבל לגבי יסוד כל הכורע כורע בברוך הה"ד ברכות לראש צדיק. גם בר"מ פנחס דרנ"ז ע"א וז"ל אף ביסוד וכו' כליל ח"י ברכאן הה"ד ברכות לראש צדיק. ובג"ד כל הכורע כורע בברוך. וכל הזוקף זוקף בשם דא שכינתא בשם דהוי"ה ביה צריך לזקפא שכינתא וכו' ע"ש. עוד שם דרנ"ו ע"ב וז"ל ואיהי סליקת בעמודא דאמצעיתא דאיהו תדיר עמה בלא פרודא כלל סליקת. ולאן סליקת לאתר דאתגזרת מתמן דאיהו א"ס ואיהו גבוה מעל גבוה מכל ספירה ובג"ד אוקמוה עולה לגבוה סלקא. וכד איהי סניקת אחידן בה כל ספיראן ואינון סלקין עמה וכו' נחת. מלייא כפרה וכו'. והא סליקו דילה איהו בעמודא דאמצעיתא וכמ"ש בפרשת משפטים בדף ק"ך ע"א. אוף הכי נחיתו דילה איהו ביה וכו' עיין שם. דסליקת עד אין סוף למשאל מזוני מעילת העילוי. שהיא הכתר וכד נחיתת כחית. מלייא מכל טבין וכו' וז"ש לנחתא לה עד אין תכלית לשיעור השפע שהיא מורידה לעולמות כל אשר תחתיה:

דיוק נחמד אומר מרן הבן איש חי בספרו "בן איש חי" – הלכות שנה ראשונה – פרשת וישלח ואות ה' צריך לעשות שתי כריעות ושתי זקיפות, בעת שמשתחוה בעמידה. כיצד: כשאומר ברוך יכרע בתיבת ברוך, כריעת הגוף בלבד, ובתיבת אתה יכרע את ראשו גם כן. הרי שתי כריעות, וכשאומר ה' יזקוף שם שתי זקיפות ותחלה יזקוף גופו בלבד, ואחר כך יזקוף ראשו גם כן. רמז לדבר "כאשר יחנו כן יסעו", ולכן אמר רב בגמרא, כל הכורע כורע בברוך, וכל הזוקף זוקף בשם, דנקיט בלשונו הטהור לשון כפול בכריעות וגם בזקיפות, דלא אמר יכרע בברוך וזוקף בשם, וכנזכר כל זה בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, והכריעה תהיה עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה, דהיינו שיהיו בולטין כל הקשרים שבפרקי חוליותיו, ואם הוא זקן או חולה, שאינו יכול לשחות כל כך, כיון שהרכין ראשו דיו, וכנזכר באחרונים ז"ל:

רב ששת כי כרע כרע כחיזרא וכי זקיף זקיף כחויא פירש"י כחיזרא כשבט שביד האדם שהאדם חובטו כלפי מטה בפעם אחת כך יכרע במהירות בפעם אחת וכשהוא זוקף זוקף בנחת ראשו תחלה ואחר כך גופו שלא תראה עליו כמשוי כמו הנחש כשהוא זוקף מגביה הראש וזוקף מעט מעט ורבינו האי ז"ל פי' חיזרא הוא אחד ממיני הקוצים וראשו כפוף וכן יכרע שלא יכרע באמצע מתניו וראשו ישאר זקוף וזהו שפירש בפירושו שיראה איסור כנגד לבו.

"האל הגדול הגבור והנורא" אין להוסיף עליו כדאיתא בפרק אין עומדין ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר העוז והיראוי האמיץ החזק א"ל סיימתיה שבחא דמרך? השתא הנך תלתא אי לאו דאמרן משה רבינו ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו לא הוה אמרי להו ואת אמרת כולי האי? פירוש כשמפליג לומר מראה דבריו שהגיע

לתכלית השבח הילכך אין לומר אלא כמו שאמרו הראשונים. ופירש ר' יצחק ז"ל דוקא בתפלה קאמר שאין לשנות מטבע שטבעו חכמים בברכות אבל בינו לבין עצמו לית לן בה. אבל מדברי הרמב"ם יראה שאסור בכל ענין שכתב מי שאומר בתחנוניו מי שריחם על קן ציפור וכו' וכתב אחר כן וכן לא ירבה בכינויין של שם כגון שיאמר האל הגדול הגבור והנורא החזק והאמין העוזו שאין כח באדם להגיע עד סוף שבחו משמע שמפרש אותו בתחנונים דומיא דההיא דקן ציפור והכי מסתבר לפי הטעם שאין לחלק בין תפלה לתחנונים.

בס"ה בראשית יט ע"א מוסבר שאין להוסיף על האל הגדול הגיבור והנורא כי אלו התארים מושרשים בכסא הכבוד והם כנגד ספירות חג"ת והם כנגד אריה שור נשר שבמרכבה הסביר הרב המקובל רבי שמעון לביא זצוק"ל בספרו "כתם פז" שם "ועל סוד זה נקרא הקדוש ברוך הוא באלה הכנויים "האל הגדול הגבור והנורא" כי בהם מתנהגות חיות הכסא ובהם מנהיג עולמו יתברך על ידם. מעיר הגר"א בביאורו "יהל אור" זוהר פרשת עקב (דף רעד ע"א) שד" מילים "האל הגדול הגיבור והנורא" הם ד' חיות שנא"ן. והנה לשונן: הענין שכי' שנא"ן הוא בפניהם שבהילוכם לפנים כסדר כי פניהם ההולכין לצד ההוא שהולכין בחיה הימנית הוא שור ובאמצעית נשר ובשמאלית אריה וברביעית אדם. וכן בכל צד שהולכין וכסידורן כאן נאמר "האל הגדול הגבור והנורא". "האל" – בשור ועל כחו וכמ"ש ורב תבואות כו'. "הגדול" – בנשר וכמ"ש (יחזקאל, יז) גדול הכנפים כו'. "הגבור" – באריה – ידוע. "והנורא" – באדם כמ"ש ומוראכם וחתכם כו'. ע"כ. פירוש זה שונה מן המקובל שאריה הוא חסד והוא גדול, שור גבורה והוא גיבור, נשר הוא תפארת והוא נורא.

בזוהר יתרו עט ע"א כתוב ש"הנורא" זו התפארת והיא מעולה יותר מהתארים הקודמים גדול וגיבור כי התפארת כוללתם.

כתב הר"ש זצוק"ל בספרו "מצת שימורים" – שער הברכות: "ברוך אתה", דע כי אין ברוך שבתפלה דומה לברוך שבברכת הנהנים והמצות. כי ברוך שבתפלה הוא מלמטה למעלה. ויהיה ביאורו כך, "ברוך" מלכות, בסוד היסוד הדבוק בה. "אתה" חסד, כי אין חיבור אלא על ידי החסד. "הי" בסוד התי'ת. הרי מלמטה למעלה עד חסד. ואחר כך עולים לקבל מבינה וחכמה. וסוד "אלהינו" בינה. "ואלהי אבותינו" חכמה ומקבלין משם תרין עטרין דגנזין בחכמה ובינה. ואחר שנתקנו מלמטה למעלה עד החכמה אזי יורד השפע מלמעלה למטה, מחכמה לאבות העולם, וזהו "אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב". ואמנם שפע זה הוא בהיותם בתוך החכמה כד עלו אביהון במחשבה ובעלמא דאתי. וכשיוצאים לחוץ לירד למטה יוצאים באותו השפע לכן אנו חוזרים ואומרים האל הגדול הגבור והנורא שהם חג"ת. אמנם בברוך שברכת הנהנין וברכות המצות הוא מלמעלה למטה, כי תכף בעלות ברכות האדם בכוונה למקום המלכות אז תכף ירד השפע מעולם הנעלם למטה. וזהו כי ברוך רמוז אל בינה, בסוד נקודת ציון שבה בהתחבר עם זאת הנקודה דעת העליון שהוא "נתיב לא ידעו עיט", והוא סוד "ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו" ואז נק' אותה הנקודה "ברוך".

"וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו" תקנו להזכיר חסדי אבות אצל הגאולה לומר שאף אם תמה זכות אבות גאולתו לעולם קיימת שהרי הבטיח בה בשמו הגדול וכאשר שמו קיים לעולם ולעולמי עולמים

כך גאולתנו לעולם קיימת. וה"פ זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם.

ספר היכלות דקדושה פקודי דף רסא ע"א: דכיון דאמר הא"ל הגדול הגבור והנורא הרי כלו כליל בה כולם כלולים בבינה הנקראת הא"ל, וכדין ואז אומרים א"ל עליון שהוא הבינה, שהיא גומל חסדים טובים לחג"ת כשעלו בתוכה, קונה הכל דהיינו דא כללא דכלא זו הבינה כוללת בתוכה את כל החג"ת. וכשאומרים וזוכר חסדי אבות תכוין שבינה זוכרת לתת חסדים לחג"ת הנקראים אבות, דאשתהו בהדה ועאלו במעהא שעלו ונכנסו במעיה בסוד העיבור ונשתהו בה זמן העיבור, ואתברכון תמן ונתברכו וקבלו שם את החסדים, ולבתר שארי לון ואפיק לון כד אינון אתברכאן מגווה ואח"כ הבינה התירה אותם והוציאה אותם מתוכה כשהם מבורכים, ובההיא השתחואה ובשעת הכריעה דאמר ברוך אתה יהו"ה מגן אברהם, הכא נפקי כלו בכללא כאן יוצאים כל החג"ת בכללות, דהא בימינא כלו מתברכאן כדקא חזי כי בברכת מגן אברהם שהיא בחסד שבימין, כל חג"ת מתברכים כראוי להיות.

שער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ב פירוש תיבת אלהינו
וזוכר חסדי אבות הנה כבר נתבאר שעשינו כחב"ד ליעקב ורחל באופן זה כי ב' השלישי המגולים התחתונים שבת"ת דז"א הם בחי' שני הכתרים ליעקב ורחל. וב' פרקין עלאין דנ"ה הם חו"ב שלהם לשניהם והיסוד הוא הדעת לשניהם ועתה מן שני פרקין האמצעים דנ"ה דז"א ומן העטרה דיסוד דז"א נעשית חג"ת ליעקב ולרחל וזה נרמז באומרו וזוכר חסדי אבות ויען כי כולם נכללים בחסד נקי חסדי אבות גם פ"י ב' לפי שהאבות הם הג"ר וחג"ת הם הבנים שלהם ונקר' חסדי אבות ר"ל חסדים הנמשכים מן הג"ר הנקראים אבות ויען כי כולם נכללים בחסד נקי חסדים גם הם. ואמנם יעקב הוא מצד פנים דז"א ע"י אור דאבא ורחל מצד אחר דז"א ע"י אור דאימא ולכן תכוין במלת וזוכר שהוא בגי' הויה דע"ב דיודין דאב' ואהיה דיודין באימא ושניהם בגי' זוכר:

ומביא גואל לבני בניהם כאן תכוין לעשות שלשה אחרונות שהם נה"י דיעקב ורחל מן ג' פרקין תתאין דנ"ה דז"א כנודע ותכוין באומרו לבני בניהם שהם נ"ה הנעשים עתה ליעקב ורחל והענין מבואר עם הנ"ל כי ג"ר חב"ד נקר' אבות כי ה"ס אברהם יצחק ויעקב כמב' לעיל במלת אלהי אברהם כו' והג' אמצעיות חג"ת הם בנים שלהם ונקר' חסדי אבות כנ"ל שהם חסדים נמשכים מן האבות כנז' והג' אחרונות נה"י נקי בני בניהם של האבות הנז' ובמלת גואל תכוין אל היסוד דיעקב ורחל לפי שהיסוד הוא נקי מגדל הפורח באויר לפי שאין כנגד היסוד דיעקב ורחל שום אחיזה בז"א כנודע לז"א ומביא גואל לבני בניהם כי הוא הבאה מחדש ממש משא"כ בשלשה אמצעיות שלהם שיש להם אחיזה כנגדם בז"א ולכן לא נאמר בהם אלא לשון זכיר כמ"ש וזוכר חסדי אביו כי היא זכיר אל מה שכבר היה במציאו ונודע כי סוד גאולה הוא ביסוד אבל היסוד דרחל אע"פ שגם בו שייך לשון גאולה עכ"ז תכוין באופן אחר והוא במה שנודע כי נקוד' ציון שבנקבה פטר רחם שבה הוא בחי' היסוד שבה והוא בחי' מס סתומה שה"ס הרחם שבה העשוי בצורת מס סתומה בסוד כי לא סגר דלתי בטני כי שני דלתות רחמה הם מצויירות בציור חיבור מס סתומה כזה מס סתומה גואל הוא בגי' ארבעים כמנין מס סתומה:

למען שמו עתה נשלם בחי' המל' שביעקב ושברחל והם בחי' העטרה אשר ביסוד שבהם ונק' שמו יען שכל בחי' המל' נקרא שם כנודע ולפי שאין שום אחיזה כנגדם בז"א ולכן לא נזכר בה שום המשכה לא בלשון הבאה ולא בלשון זכירה כמ"ש ומביא גואל כו' וזוכר כו' אמנם אמר למען שמו בלבד ומה שצריך לכוין עתה הוא כי הנה עד עתה המשכנו כל אלו הפרצופים ואין אנו מזכירים של מי הם ועתה ביאר כי כל אלו ההמשכות הם למען שמו. ר"ל לצורך עשי' פרצוף יעקב ורחל אשר כל אחד מהם נקי שמו. באופן זה כי הנה ענין יעקב ה"ס משה שהוא בגי' קפ"ד אחוריים דהויה דיודין וקס"א פנים דאהיה דיודין לפי שיעקב נמשך מיסוד דאבא ע"י יסוד דאימא שה"ס קפ"ד וקס"א הנז' שהם בגי' שמו וגם רחל פשוט הוא שנקרא שם ה':

ומראש השנה עד יוה"כ מוסיפין באבות זכרנו ובגבורות מי כמוך ודין חזרתם אם טעה בהם יתבאר במקומה בעז"ה.

כתב בשער הכוונות – דרושי ראש השנה הקדמה "ויראה לי כי בכל ר"ה חוזר האצילות העליונה לכמות שהיה בתחילת בריאת העולם. וכבר ידוע דנוק' דז"א נפקא מתדבקא באח' ז"א לעומת החזה כנגד ת"ת שבו. ובהיותם בסוד אחר שהם דין נפקא מסטרא דגבורה, והמוח הקודם בראש היא גבורה שנעשה לה בינה ואח"כ חסד בסוד חכמה בסוד ה' על י' סוד ה"י מאלהים. ולפי שהמוח הקודם בראש הוא גבורה סוד הדין לכן נעשה הדין ביום זה ולכן נקרא ראש (כתר) השנה (דנוקבא). כי גבורה היא "ראש השנה" שהיא נוק' דז"א הנק' "שנה" וגבורה היא ראש ונעשה בינה לה לנוק' דז"א ונמצא שר"ה הוא כנגד בינה דנוק' דז"א שהיא גבורה וכנגדה נאמר "אני בינה לי גבורה".

והנה בז"א יש זכירה מצד חסד שיש בו וכתובה מצד גבורה שבו ע"י הבינה הנקראת כתיבה וזכירה שמצד החסד היא ע"י היסוד ברית קדש שממנו יוצאים הנשמות ומתגלה חסד בפום אמה וממנו תוצאות חיים.

ואנו מתפללים לשית שיהיה מתגלה חסד עליון לא לצורך נשמות (שזה זיווג פנימי כדלקמן) כדרך הזווג אלא לצורך חיים (שזה זיווג חיצון) כדרך זווג חו"ב לצורך המלאכים שהוא לצורך לתת להם חיים נצחיים לבד ולפיכך נקראים חו"ב "חיים" כי מהם תוצאות חיים למלך ונקראים "חיי המלך" כנז' וזהו "מלך חפץ בחיים". והכוונה הוא כמו שהמלך העליון שהוא ז"א חפץ בחיים ומושך משם משך החיים לצורך עצמו כך ימשיך משם חיים לנשמתו ויתגלה חסד ביסוד שממש נשמתו להמשיך לנו משם חיים וזהו "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", וכל זה בסוד הנשמות אשר בנו.

ואח"כ אנו מתפללים להמשיך משם חיים לגופינו בסוד הכתיבה שהיא בינה גופא דחכמה עילאה. וזהו ענין הכתיבה התעבות הדברים כדמיון הכתיבה (הגשמית שהיא התעבות החכמה) להחיות הנפשות בגויתו וגם זה יהיה ע"י היסוד הנק' "ספר החיים" כנודע אלא שזה בסוד פנימיות לחיי הנשמות וזהו בסוד חיצוניותו להחיות הגוף. והנה חיות הנשמה נמשך מחכמה לבינה היורד לחסד ומתגלה ביסוד, וחיות הגוף נמשך מבינה ויורד לחסד ומתגלה ג"כ ביסוד. ומפני שחיות הגוף נמשך מבינה אנו אומרים "למענך אלהים חיים" שהיא בינה כנודע.

סיכום: "זכרנו" (על ידי יסוד ז"א בו ניכר הזכר כענין שנאמר בספר שמו"א א. יט) "וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה יהוה" לחיים (להחיות גופנו במזון) מלך (ז"א) חפץ בחיים (חיי מלך הבאים מחו"ב) כתבנו (מצד הבינה) בספר חיים (על ידי יסוד ז"א) למענך אלהים חיים (בינה).

שער הכוונות – דרושי ראש השנה דרוש וקצת כוונות התפילות של ר"ה הנה נתבאר לעיל כי ברה"ל לפי שנברא העולם ביום הזה לכן נעשה בכל שנה באלו הימים ככל מה שהיה בעת שנברא העולם והוא כי בתחילה חוזרים ז"ן אב"א וצריכים אח"כ נסירה וחזרת פב"פ וחיבוק ונישוק וזווג וכל אלו הבחינות הם נגמרים ביום ח' חג עצרת ואז מזדווגים יחד וכמ"ש בע"ה בתחלת דרוש חג הסוכות ובתחלת דרוש יוה"כ וע"ש בדרוש ג' דחג הסוכות בענין התפשטות החסדים דאימא בנוקבא דז"א ושם נתבאר טעם נכון אל אריכות הימים האלו משא"כ בזמנים אחרים ונמצא כי מיום א' של ר"ה עד סוף ליל חג עצרת כולם הם או זווג ישראל עם לאה או זווג יעקב עם לאה ולכן נקראים ר"ה כי כן לאה היא ראש של רחל כנודע בסוד עקב ענוה יראת ה'.

ומה שאנו מכוונים בכל תפלות אלו הימים הנזכרים בברכת אבות במלך עוזר ומושיע ומגן כו' להחזירה פב"פ אז הכל בסוד לאה ולא ברחל כי רחל אין נסירתה נגמרת אלא ע"ס (עשר ספירות) י' ימ"ת (עשרת ימי תשובה) ספירה א' בכל יום מהם אבל לאה ננסרת לגמרי ביום אחד ובכל יום ויום וחוזרת פב"פ עמו ולזה תיקנו ענין זכרנו לחיים כו' קודם מלך עוזר כו' כי במלות אלו נרמז נסירת לאה ולכן יש בזכרנו לחיים י' א' תיבות וזה סדרם "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים".

למעיינים: נוסף עיין בשער הכוונות – דרושי ראש השנה דרושו קצת כוונות התפילות של ר"ה. ספר פרי עץ חיים – שער תפילות ראש השנה – פרק ה. ספר עולת תמיד – שער ראש השנה ויום הכפורים וסוכות. מחברת הקדש שער ראש השנה.

סימן קיד

ברכה שנייה אינה פותחת בברוך מפני שסמוכה לחבירתה כדפי'. ומנין תיבותיה נ"א כמנין תיבות של ד' פסוקים שהוסד מהם והם ד' פסוקים שנאמר בהם מפתח ואינן נמסרין בידי אדם. ואלה הן: מפתח של גשמים, ושל פרנסה, ושל תחיית המתים, ושל חיה. וסימניה "מ"פ"ת"ח [נוסימנך מפת"ח] מ'טר פ'רנסה ת'חייה ח'יה. של מטר דכתיב (דברים כח, יב) "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו [ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה]" וכו' כ"ג תיבות. של פרנסה דכתיב (תהלים קמה) "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" וכו' ז' תיבות. של חיה כדכתיב (בראשית ל, כב) "ויזכור אלהים את רחל ויפתח את רחמה ותהר ותלד בן" וכו' י' תיבות. של תחייה דכתיב (יחזקאל לז) "וידעתם כי אני ה' אלהיכם בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם" וכו' י"א תיבות הרי נ"א.

כתב בתרגום ירושלמי הובאו דבריו בילקוט ראובני על התורה – פרשת ויצא "ויזכור אלהים את רחל. ארבע מפתחין אינן מסירא בידוי דמרי עלמא ולא מסר יתהון לא למלאך ולא לשרף. מפתח מטר, מפתח פרנסה, מפתח קברים, מפתח עקרות, מפתח מטר, דכן כתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, מפתח פרנסה דכן כתיב פותח את ידך, מפתח קברים דכן כתיב ומפרש אני ה' בפתחי קבריכם, מפתח דעקרתא דכן כתיב ומפרש ויזכור אלהים את רחל וגו', ואידכר מימרא וה' ברחמי טבא ית רחל ושמע מימרא דה' בצלותי ואמר במימריה ליתן לה בנין.

ומזכירים בה גבורות גשמים שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם כדתנן מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים וטעמא משום שכשם שתחיית המתים חיים לעולם כך גשמים חיים לעולם.

מה טעם למטבע לשון "גבורות גשמים"? בשאלה זו דנה הגמ' בריש מסכת תענית. הנה ידוע שספירת הגבורה היא מצד שמאל. קו שמאל כולל ג' ספירות בג"ה ומשם העושר והפרנסה. הסבר קבלי למונח "גבורות גשמים" כותב הרב יעקב צבי יולס זצ"ל בספרו "קהלת יעקב" "גבורות גשמים" רצה לומר לפי שיורדין בגבורה, ואף שהמים באים מבחינת חסד, תירץ הרמ"ק בפרדס שפני הגבורה אשר אל החסד יש בו הארת החסד וכן המים וכו', ותלמידי הרב ז"ל תירץ שהחסד הוא בכלי הגבורה, ועל כן המים שהן חסד יורדים בגבורה על כלי הגבורה שבו גנוז החסד. בהמשך נראה ששורש הגשמים נעוץ בגבורת אבא (גבורה של ספירת החכמה) שנמשכת לבניה ושם היא הופכת לחסד (יחסית לאימא) ומצרוף הזה יורדים הגשמים. גם ידעת שמילת "גשם" גימ' שבי'ל ע"ה שהוא יסוד אבא וכמ"ש הרב (ערך קול) "הגשמים נקרא גבורות גשמים שהן בחינת דין, כמו שאמרו (תענית ח' ע"ב בבא מציעא פ"ה) קשה יומא דמטרא כיומא דדינא, והן מים עליונים ומים תחתונים, ושני צינורות המקבלים ומצמצמים השפעתן הן ב' דינים, וזה שאמר תהום אל תהום הן מים תחתונים אל העליונים קורא לקול צנוריד דהצינורות הם הדברים המצמצמים ההשפעה כדי שיוכל המקבל לקבל, וכמו שאמר (איוב ל"ו כ"ז) כי יגרע נטפי מים ודרשו רז"ל (ירושלמי ברכות ס"ה ע"ב ותענית ד' ע"ב) שמורידין במדה.

כי שורש המים מבחינת חסד שהוא התפשטות בלי מדה, אך הירידה לעולם הוא במדה וצמצום, ובזה יובן על מה שנקראו "גבורות גשמים" הלא מים הוא בחינת חסד, גם גשם הוא שביל יסוד אבא מקור החסד, אך הכוונה שהכלי שבו יורדין לעולם הוא כלי הגבורה הבא מבוצינא דקרדינותא שורש הדין הנותנת גבול וצמצום לכל הדברים, וזה שאמרו רז"ל (תענית ב'): אמאי קרי להו גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה, דקשה להו אמאי קרי להו גבורה שהן חסד רק שיורדין בגבורה, רצה לומר בכלי וצינור שהוא מבחינת גבורה, והנה ב' הצינורות כמו שאמר צנוריד, והוא צינור דמיין עלאין וצינור דמיין תתאין הן ב' גבורות, קול גימטריא ב' פעמים דין עם ו' אותיות וב' כוללים, וזה שאמר תהום אל תהום קורא לקול אל בחינת קול שהוא צנוריד, שהן הצינורות ב' פעמים דין הן הצינורות, והוא בחינת קול שהוא בגימטריא ב' פעמים דין, ויש לומר עוד כי ב' התהומות הן בינה ומלכות, וזה סוד מיין עלאין מיין תתאין, ונודע דבבינה יש קס"א קמ"ג גימטריא תהום עם ד' אותיות, וכן במלכות יש בחינת קס"א קמ"ג, והמחבר ב' תהומות אלו הוא הזעיר שהוא הבריח התיכון המבריש מן הקצה אל הקצה, מן הקצה קדמא דאתקרי מ', אל הקצה בתרא דאתקרי מ"ה, כמו שאמר בזוהר הקדוש (הקדמה א' ע"ב), והוא הצינור המעלה מיין תתאין לבינה מבחינת מלכות, וגם הוא הצינור מיין עלאין מבינה למלכות, וזה שאמר תהום אל תהום בינה למלכות ולבינה, קורא לקול הוא הזעיר שהוא בחינת קול כמו שכתבתי בסמוך, צנוריד שהוא הצינור מתתא לעילא ומעילא לתתא, ויש לו ב' צינורות אלו אור ישר ואור חוזר, על כן אמר צנוריד לשון רבים.

כתב הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא – פרק ב' ונתקין מעוי דנוקבא בסט' דדינא" כו' וכנגדה שמיני עצרת כידוע שלכן "עצרת תהיה לכם" ואין משתתפין בה האומות שישראל מונין ללבנה שהיא חלק ישראל ונחלתו. ולכן אומרים בה גבורות גשמים שהיא (המלכות) אתתקן ע"י גבורות כנ"ל. ובזה נבין את ספר הזוהר פרשת תרומה (קנד עב) האומר שנטילת ידיים מתחילה בכך שיד שמאל דוקא תיקח את הכלי והנה לשוננו: "וסימנך, מאן דנטיל מיא בידיה ימינא במאנא, קדמא לארקא מיא בשמאלא איהו, ולא משמאלא לימינא, דהא מיא מימינא נטיל לון שמאלא, ובגין כך מיא לא אשתכחו אלא מסטרא דשמאלא, כיון דנטילו מיא לגביה, הא אתערו לגבי נוקבא באינון מים, ועל דא גבורות גשמים תנינן, ובגין כך והשלחן תתן על צלע צפון, דמהוה סטר איבין אשתכחו ביה יתיר מסטרא אחרא, באתערו דחדוה דיליה בקדמיתא, כמה דאת אמר (שיר ב' ו') "שמאלו תחת לראשי לבתר וימינו תחבקני".

כתב הרב המקובל רבי שמעון לביא זצוקל בספרו "כתם פז" על הזהר בראשית דף ע"א ואמר רב רפרם בר פפא א"ר חסדא מיום שחרב ב"ה לא ירדו גשמים מאוצר טוב שנאמר יפתח יי' לך את אוצרו הטוב וכו' וסופיה דקרא לתת מטר ארצך בעתו. הנה גלה החכם הזה שני ענינים טובים ונכוחים הראשון כי טוב השמאל והוא הצפון תלוי בימין הוא הדרום כי ימין יי' עושה חיל ושניהם כאחד טובים וזהו אשר הוכיח מהר"א השניט באמרו וכתב "צפון וימין אתה בראתם" כלומר כי יבוא גבורת גשמים היורדים מהשמאל בסיוע הימין שהוא נכלל בו כדי שירדו מאוצר טוב בחסד וברחמים. והודיע כי מיום שחרב בית המקדש לא הוגשמה רוח דרומית שהוא האוצר הטוב המעלה רביבים טובים וממזגת הדין והודיע בזה כי גם הגשמים היורדים היום אחר שחרב בית המקדש אין בהם בדכה שאינם באים מאוצר טוב כי אם במדת הדין יחידי הוא שאמר רבי ייסא וברכאן לא נפקי כלומר עיקר הברכה שהוא מאוצר הימין וביאר הטעם עצמו שאמר רב חסדא מסופיה דקרא דכתיב לתת מטר ארצך. ואמר מ"ט בגין דישראל לא שראן בארעא ולא פלחי פולחנא. ויש עוד הסברים רבים נוספים ולא רציתי להלאות את הקוראים.

ומתחילים להזכיר בתפלת מוסף של יום ראשון מי"ט האחרון של חג ואין פוסקין עד תפלת שחרית של יום ראשון של פסח ותפלת שחרית בכלל כדתנן ר"י אומר העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר פי' אותו שמתפלל מוסף מזכיר והראשון שמתפלל

תפלת יוצר אינו מזכיר ב"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר:

כתב הרמ"ז על הזהר פרשת צו דף לא/ב "אמנם אמרו "ממאי דיצחק" הענין הוא שהם סוד החסדים דאימא שהם מגבורות אבא כנודע בסוד הבן בחכמה וחכם בבינה באופן שכל חסדי חג הסוכות הם בחינת יצחק שהוא שורש הגבורות ומושרש בגבורות אבא אלא שנעשה חסדים באימא והיינו כללות בחי' יצחק ששרשו בבינה אלהי יצחק. ובזה יצדק מה שאנו אומרים בברכת גבורות מוריד הגשם דאיתא בס"הכ בברכת הנהנין שגשם ה"ס מ"ן שביסוד הבינה הנקראת "גבורות גשמים" וסודם מסוד שם אה"ה כנזכר שם והן הן החסדים דאימא ולזה אמרין ג"כ משיב הרוח שה"ס ס"ג וקנ"א. ועוד נלע"ד שגם לטיפה שנותן לה בזווג עצרת קורא מיא דיצחק ע"פ מ"ש במהדורא בתרא בס"הכ שבעצרת נותן לה זעיר בזווג גבורות ובפסח חסדים ועוד אמר שם וז"ל ויום שמיני הוא הזווג ונותן בה' גבור' של זכרות עצמו שלו בבחי' טפה זרעיית עכ"ל:

ואיתמר בירושלמי רבי אבא בשם רבי פדת אמר אסור להזכיר עד שיזכיר ש"צ ופירשה הראב"ד דהכי פירושה אסור להזכיר עד שיכריז ש"ץ משיב הרוח ומוריד הגשם או מוריד הטל כדי שלא יהא דבר מעורב ביניהם זה מזכיר וזה אינו מזכיר. ותו איתמר בירושלמי אסור ליחיד להזכיר עד שיכריז ש"צ קמון לצלותא מזכיר כמו שהזכיר ש"ץ דמי פירוש הבא לב"ה ועמדו העם להתפלל מוסף ולא שמע שהכריז ש"צ משיב הרוח ומוריד הגשם מזכיר אע"פ שלא שמע מש"צ וכ"כ אבי העזרי שאסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור אף אם הוא חולה או אנוס לפי שאסור להזכיר עד שיאמר ש"צ בין בלחש בין בקול רם אבל אם בא לב"ה והציבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מש"צ תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר הילכך אם אמר משיב הרוח בימות החמה או לא אמרה בימות הגשמים אין מחזירין אותו וכן בטל ונוהגין בספרד להזכיר אף בימות החמה אבל באשכנז אין נוהגין להזכירו אלא אומר רב להושיע מכלכל חיים וכו'. ואם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה דג' ראשונות חשובות כחדא ואם לא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים מחזירין אותו וה"מ שלא הזכיר טל אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו וכתב אבי העזרי שא"צ לחזור לראש הברכה אלא חוזר ואומר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים וכו'. ולא דמי לאומר מוריד הגשם בימות החמה שצריך לחזור לראש הברכה דהתם כי לא היה חוזר לראש הברכה אלא היה אומר מכלכל חיים לא היה מבטל מה שהזכיר שלא כדין שכן דינה בימות הגשמים לומר מכלכל חיים אחר מוריד הגשם אבל בימות הגשמים יש היכירא כשחוזר ואומר מוריד הגשם שהרי בימות החמה אינו מזכירו וכתב א"א ז"ל נ"ל הא דאמרין לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו כשמסיים כל הברכה ואז חוזר לראש התפלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שנזכר שלא קבעו חכמים מקום להזכירו

בתוך הברכה אלא אמרו מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים אלא שנהגו לאומרו לפני מכלכל חיים לפי שהגשמים כלכלה ופרנסה אבל אם לא אמרו לפני מכלכל חיים בכל הברכה מקומו ואם טעה ולא הזכיר גבורות גשמים ונזכר קודם שומע תפלה איתמר בירושלמי שמזכיר בשומע תפלה אבל בגמרא דידן בפרק תפלת השחר (ברכות כט.) גרסינן טעה ולא הזכיר גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו טעה ולא שאל בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה מכלל דבהזכרה אין לו תקנה לאומרה בשומע תפלה וטעמא משום דשאלה שהיא בקשה שייכא בשומע תפלה אבל הזכרה שהיא שבח אין ענינה בשומע תפלה לכן אם שכח ולא הזכיר עד שסיים הברכה חוזר לראש וכ"כ רב אלפס וא"א ז"ל: כתב אבי העזרי אם שכח להזכיר עד שסיים מחיה המתים ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה וכן בשאלה אם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואח"כ תקע כדאיתא בפ"ג שאכלו (מח.) טעה ולא הזכיר של ר"ח בבה"מ אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל וכן בשבתות וי"ט וקאמר עלה לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח הטוב והמטיב חוזר לראש וה"ה נמי הכא אם לא פתח בברכה שלאחריה א"צ לחזור וכן ביעלה ויבא אם לא פתח במודים א"צ לחזור אלא אומר יעלה ויבא אבל אם פתח במודים חוזר לרצה אם לא עקר רגליו אבל אם עקר רגליו חוזר לראש וכתב עוד בכ"מ שאנו אומרים חוזר לברכה שטעה בה ה"מ שטעה שוגג אבל במזיד ובמתכוין חוזר לראש ירושלמי המתפלל ואינו יודע אם הזכיר אם לאו קודם ל' יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר מכאן ואילך מה שצריך מזכיר הילכך עד ל' יום אם ספק לו אם הזכירו או לאו צריך לחזור דמסתמא לא הזכיר וה"ה נמי ל' יום אחר הפסח מסתמא הזכיר וצריך לחזור והר"ם מרוטנבורק היה רגיל לומר בשמיני עצרת ברכת אתה גבור תשעים פעמים עד משיב הרוח ומוריד הגשם כנגד ל' יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום ועכשיו אם היה מסופק א"צ לחזור וראיתו מפרק כיצד הרגל (כד.) דאמר גבי שור המועד ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כ"ש ה"נ כיון דאחר ל' יום אם הוא מסופק א"צ לחזור כ"ש צ' פעמים ביום אחד

וה"ר פרץ ז"ל כתב לא חזינא לרבנן קשישי דצרפת דעבדי הכי שאין הגדון דומה לראיה דהתם טעמא משום שהוחזק ליגח ואם הוחזק ג' רחוקות כ"ש בג' קרובות אבל גשם שנתקן בתפלה והדבר תלוי בהרגל לשונו לא אמרינן הכי. וא"א הרא"ש ז"ל היה נוטה לסברת הר"ם:

ברכה שלישית אתה קדוש ובה י"ד תיבות כנגד י"ד תיבות שבפסוק (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר וחותם בא"י האל הקדוש חוץ מ"י ימים שבין ר"ה ליה"כ שחותם המלך הקדוש כאשר יתבאר במקומו בעז"ה ואלו ג' ברכות חשובות כאחת ובכ"מ שטעה בה חוזר לראש לא שנא יחיד ולא שנא ציבור:

ברכה שלישית מסיימת את ברכות השבת. כתב זוהר חלק ב דף רסא/ב , כיון דאמר אתה קדוש, אמאי ושמך קדוש, היינו שם היינו אתה, אלא הא תנינן, בכל אתר דאשתכח יחודא וקשורא, בעינן קדושה ותוספת קדושה, וההוא תוספת עיקרא הוא יתיר מכלא, ובגין כך בכלהו כתיב אתה ולא יתיר, והכא בהאי אתר אמר קדושה ותוספת קדושה, אתה קדוש קדושה, ושמך קדוש תוספת קדושה, וקדושים בכל יום, אלו שאר קדושים עלאין די בכל היכלא והיכלא, דמתקדשי מהאי תוספת, בגין דקדושה קמייטא איהי לה, ותוספת קדושה לאתקדשא כל אינון שאר דקאמרן. ולבתר אתקדשא כלא מעילא, ומכלהו אבהן, אתקשר בקשורא חדא, והיינו ברוך אתה יהו"ה האל הקדוש, הכא כלא קישורא חדא, בגין דאמר ברוך אתה יהו"ה האל הקדוש, ועל דא אקרי צרורא וקשורא דכלא ביחודא חד. זכאה חולקיה מאן דידע לסדרא שבחי דמאריה באתר דאצטריך, עד הכא דבקוּתא וברכאן וקדושה כחדא באבהן.

מסביר אור החמה על הזהר חלק ב דף רסא/ב "כיון דאתמשכן ברכאן בחמישאה וגו' הנה בשתי ברכות אלו נמשכו הברכות מחסד וגבורה אל היכל אהבה והיכל זכות והיינו דאתמשכן ברכאן בדלוג היכל הרצון שהוא היכל ששי בחמישאה ורביעאה אהבה וזכות כנזכר הטעם שארי ואחיד ברכאן מאמצעיתא אינו במשך אלו הברכות הנזכרות שא"א לקבל היכל הרצון שהוא ששי מהיכל אהבה וזכות שהם למטה לכך חוזר ומתחיל ברכות דרך הקו האמצעי וז"ש שארי ואחיד ברכאן וגומר ובג"כ אתה בכלהו כי בכל א' חוזר ופותח המקור העליון מחדש. היינו שם מדת המ' היינו את"ה מ' והיינו אומ' כיון דאמר אתה קדוש ואתכלל אתה בקדוש מ' בת"ת אמאי וגומר הכל הוראה אחת:

בכל אתר וגומר הענין שאין יחוד המ' בת"ת כי אם בקו האמצעי כי שם הייחוד בעצם ששם הת"ת ויסוד דהיינו קדושה מהת"ת ותוספת קדושה מיוסף שהוא מוסף ודאי ועיקר היחוד הוא ע"י המוסף שהוא מוסיף ודאי שושבין היחוד ולז"א וההוא תוספת עיקרא הוא יתיר מכולא. ובג"כ בכלהו כתיב אתה דהיינו קדושה א' והכא קאמר אתה קדוש ושמך קדוש דהיינו קדושה ותוספת קדושה והיא נק' אתה מצד הת"ת א"ת שהוא כ"ב נכללים בתוך ה' מ' כנזכר ושמך מצד היסוד. וקדושי' בכל יום וגומר הענין כי אלו ההיכלות נקראים ממשלת היום וכל היכל והיכל יום וקדושים בכל יום היינו קדושים בכל היכל והיכל וז"ש שאר קדישין עילאין די בכל היכלא והיכל' דמתקדשי מהאי תוספת בסוד המוסף שהוא היסוד המתייחד בהיכל קדש הקדשים ומשפיע קדושה לכל ההיכלות ולזה לא נזכר בשום ברכה מהברכו' הקודמות תוספות קדושה וקדושה לקדושים אלא בזו מפני שהם מתקדשים מתוספת קדושה וז"ש בגין דקדושה קמייטא אל הספיר' לא תוספת קדושה לאתקדשא כל אינון שאר וגומר:

סימן קטו

ברכה רביעית אתה חונן ומה ראו לומר בינה אחר קדושה דכתיב כי בראותו ילדיו וגו' עד והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו וסמין ליה וידעו תועי רוח בינה ויש בה י"ז תיבות כמנין תיבות שבפסוק (שמות כח) ואתה תדבר אל כל חכמי לב ומשום שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבעוה ראש לאמצעיות ירושלמי אם אין בינה אין תפלה.

כתב בספר שערי אורה – שער חמישי הדין בספירת התפארת ושם הו"ה: "אבל מה שיהיה יתברך מכוונה בלשון את"ה, לפי שהוא מבפנים ואינו נמצא לבריות כמו מידת אדני, לפי שהשם הגדול יהיה יתברך שוכן בשם אדני כמלך בהיכלו, ואינו נמצא עד שמבקשים אותו, וזהו שאמר, ובקשתם משם את יהוה אלהיך ומצאת (דברים ד' כ"ט). ודוד המלך ע"ה, היודע סודות העולם העליון, הזהיר שלמה בנו על דבר זה ואמר, ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו וגו' אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד (דה"א כ"ח ט). וזהו המלך הגדול שצריך כל אדם ללכת לערוך ולסדר תהילותיו ושבחיו וטובותיו, ולומר לפניו, את"ה הוא המושל בעליונים ובתחתונים, את"ה הוא ואין דומה לך. וזהו סוד כל התפילות שאדם צריך לסדר שבחיו של יהוה יתברך, ואחר כך יבקש צרכיו, כענין משה רבינו ע"ה שאמר, את"ה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותך (דברים ג' כ"ג), ואחר שסידר שבחיו של השם בלשון את"ה, חזר ושאל צרכיו ואמר, "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה":

ועל דרך זה הוא סדר כל התפילות והברכות שאנו מתחננים לפניו, הלא תראה ראש כל הברכות האמצעיות של תפילה, ב"אתה" הוא מתחיל, כאומרו "אתה חונן לאדם דעת". ובימים טובים ובראש השנה וביום הכיפורים, "אתה בחרתנו", ובשבת בערבית, "אתה קדשת". ובמנחה, "אתה אחד". אבל יוצר של שבת, שהוא מתחיל "ישמח משה", ובמוסף "למשה צוית", עדיין תשיג בהם דברי אלהים חיים, שהתפילות האלו שתיהן הן על יסוד, מידת א"ל ח"י, שהוא סוד שבת, והוא סוד נקודה שביעית, סוף הוא למטה, ובצינעה נמסור לך בזה קבלה עמוקה. ולפיכך התבונן כי בראש התפילות אנו נכנסים באדני שהוא בית שער, ואנו אומרים "אדני שפתי תפתח", ואחר כך אנו אומרים "ברוך את"ה יהוה אלהינו", ובסוף כל הברכות אנו גומרים ואומרים "ברוך את"ה יהוה", התבונן עד מאד.

שער הכוונות – דרושי כוונות קריאת שמע דרוש ה' "ואח"כ באתה קדוש כו' כבר הודעתך במקום אחר כי עד עתה היה בחינת החיבוק בימינו ובשמאלא ובאמצעית, וכאשר הגיע החיבוק אל בחינת אמצעיתא אז מתחילין המוחין להתפשט ולצאת מחוץ לגרון למטה אל הגוף וזהו הטעם שתקנו ברכת אתה חונן אחר ברכת אתה קדוש לפי שעתה כבר מוח הדעת התחיל להתגלות לצאת אל מקום מרחב ומגולה ואז אנו שואלים אתה חונן לאדם כו' גם בזה תבין כי מן ברכת אתה חונן ואילך מתחיל תיקון י"ס דנוקבא כמבואר במקומו. והענין הוא כי עתה אשר כבר התחילו המוחין להתפשט למטה מן הגרון ושם הוא התחלת פרצוף הנקבה מהחזה ולמטה ואנו מתקנין אותה וגם טעם אחר לפי שעל ידי הקדושה ניתן בחינת הדעת אל הנוקבא דז"א כמבואר במקומו ולכן אנו שואלים עתה אתה חונן לאדם דעת כו'.

כתב בספר הכוונות הישן: "אתה חונן לאדם דעת – רומז לנוקבה הנסתרת בדעת, שמשם נותנים מתנת חנם, ומדעת זה בא לת"ת הנקרא אדם, ומדעת זה בא ויורדת בינה לאדם. וזהו שאנו שואלים שיחננו דעה וחכמה ובינה – מאותו חנם, אף על פי שאין אנו ראויים. בא"י חונן הדעת, חונן – בחכמה, הדעת – בת"ת. ויכוין בחכמה ודעת שלה שמקשטת עצמה לזווג, ויש בברכה זו י"א תיבות, כנגד י"א יריעות, וכנגד פסוק (שמות כח, ג), ואתה תדבר אל כל חכמי לב, שיש בו י"א תיבות. וגם כן י"א פעמים חכמה בקהלת".

ניקוד ההויה של אתה חונן בחולם שהוא בתפארת שהוא ז"א הנקרא אדם. וזה אתה חונן לאדם. כמו שכתב בספר פרי עץ חיים – שער העמידה – פרק יז "אתה חונן לאדם דעת, שהוא מ"ה דאלפין, והויה זו חולם שהוא אדם ת"ת.

כתב הרב המקובל האלהי כבוד הרב אברהם אזולאי זצוק"ל זללה"ה בספרו "אור החמה" על הזהר פקודי דף רס"א/ב "עד הכא דבקו"ת היינו הדבקות שיש לכל האבות יחד וברכאן היינו הברכה הנשפעת להם אחר דבקותם וקדושה היינו ענין נוסף על הברכות וגו' בחינות אלו באבהן שהם נאחזי ומיוחדים בג' היכלות אהבה זכות רצון מקדש הקדשים. מכאן ולהלאה קיימין שאלתין שהם אמצעיות שבהם שאלה ובקשה.

וברכת "אתה חונן לאדם דעת" דהיינו הידיעה למנדע במילין דמאריה שהוא ענין נוגע בעבודת ואינו ממש עסקין של חול הגמור אלא בענין אמצעי שיהיה קדוש קצת וז"ש ולא אתפרש מיניה בגין דבעי בר נש לאשתתפא בקדושה דשמא קדישא עילאה אתעטר ביה דהיינו ברכת אתה קדוש הוא בת"ת העולה דרך קו האמצעי עד הכתר היינו קדושה דשמא קדישא עילא אתעטר בית ואיהו שמא דברכאן וקדושין היינו בקו האמצע הכלול מימין ושמאל ובאצי למעלה שם יהו"ד וחלופו בהיכלות בשם כוז"ו אותיות שניות דיהו"ד וז"ש דא רזא קדישא יהו"ד דאיהו קדיש בקדושה שכן שם זה שבת"ת עול' בסוד החכמה והבינה ואלין אתוון אחרנין דהיינו כוז"ו נפקי מיניה להתגלות למטה בסוד היכל הרצון שהוא בסוד המ' וז"ש הני אתוון אחרנין חבורא דהני כחבורא דדכר ונוקבא כי היכל הרצון נקבה היא ודאי להיכל הקדש העליון ת"ת:

ספר עבודת הקודש – חלק ב פרק י"ו והייתה הברכה הראשונה אתה חונן לאדם דעת, לרמוז אל הדעת, ונתקנה בראש שאלת צרכים להורות כי הוא העיקר אשר ממנו יסתעפו כל שאר הצרכים, כי הוא הקנין אשר אין בו חסרון כל. והכוונה בשאלה זו כי השואל מרוב חפצו ורצונו לדעת את בראו ולהתבונן בדברים העליונים שהייחוד תלוי בהם, מבקש מלפניו שיחון אותו דעה ובינה והשכל, שהוא הפתח ליחד את השם הגדול בכבודו שזה הוא תכלית העבודה, ומורה בזה תכלית אהבתו ודבקותו בו, ושאיין רצונו לפרוש ממנו כי אם לדעת אותו, והדעת האמיתי הוא הייחוד. אמר הנביא ירמיהו ע"ה כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי, כי אני יי עשה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי נאם יי, אמר כי ההלול האמיתי לאדם הוא מצד הייחוד, והוא אמרו השכל וידע אותי, כלומר שעל ידי שכל טוב שהוא יסוד חי העולמים מקרב אותי סוד את יי, אל הדעת, והוא יחוד הכלה עם דודה, כי אני יי עשה חסד משפט וצדקה, ייחוד השלשה אבות, בארץ, ארץ החיים. והרי המרכבה שלמה בהתחבר השלש רגלים עם דוד שהוא רגל רביעי, והוא סוד עשה, שהוא הייחוד בסוד מעשה מרכבה, כי באלה הארבעה שהם סוד מרכבת הרוכב בשמי שמי קדם חפצתי להיות ייחודי נכר ונודע בהם, וייחודם הוא הרצון והחפץ העליון, הנה כי הדעת האמיתי הוא הייחוד, ולזה נתקנה ברכת הדעת בראש כל הברכות והשאלות:

ומבדילין בה במ"ש וי"ט משום שהיא חכמה שמה שהאדם מבדיל בין דבר לדבר חכמה היא לו לכן קבעוה בברכת חכמה ודין הבדלה וטעותה יתבאר בסדר מ"ש בעז"ה.

על אתה חוננתנו כתב בספר נהר שלום – דף לא עמוד א "בברכה ד' של ערבית שבת ה"ס הקדושין שנותן החתן לכלה ויכולו ה"ס עד א' ושלאחר העמידה עד ב' ושל הקידוש עד ג' של הקידושין וברכה ד' של שחרית ה"ס הסבלונות ששולח החתן לכלה ושל מוסף ה"ס שעושה החתן ביום חתונתו ושל מנחה ה"ס יחוד חתן וכלה. ובאתה חוננתנו שאומרים במ"ש ה"ס בעילת מצוה שבוועל ז"א ופורש. ונמצא כפ"ז כל השבת הוא הכנה למ"ש וכן לא יעשה ומה גם שאין דברים הללו מכוונים עם פרק כל כתבי הקדש והיית לנו לעינים לראות. מכאן משמע שהרשע לא מסכים לדיעה שברכת "אתה חוננתנו" הינה כנגד ביאת מצוה של החתן שהרי זו הייתה בליל שבת. והנה המשנת חסידים ומחברת הקדש לא התעוררו לשאלה. אבל ה"אמת ליעקב" יישב בטוב טעם את הדברים כפי שתחזנה עיניך לקמן.

ספר משנת חסידים – מסכת האצילות דערבית – פרק ו

(א) ומברכת אתה חונן ואילך מאירים הפרצופים האמורים מבחינת הז"א עצמו כיצד באתה חונן מאיר פ"א דחסד ז"א בחכמת לאה וכן ביעקב ואחורי פ"א דנצח בחכמת רחל:
(ב) לפיכך הוית החתימה היא בפתח וטעם רביע על כל אות ומפני שהוא מוצאי שבת אומרים בה אתה חוננתנו שהוא סוד הבעילת מצוה שבוועל ז"א ופורש כי ביום השבת היה יום חופתו:

ספר מחברת הקודש – שער השבת "אתה קדשת הם הקדושין ויכולו ג' פה הם ג' עדים ישמח משה הוא הסבלונות. תכנת שבת מאכל ומשתה אתה אחד יחוד חתן וכלה אתה חוננתנו זהו בעילת מצוה ופורש ומפני שפורש מחזיקין אותו במיני ריחין הרי לך כמוש חתן על כלה"

ספר אמת ליעקב – קונטרס שפת אמת "שאלה זו שאלו חכמי המערב ז"ל הלא היא כתובה בספר הישר נהר שלום למוה"ר החסיד ז"ל על מה שכתב הרב מ"ח ז"ל בס"ה דסוד הברכה רביעית בליל שבת קודש שהיא אתה קדשת הוא סוד הקידושין שנותן החתן לכלה. והברכה רביעית דיום שבת שהיא ישמח משה הוא סוד הסבלונות דשולח החתן לכלה. והברכה רביעית דמוסף הוא סוד המשתה שעושה החתן ביום חתונתו. והברכה רביעית דמנחה שהיא אתה אחד הוא סוד יחוד חתן וכלה. ובערבית דחול כתב בברכת אתה חוננתנו שהוא סוד הבעילת מצוה שבעל ז"א ופורש כי ביום שבת קודש היה יום חופתו ע"כ. והמה ראו כן תמהו דהוא הפך פרק כל כתבי רבינו ז"ל והזוה"ק דסבירא להו דהזווג הוא בשבת קודש ואיך כתב הוא ז"ל דהוא בליל מוצאי שבת ועשה כל השבת הכנה לחול. והיתה תשובתו לזה ועל כיוצא בזה תמהני עליכם איך אתם משגיחים בדברי הרב מ"ח והרב ח"י ז"ל וכו' כנודע ועיין מה שכתבתי לקמן בתיקון המלקות:

תשובה נראה לע"ד להליץ טוב בעדו דכבר נודע בשערים גודל חכמתו בנגלה ובנסתר בקי בחדרי תורה וכל רז לא אניס ליהומי שרגיל ללמוד בס"ה מ"ח מכיר גודל חכמתו איך בלשונו הזך מפרש כמה דברים סתומים וכמה קושיות מפרק כלאחר יד בדיבור אחד נמהה שמטות:

והן עתה בהיותי בשליחות מצווה בעי"ת גי'נטו יע"א כי שם נגנז ארון האלהים והוא קבור שם והן בעון מת במיתה משונה שנהרג על קידוש ה', ה' ינקום דמו. וכה הראוני בסוף ס"ה חזה ציון פירוש על התהלים שחיבר הרב הנזכר שנמצא כתוב מכתב ידו בסידור התפילה שלו כי בהיותו בירושלים תובב"א בשנת הת"ק אמרו לו בחלום שהוא יהיה נהרג על קידוש ה' ועוד אמרו לו שהיה לו נשמת ר' יאודה בן בבא אחד מעשרה הרוגי מלוכה ובעוה"ר כן היה אחר ג' שנים שיצא לשליחות ושם כתוב כי נח נפשיה דרב ביום ר"ח אדר ונקבר ביום פטירת משה רבנו ע"ה ז' באדר ואף כי עברו עליו ז' ימים בין מיתה לקבורה בגופו לא מצא פצע וחבורה פניו היו כצלמו כדמותו בהיותו בחיים חיותו לא כהתה עינו ולא נס ליחו. ויש להס בקבלה שמיתתו הייתה בחנק וחנקו אותו ברצועות של תפילין. א"כ ממנו יראו את יקר תפארת גדולתו. וגודל נשמתו זכותו יגן עלינו אמן כן יהי רצון. ושמעתי מפי מגידי אמת שהרב החסיד מוה"ר ד' מגא"ר ז"ל לעולם היה נושא אותו בחיקו כמין קמיע והיה אומר שלמד אותו כ"ה פעמים ואיך יתכן שיטעה בטעות גדול כזה דאפילו תשב"ר יודעים אותו ועל כרחך צריך לומר דבודאי טעות סופר נפל בדפוס וכך צריך לומר שהוא סוד הבעילת מצוה שבעל ז"א ופירש כי ביום שבת קודש היה חופתו והכוונה לומר דהבדלת אתה חוננתנו שהוא ענין הפרשה הוא סוד רמז על בעילת מצוה שבעל ז"א בשבת ופירש עתה דמעתה ומעכשיו מתחיל הפרשה של ימי החול ולכן אנו אומרים ההבדלה בחונן הדעת ונ"ל דלזה נתקנה הבדלה בחונן הדעת לרמוז סוד זה דנודע דהזווג תלוי בדעת בסוד אין קישוי אלא לדעת ודוק. אבל מעולם לא עלה על לבו ח"ו לומר דהזווג הוא בליל מוצאי שבת קודש והס כי לא להזכיר זה נלע"ד ואפילו אם לא נניח טעות סופר יש לפרשו על דרך זה:

חמישית השיבנו ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב "השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו" הרי שהבינה מביאה לידי תשובה. ויש בה ט"ו תיבות כנגד ט"ו תיבות שבפסוק (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו וכן בפסוק (יחזקאל יח) ובשוב רשע וכן (ישעיה ו) בפסוק ועוד בה עשיריה.

מדוע אומרים השיבנו בלשון רבים ולא השיבני? הרי זו תפלה שנתקנה לכל אחד ואחד מישראל! ענה כל כך בעל "הסולם" בראשית (דף יא/א) "התפלה שאנו מתפללין, היא תיקון השכינה הקדושה, להמשיך לה שפע למלאותה מכל חסרונותיה, כי ע"כ כל הבקשות הן בלשון רבים, כמו וחנונו דעה וכו' השיבנו אבינו וכו'. כי התפילה היא בעד כלל ישראל, שכל שיש בשכינה הקדושה, יש בכלל ישראל. והחסר בה, חסר בכלל ישראל, ונמצא כשאנו מתפללין בעד כלל ישראל, אנו מתפללין לצורך השכינה הקדושה, כי היינו הך.

סוד ברכת השיבנו כתב בספר "שושן סודות" והוא כבוד הרב משה הגולה מקיוב זצ"ל "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך ברוך אתה יי"ה יי"ה ה"ה הרוצה בתשובה. דע כי הברכה זאת רומזת לבינה וכוונת הברכה כך היא: "השיבנו אבינו" חכמה עילאה. "לתורתך" כלומר לתורה הנשפעת מאתך שהיא ת"ת. "וקרבתנו מלכנו" ש"ת (דהיינו תשובה דהיינו בינה) שם יי"ה. (דהיינו אבינו מלכנו הם חו"ב שהם אותיות יי"ה) "לעבודתך" אשר היא המלכות, כי על ידה נשוב אליך כי על ידה נשוב אליך כי התשובה הראשונה כאשר פירשנו במה שקדם. ולכן חוזר ומבקש שיחזירנו בתשובה שלמה, כי חזרתנו אל התשובה הראשונה שהיא המלכות אינה תשובה שלימה (זו תשובה מיראה) כי לבסוף גם היא עם כל אשר בו תחזור אליו כמו שאמרו עתידה חוה ראשונה שתחזור לעפרה. כלומר חו"ה הראשונה היא המלכות תשוב לעפרה היא הבינה. והוא הסוד הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר. וכאלו אמר יי"ה שנתן בלבנו לעשות מעשים שבהם נשוב אליך ולא ידח ממנו נדח, לכן אתם הרוצים בתשובה כלומר המחבר רצון העליון אל התשובה כלומר אל עצמו. ושם החותם הזה היא יי"ה יי"ה ונקודו קמ"ץ פת"ח חול"ם פת"ח סגו"ל פת"ח ומספר תיבותיו ט"ו כמספר שם יי"ה הנרמז אל הבינה ע"כ.

יתכן לומר לפי דברי הרב שברכה זו מתחילה באות ה' ומסיימת באות ה' לרמוז כי על האדם לשוב בתחילה מיראה שזו ה' תתאה ולעלות לתשובה מאהבה שזו ה' עילאה. ומצאתי רמז נאה לכך. הברכה פותחת במילים השיבנו אבינו לתורתך שיש כאן ר"ת לאה שזו תשובה מאבה. מסיימת הברכה "בתשובה שלימה" שזה גימ' "תשובה בשכינה" שסודה מלכות. טעם אחר נתן בזה בספר מגלה עמוקות על התורה – פרשת האזינו "ומתחלת בה" השיבנו אבינו ומסיימת בה' (בתשובה) ה' סימנים אילו נגד ה' פרצופי נפש רוח נשמה חיה יחידה.

כתב המהרש"ו זצוק"ל זללה"ה ב"שער הכוונות" – דרושי העמידה דרוש ו': "השיבנו כו' הוא כנגד הבינה שבה (שבשכינה הנקראת רחל) כנ"ל לעיל. אמנם תכוין אל הבינה בבחי' החסד שבה שהוא סוד המקוה שבה (דהיינו שם אהיה במילוי ההין כזה: אלף ה' יוד ה' שמספרו קומה) והחסד שהוא הנותן קומת המלכות ואיהו קומה דילה. בסוד מ"ש בזהר אתא חסד ופריש ענפין וגזעין מתתא לעילא כנז' בפרשת אחרי מות ואותיות "קומה" ו"מקוה" שוים ולכן יכוין בהויה מנוקדת בסגול (שסודו חסד) באומרו השיבנו אבינו לתורתך ובהויה חתימת הברכה הזו יכוין שהיא מנוקדת בצירי (שסודה בינה) לפי שהיא ספירת הבינה שבמלכות כנ"ל:

כתב בשער רוח הקודש (דף כד עמוד ב) יחוד אחד להחזיר את הרשע בתשובה, והוא להר"מ אלשיך זלה"ה על אודות בנו, שנשתמד ולמד לו מורי זלה"ה שיכוין ליחוד הזה להשיבו בתשובה, והועיל לו ושב לדת ישראל. כבר ידעת, כי ברכת השיבנו אבינו לתורתך שבתפלת יי"ה היא בבינה הנק' תשובה, ולכן בהגיעך בברכה זו בתפלתך, תאמר תפלה זו קודם החתימה, ירמ"י או"א, שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך, וקבל בתשובה את פב"פ, כי ימינך פשוטה לקבל שבים, בא"י הרוצה בתשובה, ובמלת ימינך תכוין אל ספ"י החסד. הנק' ימין. ותכוין בה שהיא שם הו"ה נקודה בסגול כל ד' אותיותיהם יהוה והנה החסד נקשר (משתלשל) עם בינה, ולכן תכוין לקשר ולחבר החסד עם בינה הנק' ימין ותשובה, ותכוין שיפשוט יד ימינו הנק' חסד, כדי לקבלו בתשובה הנקרא בינה, הסמוכים יחד:

כתב בספר הכוונות הישן: השיבנו אבינו לתורתך – יכוין בבינה שלה, ודע, כי כל אדם שיש בו דעת שב אל קונו, כי אין בור ירא חטא (אבות פ"ב מ"ה), וגם בלא דעת נפש לא טוב. ותשובה

היא הבינה, שאנו מכוונים עתה להוריד שפע מחכמה לבינה ומבינה לחסד בדרך ישרה, ובכל ספירה וספירה אנו שואלים הדבר התלוי באותה הספירה. ולפי שהתשובה היא לחזור הדבר בשורשו ולתיקון הראשון, לתקן את אשר עיוותו, ואין דרך לשוב ולתקן כי אם ע"י התורה שבע"פ שנתרחקה מן המטה (ממקומה באצילות), ואנו שואלים שישיבנו לתורתו – שהיא השכינה (הנקראת תורה שבעל פה), ודבקנו במצותיך – שהם הספירות הנכללות בת"ת, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך – היא היובל. (דהיינו בינה). ולכך צריך לכוין בבינה שלה ולקשטה לזווגה. ויש בזאת הברכה ט"ו תיבות, לפי שהתשובה היא מגעת עד כסא הכבוד (יומא דף פו ע"א) – שבעה רקיעים, שבעה אוירים, ורקיע שעל גבי החיות, הרי ט"ו. וג"כ טעם אחר, לפי שתמצא בפסוק (ישעיה נה, ז) יעזוב רשע דרכו – ט"ו תיבות, שמדבר על התשובה, וג"כ תמצא בפסוק (תהלים לב, ה) חטאתי אודיעך וגו' – ט"ו תיבות, וגם זה מדבר בסוד התשובה, כמו שאמר ועוני לא כסיתי אמרתי וגו'. וט"ו – הוא שם י"ה:

כתב בספר פרי עץ חיים שער העמידה פרק יט: השיבנו – יכוין אל הבינה מצד החסד שבה, בסוד הקומה שבה שהוא החסד שבה, והחסד הוא הנותן קומת המלכות, ואיהו קומה דילה, בסוד אתי חסד ופריש לון, ואסגיאנו אנפין, וקומה ומקוה הכל אחד, לכוין שם זה בניקוד סגול, באמרך השיבנו אבינו לתורתך, והנה בברכה הזאת, יכוין ב' הויות – א' בניקוד צירי כולה, שהיא הבינה הנקראת תשובה, וחכמה נקרא אבינו, וזהו השיבנו אבינו. והנה הבינה היא בקו השמאלי, וארז"ל כי ימינך פשוטה, הסוד הוא, כי אמא בקו השמאלי, והיא פרצוף שלם מ"ס, ויש בה חסד ג"כ בימין שלה, לכן צריך לכוין ב' הויות כנ"ל, א' בניקוד צירי, והויה א' כולה בניקוד סגול, מצד חסד שבבינה, כי סגול הוא בחסד, וחסד ימין פשוטה לקבל שבים. ולכן בתיבת אבינו, שהוא הבינה דהיינו תשובה, תכוין להויה דסגול, ובשם הויה דחתימת הברכה תכוין בצירי כולה, שהיא הבינה, וזהו ברוך אתה יי הרוצה בתשובה, דהיינו בינה הנקראת תשובה:

כתב בספר ספר תורת חכם – דף קמג/א כתב מורי הרב ז"ל בברכת השיבנו אבינו ויכוין לקשר החסד שהוא הו"ה בניקוד סגול הנקרא ימין עם הבינה שהוא הו"ה בניקוד צר"י הנקרא תשובה, אח"כ יכוין שתפשוט הבינה את יד ימינה הנקרא חסד שהוא הו"ה בסגול לקבלו בתשובה הנקראת בינה עכ"ל, והנה זה החסד הוא דבינה דמלכות כמ"ש בספר הכונות א"כ הכונה הוא לקשרו ע"י בינה דבינה דמלכות שהוא הו"ה בצר"י, אח"כ תפשוט הבינה דבינה דמלכות את יד ימינה שהוא ג"כ הו"ה בסגול לקבלו בתשובה, נמצא שהחסד דבינה עלה כדי להמשיך החסד דבינה דבינה דמלכות, ואמר לי מורי הרב ז"ל (הרש"ש) שצריך לעורר עד החסד דבינה דמוחא סתימאה דא"א עכ"ל, ונראה שהוא באופן זה מפני שכל הבינות של כל העולמות מלבישות זו לזו, א"כ בינה זו דמלכות נקרא חסד ובחינת ו"ק בערך החסד דבינה דז"א הנקרא בערכה בחינת ג"ר, ו"ל בינה ושיפשוט החסד דבינה דז"א הנקרא בינה בערכה יד ימינו לקבלו בתשובה, אח"כ החסד דבינה דז"א לקשרו עם הבינה דבינה דז"א עם החסד דבינה דמו"ס דא"א:

מובא בספר ספר דעת ותבונה למוהר"ח – פרק מ"ט (בנושא כיצד ידע האדם לתקן נשמתו) "...ודאי כי בסייעתא דשמיא אפשר לזכות האדם לתשובה שלימה כתקנה שהשי"ת ברחמיו הרבים ישים בלב האדם לעשות עניינים הצריכים לו, כפי מקום אחיזת נשמתו ובחינות המגולגלים וכו', והכל כפי דבקות והתלהבות לב האדם בעבודתו יתברך, כאשר יראה השי"ת את לב האדם משתוקק וחסד ומשתדל לעשות תיקון נפשו, אלא שחסרה השגתו וידיעתו אז עוזר אותו שישים בליבו לעשות דברים הצריכים לו לשלימות תשובתו, ועל כן תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה להתפלל כל יום ב"ח ברכות העמידה ג"פ השיבנו אבינו לתורתך וכו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך.

כתב בספר השל"ה הקדוש – מסכת יומא – פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות נא"וכשם שצריך האדם להתפלל על עצמו כך צריך להתפלל על זרעו שיהיו יראי שמים, כדאמר במדרש שהעיד אליהו ז"ל על כהן אחד שהיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ומשתטח ובכה לפני הקדוש ברוך הוא על בניו שיהיו צדיקים, ונעתר לו הקדוש ברוך הוא וזכה לראות כולן ששמשו בכהונה גדולה, ולא מת אחד מהם בחייו. ואם כל אדם חייב להתפלל להנצל מיצרו,

כל שכן הבעל תשובה, שנאמר (ירמיה לא, יז), השיבני ואשובה, וכתוב (איכה ה, כא), השיבנו ה' אליך ונשובה, ונאמר (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי. ולפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ), לכך תקנו על התשובה ברכה בפני עצמה, השיבנו אבינו לתורתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, וצריך לכוון בה מכל הברכות האמצעיות, לפי שהוא תועלת הנפש ורפואתה. וכשם שחייב האדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל, כדאיתא בסוף פרק קמא דסוטה (יד, א), ולפושעים יפגיע, מלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה ושב. וכן במסכת תענית (כג, ב) אמרו על אבא חלקיה כשהתפלל על הגשמים הוא ואשתו, שנענתה היא תחלה לשתי סיבות, אחת לפי מה שהיתה נותנת לעני מקרבא הנאתיה, והסיבה השניה לפי שהתפללה היא על רשעים שהיו בשכונתה שישובו בתשובה ושב, עד כאן לשונו:

וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ומן הארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה וכן כל אויר שבין רקיע לרקיע נמצא שבעה אוירים ושבעה רקיעים ולמעלה מהם כסא הכבוד שהתשובה מגעת שם הרי ט"ו.

רמז נפלא כתב בזה הרב המקובל האלהי כבוד הרב שמשון מאוסטרופולי הי"ד. תשובה גימ' 713 והיא מגעת עד "כסא הכבוד" דהיינו אם נחשב גימ' דאחוריים של מילת "כסא הכבוד" נקבל 713 במכוון כזה: כס, כסא, כסא ה, כסאה כ, כסא הכב, כסא הכב, כסא הכבוד. חשב ומצא.

וסוד הדבר מוסבר בכמה ספרים והנם לפניך:
כתב הרב המקובל גבאי בן מאיר יחזקאל זללה"ה בספרו עבודת הקודש ח"ב פל"ד "ובפרק יום הכפורים (יוםא דף פו ע"א אמרו) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר שובה ישראל עד יי' אלהיך. הנה כי התקון נוגע עד התשובה העליונה שהיא כסא כבוד למה שלמעלה לה והרי הוא נבנה שם, ומשם מאציל וממשיך האור למטה, והרי הוא מביא גאולה, צדיקו של עולם מתייחד בכנסת ישראל הנקראת העולם, והוא אמרם שם גדולה תשובה שמביא גאולה לעולם, שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע וגו', ובזה גם כן תקן והשיב בניס לגבולם ואם הבנים שמחה ורובצת עליהם:

עוד בספר "תולעת יעקב" להרב המקובל גבאי בן מאיר יחזקאל זללה"ה בסוד התשובה כתב: וכבר הודענו תועלת התשובה, וההתעוררות ההוא עולה עד התשובה העליונה, והוא סוד אמרם ז"ל (יוםא פו, א) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך, והיא מתעוררת וחוזרת על בניה והוא סוד (יחזקאל יד, ו) שובו והשיבו, שישובו הם ואז ישיבו האם על בניה וזהו תיקונם. וכבר ידעת מעלת בעלי תשובה ממה שאמר רבי אבהו בפרק חלק (סנהדרין צט, א) ובפרק אין עומדין (ברכות לד, ב) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי מקום בעל תשובה נעלה מאד הוא המאור העליון העולם הבא הנקראת תשובה, ולפיכך נקראו בעלי תשובה. ומקום הצדיקים למטה כמה מעלות, מקום הצדיק עמודו של עולם. אלה יורשים ארץ החיים למטה ואלה יורשים ארץ החיים למעלה, עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד, ג). ואמר "יעשה" כנגד היובל העליון (בניה) עולם החירות, ולזה בא בלשון נסתה:

והברכה מתחלת בה"י ומסיימת בה"י הרי י' כנגד י' ימים שבין ר"ה ליה"כ שמזמנים לבעלי תשובה.

עיין במאמרים לעיל שאמרו שה' תרמוז על מלכות שהיא ה' תתאה ובה נמצאת תשובה מיראה. וכן ה' תרמוז על הבינה שהיא ה' עילאה ובה נמצאת תשובה מאהבה.

ומה שתיקנו לומר "אבינו" בברכת השיבנו ובסלח לנו מה שאין כן בשאר הברכות היינו טעמא שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמד לבנו ע"כ אנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך, ובסלח לנו משום הא דכתיב וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ע"כ אנו מזכירין רחמי האב כדכתיב כרחם אב על בנים שירחם עלינו ויסלח לנו.
התבאר לעיל ש"אבינו מלכנו" היינו או"א.

ששית סלח לנו. ומה ראו לומר סליחה אחר תשובה כי ע"י תשובה הקב"ה סולח דכתיב "וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח".

סלח לנו היא בחסד וכ"כ בספר מאירת עינים לר' יצחק דמן עכו – פרשת בשלח "ונשוב לדברינו ונאמר, באיזה דרך שתאחוז בכוונת הברכות והתפילה, הזהר מאד שלא תקצץ בנטיעות לחשוב באחת מהן בלבד, אלא תמיד יהיה מחשבותך מיוחדת באין סוף, (תתפשט) וותפשט ותמשיך ענף ממחשבותך אל ההויה שתצטרך לכוין אליה, אבל מ"מ תמיד יהיה שורש כוונתך קשור ומיוחד בכולן בכל לאין סוף, כשלהבת הקשורה בגחלת וכענבים באשכול, כן יהיו כל י' ספירות מיוחדות במחשבותך מאין סוף לאין סוף, ומה שכתבתי למעלה שברכת אתה חונן לחכמה, השיבנו לתשובה סלח לנו לחסד, וכן כלם, זה יש לך לכוין, שורש מחשבותיך יהיה קשור באין סוף כאשר אמרנו פעמים רבות, ותמשיך ענף מתוך שורש מחשבותיך או אל התשובה או אל הת"ת אלבא דהרמב"ן ז"ל, בכח החסד, ובאמרו ברכת גבורת תכוין בה בכח הגבורה, וכאשר תקרא קדושת השם תכוין בכח הת"ת, ומשם ואילך בהתפללך ברכת אתה חונן יהיה ענף מחשבותך אל הת"ת או אל התשובה שיעשה רצונך בעניין ברכה זו בכח החכמה, וברכת השיבנו בכח תשובה, וברכת סלח לנו בכח החסד, לכופרים בכח צדק, על הצדיקים בכח ימין צדק, אב בכח התשובה הרחמן בכח הרחמים, שמע קולינו בכח הצדק, ושלש אחרונות לתשובה, או גם לת"ת אליבא דהרמב"ן ז"ל, והחתימות כבר הודענוך שתכלול בכל אחת ביחוד כל העשר ספירות מאין סוף לאין סוף.
וכ"כ בספר שושן סודות הובאו דבריו לעיל.

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב פרק י' "ברכה שלישית ברכת הסליחה סלח לנו אבינו, והטעם לפי שסליחת העון הוא צורך הכבוד כי העון והפשע גורם השלוח ובפשעכם שולחה אמכם, ולפיכך אנו שואלים הסליחה כדי שתשוב, ולפי שהסליחה והכפרה צורך השם הנכבד אמר דוד המלך ע"ה למען שמך יי' וסלחת לעוני, וכתיב עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך, והצילנו וכפר על הטאתינו למען שמך:

שער הכוונות דרושי העמידה שער ששי: סלח לנו אבינו כו' הוא בחסד שבה (שבמלכות) ולכן הויית חתימת הברכה מנוקדת בסגול (שהוא מסמל את ספירת החסד שגם היא ניקודה סגול סגול).

שביעית ראה נא בעניינו ומה ראו לומר גאולה בשביעית כי היה ראוי לומר רפאינו אחר סלח כסדר הפסוק הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי. אלא אמר רבא מתוך שאנו עתידין ליגאל בשביעית קבעוה בשביעית אע"ג דבששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא מלחמות אתחלתא דגאולה היא. ועוד נכון לומר תיכף לסליחה גאולה:

כתב בספר עבודת הקודש – ח"ב פרק י

ברכה רביעית (ללא ג' ראשונות שהן ברכות השבח) ברכת הגאולה, "וגאלנו גאולה שלמה למען שמך", והסוד בזה כי השכינה סוד השם הנכבד (והיא נקראת "שם". לכן דע שכל מקום שתמצא "שם" הכוונה הפנימית למלכות והשכינה) עמנו בגלות ואנו מתפללין שיגאלנו כדי שיגאל את עצמו, והוא אמרו "למען שמך" שתצא השכינה מגלותה. ואמרו במדרש שוחר טוב ולכה לישועתה לנו, אמר ר' חלקיה בשם רבי אבהו ולכה מלא כתיב (ולא כתוב ולך) והכוונה כמ' שוחסידך יברכוכה או ידכיה וכו' שהכוונה בתיבות "כה" לשכינה) שכל הישועה שלך היא. ואמרו עוד שם ואראהו בישועתי, זה אחד מן המקראות הקשים שישועתן של ישראל היא ישועתו של הקב"ה, ובואלה שמות רבה החדש הזה לכם, רבי מאיר אומר לי ולכם היא הגאולה, כביכול אני נפדתי עמכם שנאמר (שמו"ב ז, כג) "אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו". ובספרי פסוק ויהי בנסוע, ר' עקיבא אומר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כביכול אמרו ישראל לפני המקום עצמך פדית:

סימן קטז

שמינית רפאינו ומה ראו לומר רפואה בשמינית א"ר אחא מתוך שניתנה מילה בשמיני וצריכה רפואה קבעוה בשמינית. וגם כדי לומר גאולה בשביעית שינו סדר הפסוק שהיה ראוי לומר רפואה בין סליחה לגאולה כדפרישית לעיל כדכתיב "הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי" אלא שראו לקבוע גאולה בשביעית הילכך קבעוה מיד אחר ברכה שאחריה. ויש בה כ"ז תיבות כנגד כ"ז פסוקים שבפרשת מילה וכ"ז תיבות בפסוק "ויאמר אם שמוע עד רופאך" שבזכות התורה והמצוות באה רפואה וכ"ז אותיות בפסוק כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא.

כתב בספר שושן סודות – אות קד – ברכת רפאנו ה' ונרפא

רפאינו ד' ונרפא הושיענו מן אדון השמטה (מלכות) במדת ש"ת (התשובה דהיינו בינה כלומר הברכה היא בבינה של המלכות) ונושעה כי תהילתינו איש לתהילתינו אתה. והעלה רפואה שלימה לכל מכותינו שבאו מן אדון השמטה. כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה ברוך אתה ר' י' ח' ה' נ' ה' מו"ן רופא חולי עמו ישראל.

הברכה זו נתקנה נגד מדת ת"ת (כי הרפואה בתפארת כמ"ש ושב ורפא לו. סמך לבינה הנקראת תשובה את הרפואה הנאצלת ממנה וכבר אמרו (יומא פו ע"א) גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם. לכן ניקוד הויה זו בחולם שהוא בתפארת. עוד ראה אחי שבתוך מילת תפארת מסתתרת מילת רפא. גם ידעת שמלאך רפאל בתפארת) לטעם נשגב נפלא ונעלם מובא בספרי הקבלה.

ואנחנו נכתוב בזה הענין מה שקבלנו ונאמר בעז"ה ובישועתו. טרם שנבאר הברכה נקדים הקדמות אשר בהם יתבארו דרושינו. וזה כבר ביארנו בפירושינו לתורה בפרשת בראשית בפסוק "שני המאורות הגדולים" כי טרם הקטרוג, העטרה (המלכות) והתפארת היו נכנסים לפני ולפנים שניהם בשוה. (היו מקבלים בשוה מהבינה) ואחר הקטרוג שמוה ראש לשועלים ונוטרה את הכרמים. ואם חפץ בה המלך ונקראה בשם. והנה יבא פירוש הפסוק "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו". ועל שתי הכוונות קודם הקטרוג ואחר הקטרוג. וקודם הקטרוג אמר שכסא הכבוד שהוא המלכות מרום מראשון שהוא כתר עליון כי (ו) הוא ראשון לכל הספירות ראשון במעלה ולא ראשון בזמן. ואחר הקטרוג שבה להיות מקבלת מספירת ת"ת הנושאה שם יהו"ה אשר עולה ברבוע מקו"ם מקדש כאשר פירשנו. וזה אמרו מקום מקדשינו כלומר מקדשינו שהוא העטרה מקבלת מן מקום אח"כ אמר מקוה ישראל יהו"ה כל אויבך יבושו וסורי בארץ יכתבו כי עזבו מקור מים חיים את יהו"ה. ופירוש הפסוק כן הוא מקוה ישראל ה' כלומר המקוה העליון הוא ישראל הנושא את שם ה' וקראו מקוה לטעם קבלתו מן

ד' ספירות חו"ב חו"ג שכל אחת כלולה מעשר וכל ד' המשפיעים אליה נקראים מים מהם רחמים ומהם דין וגבורה וכולם מתערבים במקוה ההיאושבים ומוזגים ממוצאם לטהרתן של ישראל. וחזר ואמר כל עוזב"ך לא יבוש, כלומר כל הספירות התחתונות אם יעזבוך יאבדו ויבושו כי אין להם מעמד זולתיך ובפרט כל שהוא צ"ע. וסירי החיצונים הנקראים סורי הגפן נכריה סמא"ל וסנהדרין וכנען וסיעתו אז בארץ העליונה יכתבו ויכנסו כוחות הטומאה לפנים מן המחיצה. והטעם כי עזבו הספירות נה"י מקור מים חיים את ה' ת"ת ישראל יה"ה ואלכסונים י"ב. והנה בראית הנביא ירמיהו ע"ה זה אמר "רפאיני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה". כלומר רפאיני ד' מצד רחמי החכמה וחסד והושיעני מאדון השמטה וסמא"ל וסנהדרין וכנען וסיעתו. כי תהילתי אתה, שהוא המלכות אתה ת"ת. וזה אמרו כי אני ד' רופאיך כלומר בהתחבר מדת אני (היא המלכות) עם יהו"ה (ת"ת) הנה נרפאו כל תחלואי מצרים כלומר שבמצרים ומחנתן כי נתגרשו ממקדש יהו"ה כל כוחות הטומאה. וראינו לעורר על הפסוק אחד אמרו ירמיהו הנביא שמפסוק ההוא ג"כ נתייסדה ברכה זו. וזה הוא "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאיך כי נדחה קראו לך ציון דורש אין לה". דע כי אחרי זוכרי חטאת ישראל וענשם אשר הביא עליהם בעבור חטאתם אמר כמנחם ומיעד להם שכל אוכליהם יכלו ובזזיהם יהיו לבז ונתן טעם לזה ואמר כי אעלה ארוכה לך מצר וממכותיך אשר הוכיח מן שרי האומות שקוראים למדת העטרה נדחה יען כי עזבה בעלה ובאו פריצים בה וחללה. ציון היא (ספירת היסוד הנקרא) צדיק יסוד עולם. "דורש אין לה" וחברה אל בת זוגה לכן אעלה ארוכה לך (לך אותיות כל שהוא כינוי ברור ליסוד) יסוד. אריך לה"א אחרונה כלומר צ"ע אשר הוא ממשיך הו"ו (היסוד הוא סיום הו"ק) לך למדת הבינה (שבמלכות) העולה מספרה נ' ואז ממכותיך הבאים מחוץ ארפאיך. וכל זה אעשה שלא יתחלל שמי כי נדחה קוראים לך והדבור הזה דבור ת"ת ישראל המקנא לארצו וחומל על עמו:

כתב ספר עבודת הקודש – חלק ב פרק י" ברכה חמישית ברכת הרפואה, וגם היא לצורך גבוה. בהיות האדם בריא למטה כביכול הבריות נוגע לדמות העליון. ובפרק הקורא את המגלה ומה ראו לומר רפואה בשמינית, אמר ר' אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעה בשמינית, הרי שהמילה צריכה רפואה, ובפרק נגמר הדין אמר ר' מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי. ובמדרש חזית רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, תאומתי, מה התאומים הללו אם חושש אחד מהם בראשו חבירו מרגיש, כך כביכול אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה.

והסוד הנעלם בברכת הרפואה שהרי הלבנה (ספירת המלכות שסודה שכינה) פגומה כי הטיל הנחש זוהמתו בחוה וטמא המקדש, ועתיד הקב"ה לרפאת המכה ההיא ולמלא פגימתה וחסרונה. והגורם הפגם והחסרון יעבירו מן העולם, ואז יהיה אור הלבנה כאור החמה בסוד "והיה אור הלבנה (מלכות) כאור החמה, (תפארת) ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים (ז"ת דעתיק, מפי אדמו"ר אברהם שמחה אשלג שליט"א). והסוד כי יתייחד השם בכבודו, והכנפים (עולמות ב"ע) מבחוץ כעבדים משמשים את מלכם, ואור שבעת הימים העליונים יתאצל על החמה, ואז יתמלא פגם הלבנה והאם העליונה (בינה) תגלה בשעריה עליהם ואז יהיה יי אחד ושמו אחד:

ובאר סבת זה ואמר ביום חבש יי את שבר עמו ומחץ מכתו, היא מכת הנחש הגורם פגימת הלבנה וטומאת המקדש, וזה סבת החרבן והגלות, ולסוד זה אנו מתפללין בברכה זו על הרפואה ההיא, וזה רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה, כי הרפואה היא סבת הישועה כמו שהמכה סבת החרבן והגלות, וזו היא הכוונה הראשונה בברכת הרפואה, ואנו שואלין אחר כך על רפואת שאר חלאים ומכות ההווים כמנהגו של עולם, וזה אמרנו והעלה רפואה שלמה וכו':

אע"ג דתניא כל הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד, ליחיד אין מכנין אותו לרבים וא"כ כיון שהפסוק הוא לשון יחיד רפאני ה' וארפא היאך אנו אומרים אותו בלשון רבים פי' הרמ"ה היינו במתרגם המתרגם הפסוקים אינו רשאי לשנות מיחיד לרבים או איפכא וה"ה נמי הקורא הפסוק ככתבו

בזמן שמכוין לקרות אבל פסוק של תפלה שאין כוונת הציבור לקרותו אלא להתחנן דרך תפלה ובקשה הרי הן כשאר תפלות ורשאים לשנותם לפי צורך השעה לפי ענין תחנונים ובקשתם והרב ר' יונה כתב דווקא כשקורא כל המזמור או כל הענין כסדר אז אין לשנות אבל כשמתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול לשנות מיחיד לרבים ומרבים ליחיד ולזה נוטה דעת א"א ז"ל:

הנה דברי בעל "הסולם" בראשית (דף יא/א) "התפלה שאנו מתפללין, היא תיקון השכינה הקדושה, להמשיך לה שפע למלאותה מכל חסרונותיה, כי ע"כ כל הבקשות הן בלשון רבים, כמו וחנונו דעה וכו' השיבנו אבינו וכו'. כי התפילה היא בעד כלל ישראל, שכל שיש בשכינה הקדושה, יש בכלל ישראל, והחסר בה, חסר בכלל ישראל, ונמצא כשאנו מתפללין בעד כלל ישראל, אנו מתפללין לצורך השכינה הקדושה, כי היינו הך.

סימן קיז

תשיעית ברכת השנים ומה ראו לאומרה בתשיעית אמר רבי אלכסנדר כנגד מפקיעי שערים דכתיב שבור זרוע רשע ודוד אמרו בתשיעית דאשרי האיש ולמה רגשו שתי פרשיות הן. ויש בה ל' תיבות כנגד כ"ג תיבות שבפסוק (דברים כח) יפתח ה' לך וז' שבפסוק (תהלים קמה) פותח את ידך הרי ל' ובפסוק (שם י) שבור זרוע רשע יש כ"ט אותיות וקריאתו חשובה כאחת הרי ל'.

כתב בספר ספר שושן סודות – אות קז – ברכת השנים ברוך עלינו יהוה אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה ושבועינו מטובה וברך שנתנו כשנים הטובות ברוך אתה ו' (קמץ) ה' (קמץ) כ' ו' (חיריק) ה' (צירי) ז' (צירי) ז' (פתח) ו' (פוח) מברך השנים.

הברכה הזו נתקנה נגד מדת נצ"ח והוא מכילתא שש ואלכסון שש. ונצטרך להקדים הקדמה אחת והוא. כבר ידעת מאמר חכמי האמת בחלקם את האדם העליון כפי צורת האדם המוגשם (הגשמי) וג' ראשונות (היינו חב"ד) יכללו הראש. ובראש הראשים כ"ע. וכן שאר תתחלקנה כפי תבנית איברי האדם המוגשם. וכבר זכרנו זה. וכן רצינו שתדע כי אין עולה הא' בכלל החלוק הזה וא"כ הספירות הם בנו מצויירים וא"ס עלינו הוא ולא בנו. ולכן כשאדונינו יהושע נצח את ל"א מלכים (כשכבש את הארץ), תיקן תפילות עלינו לשבח לאדון וכו'. כלומר אנו צריכין לשבח על מה שעלינו והוא א"ס ית'. ומפני שלא מסר הש"י מפתח של מזונות ליד שום נאצל ונברא ממנו ככתוב פותח את ידך א"ת ידך אלא יוד"ך שהוא הכתר הרמז בקוצו של יו"ד והפותח איננו הנפתח והוא א"ס ולכן אמר בברכה זו ברוך עלינו, כלומר אתה יהוה ש"ה אלהינו ש"ת, ועם קוץ היו"ד תמשיך הברכה ממה שעלינו והוא א"ס ית' עד מדת א"ת, הנקראת השנה הזאת. ואת כל, צ"ע המשפיע מיני תבואתה לטובה. כלומר לטובה האחרונה שבשם ב"ד. ותן הבקשה לג' העליונות שישפיעו טל מצד החסד ומטר מצד הגבורה לברכה למדת ברכה על פני דרך פנים המאירים אל האדמה פנים שאינם מאירים. ושם יהוה נרמז בסופי תיבות פנ"י האדמ"ה ושבוענו מטובה להודיעך כי על יד יהוה ומדת הטוב מתברכת וברך את שנתנו כשנים הטובות הבקשה למדת ברכה שתברך את שנותינו המוגשמים כשנים הטובות העליונים כמו שכתוב בקרב שנים חייהו. ברוך אתה יהוה הכוונה הראשונה לכ"ע לש"ה ולש"ת שהם המברכים השנים העליונים. ושם החותם וה' הי' כוז"ו כי חשבון כוז"ו עולה ט"ל ונקוד ב' קמצי"ן ב' חולמ"ן ב' צירי"ן ב' פתחי"ן חותמין ברכה אדניי והי"ה מצפ"ן. וזו החתימה מסוגלת לעצירת גשמים עם שארי התנאים הצריכין לה והשם הראשון כולו פת"ח והשם השני כולו סגו"ל והשם השלישי כולו פת"ח.

ספר עבודת הקודש – חלק ב פרק י "ברכה ששית ברכת השנים, וצריך לכוין שיתברך השם הנכבד למעלה כדי שתתפשט הברכה למטה ויתברכו השנים כי בהמצא הברכה למעלה תמצא גם למטה, ואנו אומרים ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה, והיא האדמה העליונה שיצאה מהאדם העליון, ואחר כך ורוה פני תבל ארצו הנקראת תבל, ושבע את העולם כולו מטובך ומלא ידינו מברכותיך, שיתברך העולם והוא עולם השמטה מטובו, ואין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב, ובהתברך העולם ההוא מהטוב אז תתפשט הברכה למטה ויתברכו השנים והתבואה והפירות, ומלא ידינו וכו' היא היד כהה, שמרה וכו' מכל דבר רע וכו', מהדברים החצונים שהם מיני משחית ומיני פורענות שלא יטמאו שנה זו שהיא מקדש יי, ועשה לה תקוה בסוד וקו ינטה על ירושלם, קו האמצעי ואחרית שלום צדיקו של עולם מתיחדים בה, וברכה בגשמי רצון ברכה ונדבה, והכוונה שימשך השפע מלמעלה ראש עד הכח המנהיג העולם כדי שתתפשט הברכה משם אל התחתונים, והמעורר הברכה מלמטה סבה שתתעורר ותמצא למעלה, והכוונה השלמה לכוין לזה והוא שיתברך השם הנכבד למעלה, כי עם שהמתפלל צריך כל זה לקיום הגוף כי לא יוכל לעמוד ולעבוד אם לא יהיה בריא, ואם לא יהיו לו מזונות ושאר צרכי הגוף, עם כל זה תהיה הכוונה לצורך הכבוד, וכאלו יורה בעצמו שאם הוא שואל צרכי הגוף הוא לסבה שתמצא הברכה למעלה, ולזה הוא שואל כי בשאלתו למטה יתברך הכבוד למעלה, ולתכלית זה הוא מבקש צרכיו לא להנאת עצמו ולצרכו כי אם במקרה, כי בשאלת צרכי הגוף למטה סבה שיתעוררו וימצאו צרכי מעלה, כי אי אפשר שימצאו למעלה אם לא יעוררו הצרכים למטה, ולזה הוא שואלם כדי שימצאו למעלה. ובעניין שאלת המזונות אמרו במדרשו של רשב"י ע"ה (ח"ב ס"ב ע"א) בזה הלשון הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו', ר' יוסי פתח פותח את ידיך וגו', מה כתיב לעיל עיני כל אליך ישברו וגו', כל אנון בני עלמא מצפאן וזקפן עינין לקב"ה בגיני כך כל אינון בני מהימנותא בעאן בכל יומא ויומא לשאלא מזוניה לקב"ה ולצללאה צלותהון עליה, מאי טעמא בגין דכל מאן דמצלי צלותיה לגבי קב"ה על מזוניה גרים דיתברך כל יומא על ידו דההוא דכלא ביה, וטעמא דמלה ברוך יי יום יום, ואע"ג דאשתכח עמיה בעי לשאלה קמי קב"ה ולצללאה צלותיה על מזוניה כל יומא, בגין דאשתכח ברכאן כל יומא ויומא לעילא, ועל דא לא ליבעי ליה לאיניש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרא, ולא ליערב יומא ביומא אחרא הה"ד ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו דיקא בר מערב שבת כמה דאוקימנא, וכדין קב"ה אשתכח מלא ברכאן בכל יומא ויומא, כדין כתיב פותח את ידיך וגו', מאי רצון ההוא רצון דאשתכח מעתיקא קדישא ונפק מיניה רצון לאשתכחא מזונא לכלא, ומאן דשאל מזוניה בכל יומא ויומא ההוא איקרי ברא דמהימנותא, ברא מהימנא, ברא דעליה משתכחן ברכאן לעילא עד כאן. הנה בארו כי שאלת המזונות בכל יום למטה סבה שיתברך הכבוד למעלה, והעובד האמיתי צריך לשאלם לזאת הכוונה ולזה התכלית לא לצורך עצמו כי אינו צריך, אבל בהמצא הברכה למעלה על ידו יהיה הוא בכלל הברכה ושם תמצא שאלתו עם שלא יכוין לעצמו וכבר התבאר זה.

ובאשכנז אין משנין בה כלל אלא אומרים בימות הגשמים ותן טל ומטר לברכה ובימות החמה ותן ברכה והכי משמע לישנא דגמרא שאלה בברכת השנים אלמא אין משנין אותה אלא ששואלין בה מטר. ובספרד נוהגין לשאול טל בימות החמה שאומרים ותן טל לברכה אע"ג דטל לא מיעצר מתפללין עליו שיתנהו לברכה.

כתב בשער הכוונות – דרושי עלינו לשבח ונוסח התפילה דרוש א "העמידה בקיץ יאמר "ברכנו" ובחורף יאמר "ברך עלינו" שלא כאותם שנהגו לומר ברך עלינו בין בקיץ בין בחורף.

ומתחילין לשאול ס' יום אחר תקופת תשרי ויום שתפול בה תקופת תשרי הוא מכלל הס' דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בשבעה בו ואר"א הלכה כר"ג. ותניא חנניא אומר ובגולה פירוש בבבל אין שואלין עד ס' יום אחר התקופה. ואנן בתר בני בבל גרירינן ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' ואין שואלין בו או כלאחר ס' ואסיקנא כלאחר ס', הלכך בתפלת ערבית של יום ס' מתחילין.

וכתב אבי העזרי דאיתמר בירושלמי דהנך ס' מנינן להו מעת לעת שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ס' מן הלילה ואם נפלה ביום מונין מן היום וכ"פ הוא וכתב עוד שאם נפלה התקופה בג' שעות ביום והציבור לא הזכירו בהתפללם בבקר ויחיד איחר תפלתו מן הציבור דבתר ציבור גריר שאין עושים שתי תורות. וא"א ז"ל כתב על דבריו ולא נהגו כן אלא לעולם שואלין בתפלת ערבית של יום ס' וכתב עוד תמהני למה אנו נוהגין כבני גולה נהי שהתלמוד שלנו הוא בבלי מ"מ דבר שתלוי בארץ למה ננהוג כמותם אם בבל היתה מצולה ולא היתה צריכה למים כל הארצות הם צריכות למים במרחשון ולמה נאחר אותו עד ס' יום בתקופה ולמה לא נעשה כמשנתינו. ובפרובינציא שמעתי שהיו שואלין הגשמים ז' ימים במרחשון וישר מאוד בעיני ע"כ.

ושואלין עד תפלת המוסף של י"ט הראשון של פסח כל זמן שמזכירין הגשמים ויחידים הצריכין למטר אחר כך שואלין אותו בשומע תפלה אפילו בעיר אחת גדולה כנינוה כיחידים דמו ושואלין אותו בשומע תפלה אבל ארץ אחת כולה כמו ספרד בכללה או אשכנז בכללה אם צריכין למטר אחר כך כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובת שאלה שיכולין לשאול אחר כך בברכת השנים כפי הצורך להם.

ואם שאל מטר בימות החמה מחזירין אותו וכן אם לא שאל בימות הגשמים מחזירין אותו אפי' ששאל טל אע"פ שבהזכרה אינו כן כדפירשתי לעיל אבל אם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו. ואם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה. ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה אם עקר רגליו חוזר לראש. לא עקר רגליו איתמר בירושלמי שחוזר לשומע תפלה ושואל בה וכ"פ ר"ח ובעל ה"ג כתב שחוזר לברכת השנים וכ"כ הרמב"ם ז"ל והראב"ד ולזה הסכים א"א ז"ל. עשירית תקע בשופר ומה ראו לומר קבוץ גליות אחר ברכת השנים לפי שנאמר (יחזקאל לו) ואתם הרי ישראל ענפיתם תתנו ופרייתם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא. וקבוץ גליות הוא ע"י תקיעת שופר כדכתיב (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים כדי להקריב קרבנות ובפסוק של קרבנות יש בו תקיעה דכתיב (במדבר י)

וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות וגו' ויש בו כ' תיבות ולכן יש בברכה זו כ' תיבות:

סימן קיח

אחת עשרה השיבה שופטינו כבראשונה ומה ראו לאומרה אחר קבוץ גליות דכיון שיתקבצו הגליות עושה דין ברשעים קודם שיבואו להתיישב בירושלים כדכתיב (ישעיה א) ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגך ואסירה כל בדילך וע"י כן ואשיבה שופטיך כבראשונה וחותרם בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט.

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב פרק י"ב ברכה שמינית ברכת המשפט, שיהיו שופטינו ממנו שישיבם כבראשונה וישפטונו על פי התורה, ולא יהיו אויבי י"י פלילים, וזו רעה חולה תחת עבד כי ימלוך והשפחה יורשת גברתה, ומלוך עלינו אתה י"י לבדך, ובזמן הגלות כאלו אנו תחת רשות אחר וכמו שכתוב בעלוננו אדונים זולתך, ואנו שואלים שתגלה ותראה מלכות שמים עלינו ולא יהיה נעלם דרך שעבוד, והיא שאלה על חזרת מלכות בית דוד למקומה והוא צורך גבוה, והוא שכתוב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את י"י אלהיהם, והוא אחד משלשה דברים שמאסו בהם ואין נגאלין עד שיבקשום:

ובפרק הקורא את המגלה אמרו וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים, לרמוז שאין כל הגופים זוכים לגאולה ואין כל הנשמות זוכות לחרות, והם הרשעים שידונו לדורי דורות ויעשה בהם משפט על שכפרו בישועת י"י ובתחיית המתים וידונו מדה כנגד מדה.

כתב בשער התפלה כתב יד (דף לו ע"ג) השיבה שופטנו וכי ביסוד שבת. והוית החתימה מנוקדת בשורוק. ותכין כי ר"ת השיבה שופטנו כבראשונה הוא שכ"ה והם בחינת שכ"ה גבורות זכרים.

ספר "פרי עץ חיים" שער העמידה (פרק יט) השיבה – ר"ת "השיבה" שופטנו "כבראשונה, שכ"ה דינין בדוכרא, וגם אלו הם ביסוד שבה: (שבמלכות).

ספר שושן סודות אות ק"י: השיבה – ש"ב. (בינה) שופטנו – ח"מ (?) ופחד (גבורה). כבראשונה. ויועצנו – נצח והוד. כבתחילה. והסר ממנו יגון ואנחה. ומלוך – ש"ה. (אולי זו המלכות ה' אחרונה) אתה יהו"ה – תפארת. לבדך בחד – ח"מ. וברחמים □ כתר עליון. וצדקנו עטרה. במשפט – ת"ת. ברוך אתה ואהדהניי (סגול סגול סגול צירי צירי צירי) מלך אוהב צדקה ומשפט.

אמר המחבר במקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר. אי אפשר לפרש הברכה זו וכוונתו אם לא אחרי הצעות גלוי סדרי המרכבה והאל יכפר בגלוי.

דע לך כי עשר ספירות אינו דבר נברא רק הם מתפשטות מא"ס ית' ואיננו נבדל ממנו והוא תמיד נמצא בס' כהדין קמצא דלבושי מיניה וביה ואינם נבדלים ממנו שהוא חכם יכול חי יודע. כמו כן חכמי האמת קבלו שהם עשר ולא ט' ועליהם ראוי לסמוך לפי שהם קבלו מהנביאים אשר עמדו בסוד ה'. ובעל ספר יצירה אמר עשר ספירות בלימה, עשר ולא תשע ולא אחד עשר:

ומר"ה עד יה"כ חותמין "המלך המשפט".

כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל מעולם תמהתי על חתימת ברכה זו למה נשתנית מכל חתימת ברכות י"ח לענין מלכות הא קי"ל ברכה הסמוכה לחבירתה

אין בה מלכות ועוד לכאורה איני יודע מה הפרש יש בין מלך אוהב צדקה ומשפט ובין המלך המשפט לענין שצריך לחזור לראש אם שכת. אך שאיני רשאי לשנות מה שהורגל בפי כל אמנם שמעתי שבפרובינציא אין אומרים המלך וישר בעיני שוב מצאתי בספר הנקרא מחזור ויטרי ה"ג בפ"ק דברכות כל השנה כולה אומר האל הקדוש האל המשפט חוץ מעשי"ת שאומר המלך הקדוש המלך המשפט לפי שעכשיו יושב על המשפט לדון כל העולם ומראה עצמו שהוא מלך על המשפט וי"א כל השנה מלך אוהב צדקה ומשפט דגבי משפט שייך לומר מלכות טפי משאר ברכות כדכתיב (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ ונשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל וקיבל דברי ע"כ:

בס"ה בשלח מד עב אומר שביום ראש השנה הקב"ה דן את בריותיו ולכן נקרא ביום זה המלך המשפט.

י"ב קללת המלשינים וקבעוה אחרי המשפט שכיון שנעשה משפט כל המלשינים וכולל הזדים עמהם כדכתיב (ישעיה א) "ושבר פושעים וחטאים יחדו ועוזבי ה' יכלו". ויש בה כ"ט תיבות לפי שכופרים בתורה שיש בה כ"ז אותיות ובתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ולפי חשבון זה אין לומר כל אויבינו אלא ותכניעם במהרה והוי שפיר מעין חתימה סמוך לחתימה שכל הברכה היא בעניין שבירת אויבים.

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב פרק י"ב ברכה תשיעית ברכת המלשינים, והיא שאלה על הסיגים היוצאים מן הכסף שיאבדו, שהם המעיקים והמעכבים חזרת המלכות למקומה, כי כשיתקיים "כי רותה בשמים חרב", לבער הסיג העליון גם התחתון יבוער, והיא עקירת מלשינים למעלה ולמטה.

ספר עמק המלך – שער ו – פרק מט"הטעם כי כל מקום הרע מקיף הטוב, (דהיינו הקלי' קדם לפרי ושומר עליו כפי שרואים בפירות האילן) והרע קודם לשמרו, כמו שנאמר, 'את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים' ובראשית ג' כ"ד, וכל תאוות וחשקת משה רבינו ע"ה, היה להסירם משם, כדי שלא תשתכח התורה וסודותיה מישראל. וכל העולמות הרעים והטמאים יכלו ויתמו מן העולם כרגע יאבדו, ואז נאמר, 'בלע המות לנצח', ועל זה אנו מצפים ומייחלים בתפילה לאלהינו שבשמים, ובפרט בתפילת י"ח. "ומלכות זדון" של ס"מ ורהב וחביריו, "מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניעם במהרה בימינו, ברוך אתה יי' שובר אויבים ומכניע זדים". ועל זה נאמר, 'ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת' נעמוס ב' ט"ג, כי מתחילה יפקוד ה' על צבא המרום במרום, ואחר כך על מלכות האדמה. יתברך יי' לעולם אמן ואמן, וברוך יי' לעולם אמן ואמן.

כתב בשער התפלה כת"י (דף לו ע"ג) למשומדים וכו' הוא בכתר שבה כמו שנבאר ענינו. ולכן הוית החתימה שלה מנוקדת בקמץ:

ונבאר עתה ענינו. הנה פעם אחת שמעתי ממורי ז"ל שברכה זו היא לתקן הכתר של זעיר אפ"ן. ופעם אחרת שמעתי ממנו ז"ל שהוא לעשות הכתר שבנוקביה. וכבר למעלה כתבנו ענין שני הדרושים ששמעתי ממורי ז"ל בענין י"ב ברכות אמצעיות אם הם בזעיר או בנוקביה. והנכון

אצלי כי שתיהם אמיתיים וצריך לכון בשני הדרושים בכל ברכה וברכה שתי כוונות א' בזעיר וא' בנוקביה. וזה פשוט אצלי שכך הוא. ולכן אבאר עתה שתי הכוונות: הראשונה היא בבחינת הכתר של זעיר אפין עצמו לפי שספירת הכתר אינו בא אלא באחרונה אחר שנשלם בטי' ספירותיו התחתונות כנודע ולכן ברכה זו של למשומדים באה עתה באחרונה. אבל בחינת הכתר של נוקביה נעשה בה בראשונה טרם שאר הספי' שבה אמנם אין חסר לה עתה אלא בחינת הדעת שבה לפי שדעתן של נשים קלה כמבואר אצלנו ועכ"ז אין אנו צריכין להמשיך בה דעת על ידינו לפי שהכתר שבה מספיק לעשות בה בחינת דעת שבה כי זהו סוד "גוף וברית חשבינן חד" הנזכר בספר התיקונין. והוא כי הנה הכתר שבה נעשית מת"ת דזעיר אפין הנק' גופא דיליה (דילה צל). ממש והדעת שבה נעשית מיסוד דזעיר אפין הנק' ברית וכבר אמרנו כי הכתר שלה עולה לה לבחינת דעת שבה א"כ נמצא כי גוף וברית חשבינן חד. ונמצא כי ברכה זו היא לכתר דזעיר כי לכתר או לדעת של נוקביה אין צורך.

כתב בספר "פרי עץ חיים" שער העמידה (פרק יט) "ולמלשינים – הוא כתר שבה. דע, כי כבר בארנו במקום אחר, כי רחל לא הייתה מעולם אלא נקודה א' קטנה, והנה קודם תיקונה הייתה נקודה אחת, אך אחר תיקונה באים לה מחדש ט' נקודות אחרים, ואז נעשין בה י"ס. באופן, כי אי אפשר לעולם לה שתתמעט ביותר מבחי' נקודה א'. וזה יובן עם אשר כבר בארנו, כי לכן היו ה' נקודות דמלכות באים בסוד תוספת, מפני שגלוי וידוע לפניו יתברך שהבריות עתידים לחטוא, ופגם עונות ישראל מגיע עד למעלה ח"ו, ואם פגמו ישראל במה שהוא שורש קיים, יהיה ענשם כפול, לכן היו כל ה' שבה בסוד תוספת. כי אם ח"ו יחטאו ישראל, יעופו למעלה ויסתלקו, ואל ימשלו בהם החצונים. משא"כ אם היו משורשים בה, היו החיצונים אחוזים בה. אמנם, נקודה השרשיות שבה, היא נקודת הכתר שבה, כי להיותה עליונה, אין כח בחיצונים להתאחז בה, ואין חשש בה אם תשאר שם. וגם כי לפגום שם, צריך חטא גדול כדי שיגיע עד שם. וגם להיות המלכות בלתי נקודה כלל, אי אפשר, כי מאין יהיה לה יסוד לבנות עליה כל הבנין, לכן פחות מנקודה אי אפשר שתהיה. והנה במקום אחר מצינו, שהנקודה שנשארה הוא נקודת המלכות שבה, אין זה קושיא. והענין, כי הכתר שבה כאשר מסתלקין ממנה כל ה' תחתונים, בודאי שגם הוא מתמעט אורו ואין נשאר בה רק בחינת אור מלכות לבד, ולכוונה זו אמרנו, שנשארה בה נקודת המלכות. והנה, בראשונה לא היה הפגם מגיע לסלק הכתר שלה, וכאשר רבו המינים משומדים בימי רבן גמליאל, אז ע"י החטא הגדול ההוא, גברה יד הרשעה עד הכתר שבה, וכביכול עד שם היה מגיע הפגם, לכן אז הוצרכו לברכה זו, ולמשומדים, לתקן גם את הכתר שלה, ולפי שהייתה ברכה זו חדשה מחדש, הניחזה אחר כל י"ס דידה:

ונחזור לענין, כי הלא ברכה זו לכתר שבה, כי לדעת שלה אין צריך. אמנם, מה שאני זוכר הוא, כי מתחלה לא היה הפגם מגיע רק עד ט"ס, אך בנקודה היוד שהוא סוד השורש בתחלת אצילותה, אין כח בפגם לסלקו, כי אין הפגם רק במה שהוא ע"י תוספת בכח תפילתינו, לכן גם ע"י חטאינו מסתלקין אורם. אבל השורש, שלא בא על ידינו, אין אנו יכולין לפגום שם. אמנם אחר שרבו המינים בימי ר"ג, ועונש המינות חמורה מאוד, ומגיע עד הכתר שבה ג"כ, עם היותו שורש גמור, נמצא, כי ע"י ברכה זו, אנו ממשיכין גם הכתר שבה. נלע"ד שכך שמעתי, אך מה שראיתי כתוב הוא כך, כאשר כבר בארנו. אל תהי תקוה – תמצא ב"ה, ב"ובכן תן כבוד ותקוה טובה וכו'.

י"ג על הצדיקים ותקונה אחר קללת המלשינים שכיון שכלו המלשינים מתרוממת קרנות הצדיקים דכתיב (תהלים עה) "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". וכולל גרים עם הצדיקים כדכתיב "מפני שיבה תקום" וסמין ליה "וכי יגור אתך גר". ויש בה כל האלפא ביתא לומר למען צדיקים עוסקי תורתך עשה עמנו חסד. ויש בה מ"ב תיבות כנגד

הפסוקים שיסודה מהם ז' תיבות בפסוק וכל קרני רשעים אגדע ול"ה תיבות שבאלו ב' פסוקים מפני שיבה תקום וגו' וכי יגור אתך גר וגו':

כתב שער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ו' על הצדיקים הנה ברכה זו מכאן ואילך הוא בסדר אחר. והענין הוא כי עד עתה זכרנו ה"ס הנעשות ונתקנות בנוקבא. ומכאן ואילך הוא בנה"י ובשני שלישים תחתונים דת"ת דז"א עצמו אשר מאירים עתה ב"ס שבה כנזכר. ונמצא סדר מתתא לעילא. על הצדיקים ביסוד שבו בסוד וצדיק יסוד עולם שהצדיק נקרא יסוד וא"כ צריך לכון בהיות שבחתימת ברכ' זו מנוקד בשורק ובאומדן ושים חלקינו עמהם כו' צריך לכון בביאור מלות אלו שלכאורה נראין כתפלת שוא וברכה לבטלה שמאחר שהאדם הוא בעל בחירה ורצון איך יתפלל שהש"ת ישים חלקו עם הצדיקים והרי ניתנה הבחירה ביד האדם כאומדן ז"ל ואלו צדיק ורשע לא קאמר. ואם נאמר שהכונה היא שאף שיחטא יתפלל עתה להש"ת שישים חלקו עמהם הנה הקושיא כפולה ומכופלת כי הצור תמים פעלו לתת לאיש כדרכיו אם טוב ואם רע. אך אמנם הכוונה היא כי כאשר האדם חוטא לפעמים ועושה עבירות המכבה את המצות אז מונע מעצמו שכר מצותיו שעשה. והנה ביני ביני כל זמן שלא שב בתשובה אותם האורות והמלאכים והסניגורים הנעשים מאותם המצות שעשה. ניתנים לצדיק הראוי לו כפי מה שגזרה חכמתו ית' בסוד יכין רשע וצדיק ילבש. אמנם יש איזה צדיקים גדולי המעלה שאינם רוצים ליהנות מזולתם אלא משלהם וכשלוקחים ההארות הנז' הנה הם בידם בתורת פקדון בלבד בנאמנות וכאשר ישובו בעליהן בתשובה יחזרו להם אותם ההארות שלקחו מהם כנז' ולכן אנו מתפללין לפניו ית' כי הנה אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכמעט שהאדם מוכרח לחטוא ולכן אותם ההארות של חלקינו וגורלינו שהרווחנו ע"י מעשה המצות שעשינו בעוה"ז ואינם ניתנים לנו מחמת חטאתינו ישימם עם הצדיקים הגדולים הרשומים הנ"ל כדי שיהיו ההארות ההם קיימת וכאשר נשוב בתשובה יחזירו לנו ולא ישים חלקינו עם זולתם דהיינו אותם שלא יחזירו לנו:

ונפסק להלכה על ידי מרן הבא"ח שכתב בספר בן איש חי – הלכות שנה ראשונה – פרשת וישלח אות כ': "וכשאומר בברכה דעל הצדיקים ושים חלקינו עמהם, יכוין להתפלל להשם יתברך שאם גרמו עונותיו שינטל חלק עולם הבא שלו חס ושלום, וינתן לצדיקים אחרים. שינתן ביד צדיק שאינו חפץ ליהנות משל אחרים, כדי שיחזירו לו כשישוב בתשובה, וכמו שכתב בספר הכוונות. ע"כ.

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב' פרק י"ב ברכה עשירית ברכת הצדיקים כי כשיכלו הרשעים ויבוערו מתרוממת קרן הצדיקים, סוד קרן דוד וצדיק חי העולמים ביחוד אחד, כי המפרידים אלופו של עולם ספו תמו, זו היא הכוונה בשאלתנו עקירת המלשינים והרשעים לפי שהם סבת החרבן והגלות למעלה ולמטה:

י"ד בונה ירושלים ותקנוה לומר אחר הצדיקים שעיקר התרוממות קרנות הצדיקים בירושלים שנאמר שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך ובה כ"ד תיבות כנגד כ"ד אותיות שבפסוק (תהלים קמז) בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס ונוסח אשכנזים ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת. וסמך לנוסח זה במדרש דורשי רשומות שאומרים כי מנין ראשי תיבות של שמונה עשר עולה אלף ות"ת כמנין המלאכים שמקבלין תפלותיהן של ישראל ולפי הנוסח הזה יהיה החשבון מכוון ובט' באב מוסיפין בה נחם ובמקומו יתבאר בעז"ה:

ספר הליקוטים שיר השירים – פרק ב' ובגן עדן יש חדרים ושוורות, והפנימי הוא המשיח, ואחריו הצדיקים, ואחריו החסידים, ואחריו כל ישראל, ובחוץ מקום הגרים. והמצות שעושה האדם ומאבדם בידים, לוקחים אותם אלו שומרי החומות, שהם מוכנים שם להלביש מי שיצא מגיהנם ליכנס בג"ע, ונותנים להם אלו המצות של זה האיש שאינו ראוי להם. וזהו שאנו מתפללים בכל יום "על הצדיקים ועל החסידים", שהם מדריגות, ואח"כ "על כל עמך בית ישראל", ואח"כ "על גרי הצדק", שהם במדריגה חיצונה קרוב לחומות, שיהמו רחמיהם עלינו, ואל יפשיטנו מהמצות שעשינו, "ותן חלקינו עמהם", אותם המצות, ולא תתנם אל האחרים. ובזה לא נבוש ולא נכלם, שלא נלך נפשטים וערומים.

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב' פרק י' ברכה י"א ברכת בנין ירושלים משכן הכבוד העליון כי שם בית מועד לצדיק וצדק כי בבנין שלמטה יבנה גם למעלה ובשכון השכינה למטה תשכון גם שכינה עליונה למעלה כי זה תלוי בזה, וזה רמז ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים שהוא בקשת בנין בית המקדש שהוא הדבר השני שמאסו בו, ובפרק הקורא את המגלה והיכן מתרוממת קרנו בירושלם שנאמר שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביה, הנה כי קרנו של צדיקים סוד קרן דוד מתרוממת בירושלם ולתכלית זה אנו שואלים שאלה זו:

ט"ו "את צמח דוד" ותקנוה אחר בונה ירושלים שכיון שבאים לירושלים בא דוד דכתיב (הושע ג) אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ונהרו אל ה' ואל טובו באחרית הימים ובה כ' תיבות כמו שיש בפסוק (ישעיה מט) כי נחם ה' ציון:

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב' פרק י' ברכה י"ב ברכת הישועה והיא צמיחת המלכות והרמז קרן דוד למעלה ראש מקום הישועה ואז יצמיח קרן ישועה למטה וזה רמז על אמרו ואת דוד מלכם והוא הדבר השלישי שמאסו בו, ושאלתנו כי לישועתך קוינו להורות על ישועת מעלה כי היא עיקר אצלנו ואנו מניחים צרכינו ושואלים צרכי גבוה, ואנו שואלים ישועה של מטה כי בה כביכול הוא נושע למעלה כי ישועתו תלויה בישועתינו: ואמרו במדרש תנחומא א"ר ברכיה הכהן בא וראה מה כתיב גילי מאד בת ציון וגוי הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע, ומושיע אין כתיב כאן אלא נושע, וכן הוא אומר אמרו לבת ציון הנה מושיעך בא אין כתיב כאן אלא ישעך כביכול הוא נושע, אמר ר' מאיר ויושע ה' ביום ההוא את ישראל ויושע כתיב כביכול בישראל הוא נגאל וכל זמן שישראל נגאלין כאלו הוא נגאל עד כאן:

ואמרו עוד שם וכתוב "ושם דרך אראנו בישע אלהים" בישע ישראל אינו אומר אלא בישע אלהים, ובפרק הקורא את המגלה וכיון שנבנת ירושלם בא דוד שנאמר אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' וגוי רמזו מה שבארנו:

סימן קיט

שש עשרה "שמע קולנו" ותקנוה אחר צמיחת דוד שכיון שבא דוד באה תפלה דכתיב (ישעיה נו) "והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלת".

שואל אדם צרכיו בשומע תפלה שהיא כוללת כל הבקשות וכן בכל ברכה וברכה יכול לשאול מענינה כגון על חולה ברפאינו ועל הפרנסה בברכת השנים ויחיד מתפלל בה עננו ביום התענית ובהל' תענית יתבאר בע"ה

אמצעיות אין להם סדר דא"ר הונא טעה בג' ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר לאתה חונן בג' אחרונות חוזר לרצה ורב אסי אמר אמצעיות אין להם סדר והלכתא כוותיה ופירש"י אין להם סדר שאם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר קודם שהגיע לרצה אומרה במקום שנזכר ולפ"ז ש"צ ששכח עננו ונזכר אח"כ אומר במקום שנזכר או מי ששכח לשאול בברכת השנים או מי שטעה ב"י ימים שבין ר"ה ליה"כ וחתם מלך אוהב צדקה ומשפט ונזכר אחר כך יאמר אותה ברכה במקום שנזכר ורשב"ם פירש ודאי צ"ל כל י"ח ברכות על הסדר שתקנוה שהרי כולם הסמיכום על המקראות אלא לענין זה אין להם סדר שאם דלג או טעה באחת מהם א"צ לחזור לאתה חונן כמו בראשונות שבכ"מ שטועה בהם צריך לחזור לראש אלא יחזור לראש הברכה שטעה בה או שדלג ומשם ואילך יאמר על הסדר ולפ"ז ש"צ ששכח עננו לא יחזור שאם היה חוזר צ"ל עננו ואח"כ רפאינו וכל הסדר וזה א"א דאם כן הוי ברכה לבטלה כיון שאין מחזירין על עננו ומי ששכח לשאול בברכת השנים ונזכר חוזר לברכת השנים ומי שטעה וחתם מלך אוהב צדקה ומשפט חוזר לברכת השיבה שופטינו וכן פירש ר"י וכן עיקר

סימן קכ

ברכת י"ז רצה ותקנוה אחר שומע תפלה, שכיון שבאת התפלה באה עבודה דכתיב (ישעיה נה) "ושמחתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים".
ובר"ח ובחזו"מ מוסיפין בה יעלה ויבא וטעותו וחזרתו יתבאר כל אחד במקומו בעזרת ה'.

כתב בשער הכוונות - דרושי ראש חדש "...ובזה תבין טעם למה הנשים אסורות בעשיית מלאכה ב"ח ולא האנשים וזה סדר עלייתה הנה בתפ"י שחרית בלחש עולים יעקב ורחל ב"ה דז"א כמו בשחר"י דחול אמנם עתה ב"ח מקבלת נוקבא הארותיה דרך קו ימין שהוא הנצח והב' האר"י יוצאים משם ויעקב לוקח לעצמו הארות יסוד אבא ורחל לוקחת לעצמה הארת יסוד א"י שלא ע"י בעלה משא"כ בשחר"י דחול כי ב' הארות יוצא' זה מנצח וזה מהוד וגם שאין הנקבה לוקחת הארותיה אלא ע"י יעקב בעלה וזהו הטעם שתיקנו לומר יעלה ויבא בעבודה שהיא ברכת רצה ונודע כי היא בנצח והכונה היא לרמוז כי כל האורות יוצאות דרך הנצח עתה וגם לרמוז כי גם נוק' הנק' ירושלם יונקת מן הנצח שהוא קו ימין שלא ע"י בעלה וז"ס זכרון ירושלם ביעלה ויבא בברכת רצה ובליילה שהיא בחי' יעקב ולאה שהיא עלמא דאתכסיא אם לא הזכיר יעלה ויבא אין מחזירין אותו אבל ביום שהוא יעקב ורחל עלמא דאתגליא אם לא הזכיר יעלה ויבא מחזירין אותו והבן זה ובחזו"ר תפ"י שחרית בקו"ר עולין יעקב ורחל בחו"ג דז"א וב' האורות יוצאות דרך קו ימין מן החסד והנקב' מקבלת הארותיה מן החסד שלא ע"י בעלה יעקב ולכן אומר"י ג"כ יעלה ויבא בתפ"י זו ובתפלת מוסף בלחש אז רחל לבדה היא העול' בג"ר חב"ד דז"א ובחזרת מוסף בקו"ר אז עולה רחל לבדה בכתר דז"א ממש ואז הם שוים בקומתם ז"א הנקרא ישראל עם רחל ואז מזדווגים יחד שניהם ולכן אין במוסף לא בלחש ולא בקו"ר זכירת יעלה ויבא לפי כי אין זה אלא כשעולים יחד יעקב ורחל בנצח דז"א או בחסד דז"א אבל עתה לא שייך בחי' זו כלל:

כתב בשער התפילה) מכ"י – דף ע"ו ע"ב ואמנם ההפרש שיש בין ה"ט לראשי חדשים הוא זה: וצריכין אנו לחזור ולבאר בחינות השבת והחול והי"ט והר"ח. דע כי אעפ"י שבבחינה אחת שווין החול והשבת כנ"ל עכ"ז יש ביניהם הרחק גדול והוא כי החול גרוע מכל השאר לפי שאין בו עליות. ועוד כי הנקבה מקבלת הארותיה ע"י בעלה כנז'. והשבת מעולה מכל השאר בבחינה א' כי עליותיו גבוהות מאד מאד. אבל בבחינה אחרת הוא כמו החול כי הנקבה (דף ק"ז ע"ב) אינה מקבלת הארותיה אלא ע"י בעלה כנ"ל:

והימים טובים בבחינה אחת הם בינונים ומוצעים כי עליותיו גדולות מן החול לפי שבחול אין בו עליות ובי"ט יש בו עליות אבל עליותיו גרועות מעליות יום השבת. ובבחינה אחרת מעולה מן השבת כי בשבת הנקבה מקבלת הארותיה ע"י בעלה ובי"ט מקבלת הארותיה על ידה עצמה:

והראשי חדשים מעולים מן החול ומן השבת בבחינה אחת. כי הנקבה עולה יותר מן הזכר כמו שנבאר. אבל בערך שעליותיה מועטות הם גרועות מן השבת והי"ט. והענין הוא זה כי בשבת עולין זעיר ונוקביה זה עד אריך אפין בדיקנא דיליה וזו עולה במקום אבא. ובימים טובים עולין זעיר ונוקביה זה באבא וזה באימא. ובראשי חדשים אין עלייה אל זעיר אפין כלל רק הנקבה היא לבדה העולה ממדרגה אל מדרגה כמו שנבאר. ובזה תבין טעם למה הנשים אסורות בעשיית מלאכה בר"ח ולא האנשים.

וזה סדר עלייתה: הנה בתפלת שחרית בלחש עולין יעקב ורחל בנצח והוד דזעיר אפין כמו בשחרית דחול אמנם עתה בר"ח מקבלת נוקביה הארותיה דרך קו ימין שהוא הנצח ושתי האורות יוצאין משם ויעקב לוקח לעצמו האורות יסוד אבא ורחל לוקחת לעצמה הארת יסוד אימא שלא ע"י בעלה מה שאין כן בשחרית דחול כי שתי האורות יוצאות זה מנצח וזה מהוד וגם שאין הנקבה לוקחת הארותיה אלא ע"י יעקב בעלה:

וזהו הטעם שתיקנו יעלה ויבא בעבודה שהיא ברכת רצה ונודע כי היא בנצח והכוונה לרמוז כי כל ההארות יוצאות דרך הנצח עתה וגם לרמוז כי גם נוקביה הנק' ירושלים יונקת מן הנצח שהוא קו ימין שלא ע"י בעלה וזהו סוד זכרון ירושלים ביעלה ויבא בברכת רצה: ובליילה שהוא בחינת יעקב ולאה שהוא עלמא דאתכסיא אם לא הזכיר יעלה ויבא אין מחזירין אותו. אבל ביום שהוא יעקב ורחל עלמא דאתגליא אם לא הזכיר יעלה ויבא מחזירין אותו והבן זה:

ובחזרת תפלת שחרית בקול רם עולין יעקב ורחל בחדס וגבורה דזעיר אפין ושניהם (ובי"א) האורות יוצאות דרך קו הימין מן החדס והנוקבא מקבלת הארותיה מן החדס שלא ע"י בעלה יעקב ולכן אומרים ג"כ יעלה ויבא בתפלה זו:

ובתפלת מוסף בלחש אז רחל לבדה היא העולה בג' ראשונות חב"ד דזעיר אפין: ובחזרת מוסף בקול רם אז עולה רחל לבדה בכתר דזעיר אפין ממש ואז הם שוים בקומתם זעיר אפין הנק' ישראל עם רחל ואז מזדווגים יחד שניהם. ולכן אין במוסף לא בלחש ולא בקול רם זכירת יעלה ויבא לפי כי אין זה אלא כשעולין יחד יעקב ורחל בנצח דזעיר או בחדס דזעיר אבל עתה לא שייך בחינה זו כלל:

סוד יעלה ויבא כתב בספר תולעת יעקב – סוד התפלה "אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא כו', יתעלה הכבוד מעלוי לעלוי במעלה העולה בית שמש עד המקום אשר נטלה משם, עד שם יגיע יראה וירצה ישמע יפקד ויזכר זכרוננו. והזכיר בכאן י"ג ענינים כנגד י"ג מדות המתיוחדים ביחוד אמיתי. והזכיר פקידה וזכירה, הפקידה סוד הנקבה המתברכת מסוד הזכירה בו מתחדש כנשר נעוריה, וגם אנו מתחננים לפניו להתחדש כמותה בסוד זכרנו בו לטובה ופקדנו בו לברכה. וכתב באור זרוע כי בתחלת תפלותינו אנו אומרים יעלה אל הסתום. ואחר כך יבא מכח הסתום אל כח הנעלם שהוא האויר הקדמון לבשר בתפלתן של ישראל, ומן הנעלם אל כח המושכל שהוא חכמה, ומן המושכל אל המורגש שהוא בינה, ומן המורגש אל המוטבע שהוא תפארת, ומן המוטבע אל סוד האפשר, כך ירד הקול ממדה למדה עד שיגיע ויבשר בתפלתן של ישראל ומכריז ואומר כי כבר רצה האלהים את מעשיך וגו', ע"כ. וחוזר שליח ציבור התפלה וקורין הלל בדילוג:

ונוהגים בספרד שלא לומר רצה במנחה אלא מתחיל ואשי ישראל וכ"כ רב שרירא גאון לומר רצה ה' אלהינו המנהג כאשר כתב רב סעדיה שאין אומרים אותו במנחה אלא במנחה של תעניות ומי שאומרו תמיד לא יפה הוא עושה ובי"ה במנחה אע"פ שאין נושאים כפיהם נהגו לומר רצה. ואיני יודע טעם למנהגם אע"פ שאין נשיאת כפים במנחה מה ענין זה שלא לומר רצה ואי משום הא דאמרינן כל כהן שאין עולה בעבודה פי' ברצה שוב אינו עולה מאי נפקא מינה וכי בשביל שהיו עולין לרצה לא יאמרו אותו כשאין נשיאת כפים.

ואשי ישראל וכו' ואע"פ שאין עתה עבודה מתפללין על התפלה שהיא במקום הקרבן שתתקבל ברצון לפני הש"י ובמדרש יש מיכאל שר הגדול מקריב נשמתן של צדיקים על המזבח של מעלה ועל זה תיקנו ואשי ישראל וי"מ אותו על מה שלמעלה ממנו והכי פירושו והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון תחלת דבר הוא:

מי הם אשי ישראל? כתב על זה בספר סודי רזיא – אות ס' מיום שנהרס המזבח למטה אמר הקב"ה איני מבקש לא דמות שור ולא שה להקריב במזבח מעלה כי אם נפשות צדיקים ותינוקות שלא חטאו, והם עולים לריח ניחוח בכל יום מיד בלא איחור עם התפלה, זהו שאנו אומרים ברצה, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון, ואותו המזבח ירד למטה בבנין המקדש שיבנה במהרה בימינו:

כתב בספר שושן סודות – אות קכ – כוונת הברכה "הנה הברכה זו (רצה) ושתי האחרונות הרומזים בספירות העליונות. וכן תהיה כוונתך בחול וי"ט ושבת לא תשתנה הכוונה בהם. וכן תהא כוונתך – רצה, כלומר אתה האדון הרצון כ"ע. רצה ה' ש"ה. אלהינו, ש"ת. בעמך ז"ס הבנין אשר עיקר ושרשם ישראל סבא. והשב העבודה, כל ז"ס. לדביר ביתך, לפני ולפנים אשר הדביר שבמקדש התחתון רומז אליו. ואשי ישראל, נשמותיהן של צדיקים שמקריב מיכאל על מזבח העליון. ותפלתן, של הנשמות ההם. תקבל ברצון, במדת רצון כ"ע. ותהי לרצון, עתה שב לבקש על עבודת הקרבנות שגם הם יעלו לרצון העליון. ותחזנה עינינו, ז"ס. בשובך, שם י"ה. לציון, צ"ע. ברחמים, ת"ת הרמוזה בו"ו הכוללת כל ז' עיני ה'. וחזר וחתם המחזיר שכינתו, המלכות. לציון, אז בוודאי עת רצון היא וכל המקטרגים ספוטו. ושם החותם של הברכה זו הוא שם בן י"ב אותיות והוא מוכב משם הו"ה אדנ"י הה"ו ונקוד שם י"ה"ה בשבא ושם אדנ"י בקמץ ושם הה"ו בפת"ח. ודע אעפ"י שבכוונתך תהא בשם י"ה בחבור שם כ"ע עכ"ז תשים כוונתך לג' התחתונות שהם נה"י רצה נגד נצ"ח מודים נגד החכמה שים שלום בינה וניקוד שם י"ה"ה בשב"א כדי לחברו במדת יסוד הרומז בשב"א אליהם. ונקוד שם אדנ"י בקמץ להשפיע אליו מהב"ה אשר הקמץ רומז אליה ושם הה"ו פתח להדביקו במדת החכמה וברחמים המרובים כי הפת"ח רומז אליה שים אל לבך הכוונה בנקוד הזה עד אנה מגעת ותצליח:

סימן קכא

י"ח מודים ותקנוהו אחר רצה דכיון שבאת עבודה באת תודה דכתיב (תהלים נ) זובח תודה יכבדני.

כתב בספר שושן סודות אות קכא מודים אנחנו לך וכו':

הנה הברכה הזו שרשה במדת החכמה וענפיה במדת ההוד אשר שם הכריעה עד שיתפקקו כל חליותיו שבשדרה להשקיט מדת הדין של אדון השמטה ברחמים מדת החכמה וכל זה דרך הבינה ולכן אומרים מודים אנחנו לך, לך בגמטריא נ' לרמוז לנו שערים המקבלים מן ש"ה ומודים בגימטריא מאה. והטעם כי בכרעו יכוין להשפיע ברכת המלך כ"ע למדת המלכות שבה נשלמו עשר ספירות שכל א' כלול מעשר שכללם ק' שעולה במילואו קפ"ו שהם ב' שמות הו"ה אלהים הרמוזים לש"ה ולש"ת. ולכן מיד אחר מודים חוזר ואומר שאתה ש"ה הוא כ"ע. יהוה ש"ה אלהינו ש"ת. ואלהי אבותינו חפ"ת. לעולם צ"ע, שגם הוא נקרא לעולם. ועד מלכות, שהיא עד בכל. צור חיינו, מצד החסד. מגן ישענו, מן הפחד. אתה, ש"ה. הוא, כ"ע. לדוד, ת"ת. ודוד, מלכות. נודה לך, ש"ת. ונספר תהלתיך, נמשך לתהלתיך שהיא מדגת תהלה. על חיינו המסורים בידך, מיד החס"ד. ועל נשמותינו הפקודות לך, להחיותם ע"י הגבורה. ועל ניסך שבכל יום עמנו, ע"י ס"ת ניסים נסתרים. ועל נפלאותיך, מנצ"ח. וטובותיך, צ"ע. שבכל עת, כ"ח עתים הבאים מן כח העטרה האמור למעלה עליהם. ועתה יגדל נא כח אדני והם נקראים כ"ח מחנה השכינה וכנגדם כ"ח מחנות לבינה. ערב הצורות מדת לילה. ובוקר, בקר הצורות מדת יום. וצהרים, ג' עליונות הרומז צוהר תעשה לתיבה כאשר פירשנו בפירושינו לתורה. הטוב צ"ע. כי לא כלו רחמך, מן מדת היום. והמרחם כי לא תמו חסדיך, כלומר מדת הרחמים לא תמו חסדיך מדרך גדולה ונצ"ח כי אתה מטה כלפי חסד מעולם כי אתה מקבל מעולם הרחמים הגמורים. ולכן, קוינו לך. ס"ה.

כתב בשער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ו

ונחזור לעניין ראשון הנה באומדן מודים אנחנו לך תכרע כריעה אחת בלבד ותכרע בסוד שם אהיה במלוי אלפין וע"י יורד ו' עלאה לגבי ה' להאיר אל הנוק' ואין כאן אלא כריעה א' וה"ס חוט השדרה ח"י חולין דביה שהם חיוב הכריע. במלת מודים כדי להוריד טפת החסדים דרך חוט השדרה היורד מן המוחין דז"א דרך חוט השדרה לתת אל נוקביה בסוד זוג. ואח"ך תזקוף זקיפה א' ג"כ בלבד בשם ההויה ותכוון לזקוף ה' לגבי י' וזה נעשה. ע"י שם ההויה במלוי אלפין העולה מ"ה שהוא למטה בגופא ולא ברישא. אח"כ בכריעה האחרת שבסוף ברכת מודים באומדן בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות אז תכרע שני כריעות הא' ו' לגבי ה' והשניה י' לגבי ה' וזה יהיה ע"י שם אהיה השני דמלוי ההין כנודע כי ארבעה שמות אהיה הם בבינה שנים הראשונים במלוי יודין ושנים האחרונים הראשון באלפין והב' בההין ולכן עתה תכוין באהיה השני שהוא בההין ותזקוף שני זקיפות הא' הא לגבי ו' השניה ה' לגבי י' וזה יהיה ע"י שם ההויה דב"ן דמילוי ההין והרי כבר נשלמו הארות של ארבע שמות אהיה וארבע שמות הויה במלואם והאירו בז"א ובנוק' ואז אנו אומרי ברכת שים שלום שנבאר עניינה באורך בע"ה:

מודים אנחנו לך כו' נודע כי אות ה' יש לה ג' מלוי יודין ההין אלפין כזה ה' הא והשלשתם מורים על שם ההויה כי אות ה' במלוי יודין אם תחזור למלאתה באופן זה הא יוד בגי' הויה וכשתמלאנה באלפין כזה הא תכוין כי ה' פעמי' ה' הם כ"ה ועם א' של המלוי הרי כ"ו כמנין הויה וכשתמלאנה בההין כזה הה תכוין כי הה גי' י' וכשתמלא היוד הוא כ' תמלאנה ותהיה כף והיא ק' לבדו וק' לבדו ר"ל כי כיון שהה נעשית יוד כי הה בגי' יוד א"כ נמצא שאות ההה חזרה להיות יוד ולכן תחבר האותיות שהם מן א' ועד יוד שהם ה' זוגות ולא תמצא חיבור ה' עם יוד רק בגי' זוגות מהם בלבד שהם זח טו י"ה והנה גי' פ"ה שיש בגי' זוגות אלו הם בגי' מ"ה שהוא שם ההויה במלוי אלפין וגם באופן אחר והוא דכיון שמילוי אות הה היא י' א"כ תחבר מן א' ועד יוד כזה א' בט ג' דז' ה' וכל זוג מאלו הוא י"א שהם שני אותיות וה' וכבר למעלה היתה הכונה באותיות י"ה. ועתה באותיו ו"ה והנה ה"פ ו"ה שיש בהי' זוגות אלו הם בגי' נ"ה שהם הויה דאלפין דמ"ה הנ"ל ועם עשרה אותיות הרי נ"ה והנה תחבר שם י"ה הנ"ל שהוא גי' פ"ה שהם בגי' מ"ה עם ה"פ ו"ה שהם נ"ה הרי הכל ק' וזה תכוין במלת מודים שהיא בגי' ק' והכונה היא מודים אנחנו לך בק' שעולה הויה ע"ד הנד' י"ה מ"ה ו"ה נ"ה גם דע כי שם ההויה עם כללותה היא כ"ז לרמוז כי כל הכ"ז אותיות של אלפא ביתא רומזות בשם ההויה:

האומר מודים מודים משתקין אותו ושוחין בה תחילה וסוף ולעיל בברכת אבות פירשתי דין שחייה בפ"ק דב"ק (טז). אמר שדרו של אדם לאחר ע'

שנה נעשה נחש והוא דלא כרע במודים מדה כנגד מדה שהיה לו לכרוע ולזקוף כנחש והוא לא עשה כן לכן נעשה שדרו נחש ובחנוכה ופורים מוסיפין בה על הנסים ומראש השנה ועד מוצאי י"ח מוסיפין בה וכתוב לחיים וכל אחד יתבאר במקומו בעז"ה: אחר הודאה ברכת כהנים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת כבר אלמא לאחר העבודה ברכה. והיה ראוי לאומרה מיד אחר עבודה אלא דעבודה והודאה חדא מילתא היא ודוקא ש"צ אומר אותה אבל יחיד אין לאומרה:

סימן קכב

תשע עשרה שים שלום ותקנוה אחר ברכת כהנים דכתיב (במדבר ו) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וברכה של הקב"ה היא שלום דכתיב (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

כתב בשער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ו' שים שלום כו' הענין הוא כי ברכה זאת היא כנגד היסוד כנ"ל ועתה הוא סוד הזווג והנה שלום הוא בחי' היסוד כי אחר אשר כל הדי' היות הנ"ל שהם עסמ"ב שהם המוחי' דז"א האירו הארתם וכבר נשלמו בו אז אח"ך יורדת טפת זרע מן המוחין האלה כדי להזדווג עם נוקי' וזהו ענין שים שלום. כי אחר אשר כבר נעשה בחי' החיבוק והנשיקין בברכות שקדמו כנ"ל אז מתעורר היסוד להתחבר בנקב' וזהו שימת שלום הזה תוך נקי' ציון אשר בה בסוד הכנסת עטר' לצורך הזווג והנה נודע כי בהתעורר היסוד התחתון אל הזווג תיכף ברגע מתעורר המוחין להוריד הטף' זרעית עד היסוד והנה בברכת שים שלום מתחלת הטפה לרדת מן המוחין אל היסוד שבו נודע כי טפת הזרע יורדת מן המוח האמצעי הנקי' דעת מן החמשה חסדים אשר שם הנתונים תוך היסוד דאימא המתלבשת תוך דעת דז"א כנודע וגם היסוד הוא דאימא נקרא שלום כי כל יסוד ויסוד נקי' שלום ולכן באומרו בא"י המברך את עמו ישראל בשלום אמר תכוין להמשיך טפת זרע הה' חסדים להוציא מתוך היסוד דאימא הנתון תוך דעת דז"א ולהוציא גם מתוך הדעת ולהוציא משם ולהוריד עד היסוד דז"א הנקי' ג"כ שלום ולכן תכוין בזו ההויה של חתימת ברכה זו בניקוד שורק כנודע כי זאת ההויה בניקוד שורק היא ביסוד כנ"ל בשם ספר התיקונים. גם תכוין כי אותיות שורק הוא אותיות קשר ושרק הכל א' פ' כי היסוד מחבר ומקשר כל העולמות ומחבר יחד ז' והיו לבשר א' ותכוין לקשר ע"י היסוד כל הי"ס דז"א ב"ס דנוק' ודע שע"י כוונה זו יועיל לך מאד לענין הזכירה ותכוין כי ניקוד הויה זו היא בשרק שהיא אותיות קשר שאתה מקשר כל העולמות ע"י היסוד שניקודו הויה בשורק ובכח זה יתקשרו דברי חכמה בלבך ולא ישתכחו ממך. ופעם אחרת שמעתי ממוז"ל באופן זה הזהר בכל תפלותך בין בחול בין בשבת לכוין בחתימת ברכת שים שלום אל שני השמות הויה ואלהים הנקרא שם מלא והוא סוד ה' גבורות המתבסמות בחמש חסדים וחיבור שני שמות אלו הם ג' יב"ק.

כתב בספר עבודת הקודש – חלק ב פרק יא"ש שלשה ברכות אחרונות שהם עבודה והודאה ושים שלום, וכבר כתבנו כי שלשה ראשונות כנגד האבות, ובשלישי תשלום השאלות ואחר ששאל שאלותיו וצרכיו ועל הכוונה שבארנו ימשיך הכוונה למטה, והוא כי ברכה ראשונה שבאחרונות שהיא רצה כנגד נצ"ח, ושניה כנגד הו"ד, ושלישית כנגד שלום המכריע, נמצאו שלשה אחרונות מכוונות כנגד שלשה ראשונות, אלו כנגד האבות, ואלו כנגד הבנים שהם ענפיהם:

אמרו במדרשו של רשב"י ע"ה בסוף ההיכלות (ח"ב רס"א ע"ב) בזה הלשון, בתר דסיים שאלתין וגופא שלים בכל סטרי' בחדווא דלבא ואיהו שאיל וסיים שאלתין יהדר לאמשכא ברכאן לתתא עד כאן, והיתה ברכת העבודה כנגד נצ"ח לפי שעבודת הקרבנות מושכת כח וחיל ורוח

הקדש משם עד בית המלכות, ונצ"ח היא סוד המעמדות שהיו עומדים על הקרבן והם קיום הגוף:

ובמדרשו של רשב"י ע"ה (ח"ג כ"ו ע"א) ושחקים יזלו צדק, מאן שחקים? דכד שמים נטיל ליה ממעל מההוא אתר עילאה דשאר עילוי כדין ושחקים (נצח והוד) יזלו (ישפיעו שפעם) צדק (למלכות הנקראת צדק), מאן שחקים אתר דטחנין מן לצדיקים ומאן נינהו נצ"ח והו"ד דודאי אינון טחנין מנא למאן לההוא אתר דאיקר צדיק דהא אינון טחנין ליה לההוא מנא דאתיא מלעילא וכל ההוא טיבו מתכניש בגוויהו למיהב ליה לדרגא דצדי"ק בגין דיתברכא צד"ק מההיא נזילו דילהון, ועל דא טחנין מן לצדיקים, מאן צדיקים דא צדי"ק וצד"ק דכד מזדווגאן כחדא צדיקי"ם אקרון עד כאן:

והזכירו התפלה עם העבודה באמרם ולתפלתם שעה והשב העבודה עם שתקנו לה ברכה בפני עצמה, לפי שהתפלה עבודה גם כן, ואמרו בספרי ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה וכמו שעבודת הקרבנות סבת חול השכינה על ישראל וייחוד וקרוב הכחות והוא סוד ייחוד השם הגדול בכבודו, כן התפלה סבת כל זה והוא שאנו חותמין בברכה זו המחזיר שכינתו לציון, והוא סוד חזרת מלכות בית דוד סוד השכינה וייחודה בצדיק חי העולמים סוד ציון, ולתכלית זה צריך העובד לכוין בברכה זו:

ברכה שניה ברכת ההודאה כנגד הו"ד עמוד השמאלי מכלל המעמדות המקיימים שמים וארץ ומכלל השחקים הטוחנין מן לצדיקים, ובכאן סוד הכריעה להמשיך האור ולהורות על הנשמות על נשמותינו הפקודות לך, ובספר היכלות (ח"ב רס"ב ע"א) ובעיני לאמשכא בהני אתרי ברכאן בגין לאשכחא נייחא בהאי עלמא ובעלמא דאתי עד כאן, ואמרם וכל החיים יודוך סלה להורות כי תכלית החיים הם כדי שנודה ונשבח לשם הגדול באין הפסק, ובזאת הברכה שהיא כנגד הו"ד לפי שהיא דין ויש ליראה ממנה ואנו צריכים לרצותה בהודאה: ועוד יש טעם להזכרת החיים בזאת הברכה והוא כי בהיכל עצם השמים (ח"ב רמ"ז ע"א) כתב בזה הלשון אורפניאל דקאמרן בדא אשתמודעאן חיים לעלמא כד אתדן עלמא לטב כדין נהיר רוחא דא, וכל חיין וכל חדו אשתכח דהא כיון דזכותא נפק ונהירו דינין כדין רוחא דא אינהיר וסימניך באור פני מלך חיים עד כאן:

ומר"ה ועד יום הכיפורים מוסיפין בה בספר חיים ובמקומו יתבאר בעז"ה

כתב בספר חמדת ימים – חדש אלול – פרק ו' אות (ח) אבל מי שיוכל להתפלל על פי הסוד ומתפלל בדרך הפשוטה, אף אם יתפלל בכוונה לא ירצה כי כל כוונתו אינו מכוין רק לתועלת עצמו להשפיע לו רב טוב וכן לכל העולם, וכל אשר יוסיף אומץ בכוונתו הוא מוסיף רק כדי ליטול פרס מרבו כמו זכרנו לחיים ובספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וישועה ונחמה וכו', וכן כל כיוצא בזה בשאר הבקשות ונמצא כי הוא כעבד הנוטל שכר מרבו: אמנם הבן הוא האיש אשר חנן ה' אותו שזכה ליכנס בפנימיות סודות התפילה, כשיאמר "זכרנו לחיים" לא על חיי עצמו תהיה מגמת פניו אלא תהיה כוונתו להמשיך השפע והברכה אל המדות העליונות ושיתגלה החסד העליון כי ממנו תוצאות חיים למלך עולם ה' וכמו שהמלך העליון חפץ ומושך אור החיים לעצמו כן ימשך לנשמתו, ומפני שחיות נשמותינו תלויה באם הבנים אלה"ם חיים לכך נאמר למענך אלהים חיים, באופן כי כל הכוונה ומגמת פנינו אינה אלא בסוד החיים העליונים שהם הארות גדולות המאירים במדות העליונות אשר המה חיים אליהם כדמות החיים אל התחתונים, וכן כל כיוצא בזה בכל שאר הסדר של התפילה כולן מתקנות בסדר העולמות:

ולאחר שסיים י"ח ברכות קודם אלהי נצור יכול לענות קדושה קדיש וברכו שאלהי נצור אינו אלא מתחנונים שלאחר תפלה ואומר אלהי נצור. ויש מוסיפין לומר מלכנו אלהינו יחד שמך בעולמך והכי איתמר בהגדה אמר

שמואל כל הזריז לומר ד' דברים הללו זוכה ומקבל פני שכינה: עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך.

לפי שלא מצאתי בין המפרשים שיסבירו בדרך הסוד את המילים "שמך, ימינך, תורתך, קדושתך" אומר מה שחנני ה' יתברך:

שמך זו השכינה הנקראת "שם בכל מקום ויש בה י"ס. "ימינך" זו ספירת החסד שבה "תורתך" זו ספירת התפארת שבה. קדושתך זה השכינה בקבלה מוחין דחכמה והכוונה בכל תפלת י"ח להעלות השכינה מן הגלות ולהביאה פב"פ עם ז"א.

וכן נהגתי לומר אלהי נצור עד וקלקל מחשבותם מלכנו ואלהינו ואלהי כל בשר יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך שכלל היכלך קרב קץ ביאת משיחך פדה עמך שמח עדתך עשה למען שמך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך עשה למען מלאכי מרומים עשה למען ימינך עשה למען צדקתך עשה למענך אם לא למעננו למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

כתב בזה בספר שושן סודות אות קכ"ד: אלהי נצור לשוני מרע וכו' וכל החושבים עלי רעה מהרה הפך עצתם וקלקל מחשבתם. בשם י"ה אכתריא"ל י"ה יהו"ה צבאו"ת י"ה אדירי"ן י"ה (שוא פתח) י"ה (קמץ) הדא"ה (פתח שוא קמץ שוא) ונא"י (שוא קמץ צירי) הי"ה (פתח חיריק קמץ חיריק) אר (קמץ שוא) אר (פתח פתח) תא (פתח קמץ) ענינו יהו"ה (שוא קמץ שורוק שוא) כי אני בתומי הלכתי וביהו"ה בטחתי. ענינו יו"ד המשפיע לה"א, ענינו ה"א המשפיע לוא"ו וענינו יהו"ה (שוא קמץ פתח) יו"ה (שוא פתח חיריק) הו"י (קמץ חיריק) ה"ו (שוא) וי"ה (קובוץ ריק תחת ה"י פתח תחת ה"י) וה"י (קובוץ חיריק) עננו משמי רום מעלתך הנודע אליך לברך והצליחנו בכל מעשי ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהו"ה צורי וגואלי. עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

וזה לשון רב עמרם שכתב אחר סיום י"ח ברכות ומכאן ואילך אסור לספר בשבחו של מקום דכתיב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו. אבל אי בעי למימר וידוי אי נמי מידי דבעי רשותיה בידיה והכי תקינו רבנן למימר בתר צלותיה מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך יחד זכרך בעולמך בנה ביתך שכלל היכלך קרב קץ משיחך פדה צאנך ושמח עדתך עשה למען שמך ע"ל ימינך ע"ל מקדשך ע"ל כבודך עשה למען מלכותך ע"ל קדושתך ע"ל גדלך ותפארתך ע"ל היכלך ע"ל משיחך ע"ל צדקתך עשה למענך אם לא למעננו הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העוה"ב אלהי עד שלא נוצרתי וכו' עד אבל לא ע"י יסורין אלהי נצור עד צורי וגואלי:

סימן קכ"ג

וכורע ופוסע ג' פסיעות לאחוריו ובכריעה אחת

אלו דברי התלמוד בבלי מסכת יומא דף נג/ב "אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום אמר ליה רב מרדכי כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו התם איבעיא ליה למיקם משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו תניא נמי הכי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל שנאמר מימינו אש דת למו ואומר יפל מצדך אלף ורובה מימינך מאי ואומר וכי תימא אורחא דמילתא היא למיתב בימין תא שמע יפל מצדך אלף ורובה מימינך רבא חזייה לאביי דהיב שלמא לימינא ברישא אמר ליה מי סברת לימין דידך לשמאל דידך קא אמינא דהוי ימינו של הקדוש ברוך הוא אמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דפסעי להו שלש פסיעות בכריעה אחת.

ספר תיקוני זהר תיקון ח"י דף לג ע"א "מה שאלתך באמצעיות דצלותין וינתן לך בבתראין. מטרוניתא קבלת שאלתו, וצריך למיהב תלת פסיעאן לאחורא דלא יתחזר כתפוי לגבי מלכא, ע"כ. פירש ה"מתוק מדבש" פוסע שלוש פסיעות לאחור כדי שלא יחזיר גבו למלך אלא ייפרד ממנו עם פניו כלפי המלך. כתב בזה הנה"ש (דל"ג ע"ב) אמרו"ל גבי ג' פסיעות שאחר העמידה שצריך תחילה להשתחוות ולכרוע לימינו של הקב"ה שהוא לצד שמאל ידיה כו' כעבד הנפטר מרבו העומד כנגדו להשתחוות ולכרוע: הסוד בזה כתב בשער התפילה (מכ"י) – דף ל"ח ע"ב "והכוונה היא כי הנה בתפלת העמידה היית שושבין המזוג חתן וכלה שבעולם האצילות ועתה שהוא עת זוגם וירידת הטיפה, אין דרך ארץ לעמוד שם, ואתה מתרחק מהם ג' פסיעות כנגד ג' עולמות בריאה יצירה ועשיה". הרחיב מעט בספר ספר "פרי עץ חיים" – שער העמידה – פרק כ וכתב "אח"כ תפסע ג' פסיעות, פסיעה אחר פסיעה דווקא, ולא להתפשט הרגלים ולא להרחיב. וכוונת הדבר, כי הלא בעמידה אתה באצילות, ואתה מזווג חתן וכלה, לכן בעת הזיווג אתה פוסע לאחורין ומתרחק משם, והם ג' פסיעות, נגד ג' עולמות – בריאה יצירה ועשיה, פסיעה א', להוריד מאצילות לבריאה, פסיעה ב', להוריד מבריאה ליצירה, פסיעה ג', להוריד מיצירה לעשיה.

תיקוני זהר דף כו ע"א "באמצעיות צריך למשאל, דתמן ו' ו', חד מארי כתיבה וחד מארי חתימה, ואינון ו' עלאה ו' תתאה, כלילן תרין עשר פרקין, תלת קדמאין רישא ותרין דרועין, תלת בתראין גופא ותרין שוקין, הא אתפטר ממלכא, בגין דא צריך למיהב (נ"א לאחזרא) תלת פסיען לאחורא, ורזא דמלה ויאסוף רגליו אל המטה:

תיקוני זהר דף לז ע"ב "כד נפקין מבי מלכא, יהבין תלת פסיען לאחורא, דלא חזרין כתפייהו לגבי קודשא בריך הוא, דלית דורונא חביבא קדם קודשא בריך הוא כדורונא דשכינתא:

ובעודו כורע קודם שיזקוף יטה בראשו לצד שמאלו תחילה שהוא ימין רבו וכ"כ בנה"ש דף לג ע"ב **כמי שבא ליפטר מרבו ואחר כך לימינו דאמר ריב"ל המתפלל צריך שיפסע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום ואם לא עשה כן כאילו לא התפלל.**

"עושה שלום במרומיו" היינו שמשים שלום (קו אמצעי תפארת/יסוד רפאל יעקב) בין מים (מיכאל חסד אברהם) ואש (גבריאל וגבורה יצחק) וכך פירש ה"מתוק מדבש" ב

זוהר ויקרא דף י"ב ע"ב **כתיב**, (איוב כה, ב) **המשל ופחד עמו** פי' גודל הממשלה ומרבית הפחד אשר עם ה', כל אחד מהם **עושה שלום במרומיו** פי' עושה שלום במערכת השמים שלא יתנגדו זה לזה בפעולת עולם השפל ושלא ישנו את תפקידם, (מצודות). ואמר כי **האי קרא אוקמוה חברייא** פסוק זה כבר ביארו החברים, **אבל** עתה נפרש בזה האופן, **המשל** שהוא לשון ממשלה ושולטנות, **דא אברהם** זה רומז על אברהם שהיה מושל, **דכתיב ביה** שנאמר בו נשיא אלהים אתה בתוכנו הרי שהיה מושל ונשיא, **וכתיב** ועוד כתוב **ואברכך ואגדלה שמך** שתהיה מושל ושולט בעולם. **ופחד** שהוא היראה, **דא יצחק** זה רומז

על יצחק שהיה במדת היראה, דכתיב שנאמר בו ופחד יצחק היה לי. ומש"כ עושה שלום במרומיו, דא יעקב זה רומז על יעקב שהוא במדת התפארת, הכולל את החסד ואת הגבורה ומכריע ועושה שלום ביניהם, דכתיב שנאמר בו תתן אמת ליעקב, וכתיב והאמת והשלום אהבו הרי דאמת ושלום קשיר דא בדא שהאמת של מדת יעקב קשור במדת השלום, דהיינו שת"ת שהוא מדת האמת והיסוד שהוא מדת השלום קשורים זה בזה, כי גוף וברית חשבין חד. ועל דא הוא שלימותא דכלא ועל כן הת"ת הוא שלימות הכל, כי מכריע בין החו"ג.

כתב כאן הסולם שקו אמצעי מכריע בין ימין ושמאל ומייחדם.

ויש נוהגין לומר שלום בשמאלי ושלום בימיני עושה שלום במרומיו וכו' וראיתם מהא דאמרינן במסכת יומא משום רבי שמעיה אמרו נותן שלום בימינו ואח"כ בשמאלו פי' בימינה של שכינה שהיא כנגדו שהוא שמאלו. וכתב אבי העזרי שאין לאומרה שאין פירושו שיאמר שלום בימיני וכו' אלא כשאומר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאלו וכשיאמר והוא יעשה שלום הופך פניו לצד ימינו ובמקום שכלו ג' פסיעות יעמוד ולא יחזור מיד למקומו דאיתמר (יומא נג ע"ב) משמיה דרב מרדכי כיון שפסע ג' פסיעות לאחריו התם מיבעי ליה למיקם משל לתלמיד שנפטר מרבו שאם חוזר מיד דומה לכלב שב על קיאו שסופו הוכיח על תחילתו שלא פסע לאחריו כדי ליפטר מרבו כיון שחוזר אליו מיד. וכתב רב אלפס מבעי ליה למיקם התם עד דפתח ש"צ וכד פתח ש"צ הדר לדוכתיה ואיכא מ"ד עד דמטי ש"צ לקדושה:

כתב בשער הכוונות – דרושי עלינו לשבח ונוסח התפילה דרוש א"כ ושיגיע הש"צ אל נקדישך כו' יכול האדם אז לחזור למקום שעמד שם בתפלה וישאר שם עד אחר העמידה שלא כמנהג קצת יחידים שאחר הקדושה פוסעים ג' פסיעות לאחוריה ונותנים שלום לימינם ושמאלם וכל זה מנהג בטעות:

סימן קכד

ולאחר שסיימו הציבור תפלתן יחזיר ש"ץ התפלה שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין למה שהוא אומר ויוצא בו.

זה ההסבר הפשטי. ברם ההסבר הסודי בקצרה הינו על העלאת השכינה כמ"ש בשער הכוונות – דרושי חזרת העמידה דרוש א"כ הנה בתפלת לחש העמדנו ליעקב בנצח דז"א ולרחל בהוד דז"א ועתה בחזרת ש"ץ העמידה כונתינו עתה היא להעלותה יותר למעלה ולהעמיד ליעקב בחסד דז"א ורחל בגבורה דז"א.

וכתבו רב שרירא ורב האי שצריך שיכוין לכל מה שאומר ש"צ מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו ואין מפסיקין ולא משיחין ופוסעין ג' פסיעות לאחוריהם וגם מחזיר התפלה כדי שיענו קדושה אחריו ועל כן צריך שלא יתחיל יחיד להתפלל אא"כ יכול לגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה ואם

התחיל והגיע עם ש"צ לקדושה יאמר עמו נעריצך וקדושה מלה במלה וצריך שיכוין כל יחיד ויחיד למה שאומר ש"צ.

וז"ל א"א הרא"ש ז"ל בתשובת שאלה יש לגעור באותם המגביהים קולם ואומרים עם החזן תפלת י"ח וקדושה ואף לר"י דאמר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו היינו בספק התפלל אם לא אבל הכא שהתפלל כבר אסור להתפלל שנית והחזן מתפלל להוציא מי שאינו בקי והקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכת החזן לומר אמן.

וכשאינן ט' בבית הכנסת המכוונים בברכת ש"צ קרוב בעיני להיות ברכת ש"צ ברכה לבטלה כי נתקנה ברכת ש"צ לאומרה בי' וכשאינן ט' המכוונים לברכותיו נראה כברכה לבטלה לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין תשעה זולתו ויכוין לברכת החזן. והמזמרים עם החזן נראה כקלות ראש.

ושמעתי מאבא מורי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום "ברוך הוא וברוך שמו" וזהו שאמר משה רבינו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. ועוד אפי' כשמזכירין צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה ע"כ.

מטבע לשון של "ברוך הוא וברוך שמו" נזכר לראשונה בספר רזיאל המלך וכן בספר הזוהר בעשרות מקומות בארמית. כגון: זוהר יתרו דף עד ע"ב מאמר "רזי דרזין" כתוב שם "בְּרִיךְ הוּא בְּרִיךְ שְׁמִיהּ לְעֵלְמָא וְלְעֵלְמִי עֲלְמִין". סיום אדרא דבי משכנא ג"כ מסיים כך. ועוד. מטבע לשון זה נזכר בדברי הרס"ג בפירוש המיוחס לרב לספר יצירה – פרק ד כתב שם "אין עוד מלבדו ברוך הוא וברוך שמו יתברך".

מה הסוד במטבע לשון זה?

הנה כתב המהרש"ו זללה"ה בשער הכוונות – דרושי חזרת העמידה דרוש ה"ענין עניית הקהל השומעים ברכות מפי הש"צ ואומרים "ברוך הוא וברוך שמו" בעת שמזכיר השם בברכה תכוין במלת "ברוך הוא" אל שם אהיה נעשה מלבוש בשם ההויה במלוי ס"ג. ובברוך שמו" תכוין כי שם אדני נעשה מלבוש אל שם ההויה דמלוי אלפין.

כוונה אחרת והוא בסוד ד' אותיות ההויה באופן זה. כי ב"ברוך" תכוין אל אות יוד של ההויה והיא שם של ההויה ובתיבת "הוא" תכוין אל אות ה' ראשונה ושהיא שם של אהיה. ובתיבת "וברוך" תכוין אל אות ו' ושהיא שם ההויה ובתיבת "שמו" תכוין אל אות ה' אחרונה שהיא שם אדני. ע"כ.

בספר פרי עץ חיים – שער הברכות – פרק ז כתב:

כוונת ברוך הוא וברוך שמו. (ברוך הוא יכוין) הוא אהיה, המלביש במילוי ג' יוד"ן שלה, לג' יוד"ן דמילוי הויה הנקרא ס"ג. וברוך שמו, הוא אדני, מלביש מילוי שלה להויה של מילוי אלפין. גם כוונה אחרת, כנגד ד' אותיות הויה, תכוין כי ברוך – אות י' מן השם, והוא השם הויה. ומלת הוא – ה' ראשונה של השם, והוא שם אהיה. וברוך – ו' של השם, והוא שם הויה. שמו – הוא ה' תתאה, והוא שם אדני, ע"כ.

מצאתי בספר שומר אמונים לרבי אהרן ראטה זצוק"ל זללה"ה במאמר "פתחו שערים" פרק י: ודע כי בעניינת ברוך הוא וברוך שמו הכוונה הפשוטה היא, בתיבת ברוך הוא שיתגדל שמו יתברך בעולמות העליונים, ובתיבת וברוך שמו יכוין שיתקדש שמו יתברך בעולמות התחתונים, וזה פשטות המרוקז נגד הסוד.

ובדרוך פנימי "ברוך" י' שבשם, "הוא" ה' ראשונה שבשם, "וברוך" ו' שבשם, "שמו" ה' אחרונה שבשם, נמצא בתיבת "ברוך הוא וברוך שמו" כיון כל השם הוי"ה ברוך הוא, וזה כונה נוחה וקלה לכל אחד, והוא מכתבי רבינו האר"י ז"ל.

והכונה הפנימית מזה, יכוין במלת "ברוך" להמשיך אור אין סוף לי' שבשם, ושם הוי"ה ברוך הוא, ובמלת "הוא" לה' ראשונה שבשם ושם אהי"ה, ובמלת "וברוך" לו' שבשם ושם הוי"ה ברוך הוא, ובמלת "שמו" לה' אחרונה שבשם ושם אדני ברוך הוא.

וכונה השלישית עמוקה יותר קצת, והוא מוכא בספר (אור צדיקים עמוד התפלה סימן ה' סעיף ו') וז"ל כששומע אדם מפי חבירו איזה ברכה חייב לומר בעת שמיעת הברכה השם, י' ברוך, ה' הוא, ו' וברוך, ה' שמו, ויכוין בברוך הוא כי ג' יודין של שם אל"ף ה"י יו"ד ה"י לבוש לג' יודין יו"ד ה"י וא"ו ה"י, ובברוך שמו יכוין כי שם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד לבוש וכסוי לשם יו"ד ה"י וא"ו ה"י עכ"ל.

הרי לך שלשה פונות פנימיות בתיבות ברוך הוא וברוך שמו, ואתה תבחר ותקרב לפי שכלך ולפי פחד ומוחך.

ויענו "אמן" אחר כל ברכה וברכה, בין אותם שיצאו ידי תפלה ובין אותם שלא יצאו. ובכוונה שיכוין בלבם אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה כי אמן הוא לשון האמנת דברים.
עניית אמן: א. פירוש בדרך סוד. ב. שכר העונה. ג. עונש המבטל.

א. פירוש אמן נזכר בזוהר וילך דף רפ"ה ע"ב שם גילה הרשב"י את דעתו ואמר:

רבי שמעון אמר בא לבאר את ג' אותיות אמ"ן באופן אחר מהנזכר לעיל, ואמר **אל"ף עמיקא דבירא** א' דאמן הוא עומק הבאר, כי הא' הוא כנגד א' דאהי"ה, שהוא אור היוצא מפי היסוד דאימא הנקרא עמיקא דבירא, ומתגלה ונפתח בחזה דז"א, **דכל ברכאן מתמן נבעין ונפקין ומשתכחין** שכל הברכות נובעות ויוצאות ונמצאות משם, ר"ל מחזה דז"א נובע שפע החכמה, ויוצא שפע הבינה, ונמצא שפע של ז"א, **מ"ם פתוחה, נהרא דנגיד ונפיק, ואקרי מ"ם** מ' פתוחה היא הנהר שנמשך ויוצא, הוא נקרא מ', ר"ל היסוד דז"א שהוא פתוח להשפיע בדעת הסתומה דרחל העומדת באחוריו, ומכוננת כנגד היסוד דז"א הוא נקרא מ', **והוא רזא דתנין** והוא הסוד שלמדנו, **מ"ם פתוחה מ"ם סתומה** מ' פתוחה היא היסוד דז"א, מ' סתומה היא הדעת הסתומה דרחל, **כמה דאוקימנא** כמו שביארנו על הפסוק **לם'רבה המשרה** שיש באמצע התיבה מ' סתומה הרומזת על דעת דרחל הסתומה. נו"ן פשוטה כללית דתרין נו"ן, נו"ן פשוטה נו"ן כפופה (ה"ג הרמ"ק) ו' פשוטה של אמן היא כוללת ב' נו"ן, דהיינו גם את נ' הכפופה, כי ו' פשוטה היא כנגד ההבל היוצא מיסוד דז"א ומתפשט בין תרין ירכין דיליה, וכנגד מקום הזה באחוריו עומד התפארת דרחל הנאצל ממנו ונקרא נ' כפופה

סיכום קצר: א דאמן זה יסוד אימא המשפיע לז"א, מ' פתוחה זה יסוד ז"א המשפיע לדעת דרחל. ו סופית של אמן זה שפע ז"א המתפשט עד נצח והוד של רחל.

עוד כתוב שם בהמשך דעת רב המנונא סבא שאמר מאי אמן? אל' מ'לך נ'אמן. ועל זה אמר הרשב"י "שפיר הוא".

כתב בספר נהר שלום - דף כו עמוד ב' "ובתיבת אמן יהא כו' יכוין למלאות ד' אלהים דמוחין דקטנות דאימא יכוין להמשיך נח"י דנרנח"י דרוח דאימא לכחב"ד דחג"ת דו"ק דששה היכלות התחתונים הנקרא ז"א דז"א דעשיה דז"א דאצי' ודעשיה. ובאמן האחרון יכוין למלאות ד' אלהים דמוחין דקטנות דאבא ויכוין להמשיך נח"י דנרנח"י דרוח דאבא לכחב"ד דחג"ת דו"ק דהיכל ק"ק הנקרא ז"א דהיכל ק"ק דעשיה דז"א דאצילות ודעשיה:

נמצא כי המוחין דעיבור ויניקה דאימא והמוחין דגדלות דקטנות דאימא והמ"ב הא' דאותיות שהוא דמוחין דג"ר דאימא הם לנה"י וחג"ת וכח"ב דו"ק דשש היכלות התחתונים והם ז"א דז"א ונק' יעקב ורחל. והמ"ב הב' דאותיות דמוחין דגדלות דאימא הם לכח"ב דשש היכלות הנז' ונקראים זו"ן הגדולים ונקראים ג"ר דז"א:

והמוחין דעיבור ויניקה דאבא והמ"ב הא' דתיבות דמוחין דג"ר דאבא והמוחין דג"ר (פ"ב ע"א) דקטנות דאבא הם לנה"י וחג"ת וכח"ב דו"ק דהיכל ק"ק שהוא ז"א דהיכל ק"ק הנק' א"א ונוקביה וישוס"ת והמ"ב הב' דתיבות דמוחין דגדלות דאבא הם לג"ר דהיכל ק"ק הנק' עתיק ונוק' ואו"א עילאין כו'.

ב. שכר העונה: כתוב בגמ' במסכת שבת (דף ק"ט ע"ב) "אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו". פירש רש"י בכל כוונתו. ברם בענייית איש"ר נחלקו האשכנזים והספרדים עד היכן עונים. האשכנזים נוהגים לענות "יהא שְמִיה רְבָא מְבָרַךְ לְעֵלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַי" ויש בו כח אותיות והספרדים עד למילת "בעלמא" ויש בזה כח תיבות.

והם הם דברי הזוהר ויקרא דף כ ע"א:

נרממים ונהפכים מדין לרממים, לכן יצא ייחודו אֶתְמַר עליהם נאמר כָּל הָעוֹנָה אָמֵן יְהִי שְׁמִיה רְבָא מְבָרַךְ בְּכָל בָּח"ו והוא נסוד מִשְׁכָּךְ ועמה יגדל נא כ"ח אֲדִנִּי, כדי למתק את דיני המלכות ודיני חייליה, אז קוֹרְעִין לוֹ גִּזְרֵי דִּינוֹ יֵשׁעִי שְׁבָעִים שָׁנָה פִּי שֵׁאֵס הַשְּׁנָעִים מִלֵּאכִים שֶׁהֵם הַסְּנֵהֲדָרִי הַקְּטָנָה שֶׁל הַמַּלְכוּת גָּזְרוּ עָלָיו דִּין מִנְדִּי דִּינָא דִּמְלָכוּתָא דִּינָא, אז צִנִּייתִי יְהֵא שְׁמִיה רְבָא קוֹרְעִים אֶת הַגִּזְרֵי דִּין וְנִהְפֵךְ עָלָיו הַדִּין לִרְמָמִים.

ו' גדול העונה יותר מן המברך" נאמר בגמרא ברכות נג ע"ב ונזיר סו ע"ב ונאמר בזוהר פנחס רכט ע"א.

ג. עונש המבטל: כתוב בס"ה וילך רפ"ה ע"ב שמי שמבזה ענייית אמן יורד למדור אבדון שבגיהנם ולא עולה משם. וכן זו"ח רות צז ע"א.

בעניין ענייית אמן כתב הרב הצדיק והמקובל כבוד אדמו"ר דניאל פריש זצוק"ל חוברת חיזוק באורך 10 עמודים שנקראת "מאמרי ענייית אמן". עיין עליה.

ולא יענה אמן חטופה פירוש כאילו האל"ף נקודה בחטף ויש מפרשים שלא יחטוף אותו שלא ימהר לענותו קודם שיסיים המברך. ולא אמן קטופה שאינו מחתך האותיות, ולא אמן יתומה שלא שמע הברכה מפי המברך. ופירש ר"י ה"מ שלא יצא ידי חובת הברכה ועונה אמן כדי לצאת אבל אם כבר יצא לית לן בה. אבל מדברי רב כהן צדק משמע אפילו אם יצא כבר לא יענה אמן יתומה שכתב חייבין הציבור לשתוק ולשמוע כל ברכה וברכה מפי החזן ואחר כך יענו אמן כי העונה אמן ולא שמע הברכה היא אמן יתומה והכי מסתבר טפי.

ומיהו אם יודע איזו ברכה סיים אע"פ שלא שמעה מפיו יכול לענות אמן כדמוכח במסכת סוכה בבית הכנסת של אלכסנדריא היו מניפין בסודרין להודיע שסיים ש"צ ברכה ויענו אמן אלמא שהיו עונים אע"פ שלא שמעו מפיו וצ"ל שהיו מכוונים בחשבון הברכות לידע איזו ברכה הוא אומר.

וז"ל רב עמרם מאן דקאי בכי כנישתא אחורי ש"צ בעי לכווני דעתיה ובתר דחתים ש"צ על כל ברכה וברכה להוי עני אמן דהכי אמור רבנן מ"ד (תהלים לא) אמונים נוצר ה' אלו שאומרים אמן באמונה אומר ש"צ ברוך מחיה המתים והם עונים אמן ועדיין לא ראו תחיית המתים ומאמינים בהקב"ה שמחיה המתים. אומר ש"צ ברוך גואל ישראל והם עונים אמן ועדיין לא

נגאלו וא"ת נגאלו הרי חזרו ונשתעבדו ומאמינין שעתיד הקב"ה לגאלם. אומר ש"צ ברוך בונה ירושלים ועדיין היא בחורבנה ומאמינים בהקב"ה שעתיד לבנותה ועונין אמן, הוי אמונים נוצר ה'.

תניא אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרקנה מפיו פירוש שלא ימהר לאומרה שלא בכוונה בן עזאי אומר האומר אמן חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו יתומה יהיו בניו יתומים קצרה יתקצרו ימיו ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו. ובלבד שלא יאריך בה יותר מדאי, דא"ר חסדא אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונין אבל אם כלה מפי רוב העונין אפי' יש עדיין מיעוט ומאריכין אינו צריך להמתין להם כיון שמאריכין בו יותר מדאי.

אמר רבי שמעון כל העונה אמן בכל כחו פי' בכל כוונתו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמונים אלו שאומרים אמן.

כתב מרן הב"ח בביאורו "בן יהודה" מסכת שבת (דף ק"ט ע"ב) "כל העונה אמן בכל כוחו. נראה לי העיקר כפירוש רש"י דמפרש בכל כונתו, דאם בכל כוחו ממש להרים קול, אין דבר זה מסור ביד העונה כי הוא אינו רשאי להרים קולו יותר מן האומר קדיש, והא דאפיק לה בלשון כח ולא אמר בכל כונתו, מפני שיש כונה בעניית הקדיש בכ"ח אותיות עד עלמייא, ועוד כונה בכ"ח תיבות עד דאמירן בעלמא, ולזה אמר בכל כוחו רצונו לומר בכל כונות של כ"ח וכ"ח.

ומה שאמר פותחין לו שערי גן עדן, קשאו קשה אם הוא מבני גן עדן ודאי פותחים לו כדי שיכנס ומאי רבותא דעניית אמן בדבר זה? ונראה לי בס"ד דהנשמה בשעת פטירתה מן הגוף פורחת באויר כדי ללכת לגן עדן אם היא צדקת, אך ודאי אין פותחין לה שערי גן עדן אלא עד שתגיע לשער, מה שאין כן זה העונה אמן בכל כוח זכות זה יועיל לה שפותחין לה שערי גן עדן תיכף ומיד מעת שהתחילה לילך באויר עולם הזה, שתראה מרחוק את שערי גן עדן פתוחים לפניה קודם שתגיע להם, ויש לה נחת רוח בזה, וגם הוא סימן של מעלה גדולה אצל הצדיקים, ואין לה פחד מלהתחרב אשר המה חוץ לשערי גן עדן כשתראם מרחוק קודם שתגיע אצלם:

להלן שיעור מוקלט בגודל עניית האמן, סיפור מעניין:

מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בר"ח או בחולו של מועד או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו ולהתפלל יכולין דעתו וישמע מש"צ כל י"ח ברכות מראש עד סוף ויוצא ידי חובתו. אע"ג דאמר בפ"ב דראש השנה ש"צ אינו פוטר אלא האנוסים שאינן יכולין לבא לב"ה שאני הכא שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר, מוציא אף הבקי:

סימן קכה

ולאחר שיסיים ברכה שנייה יאמר:

נְקַדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ. כְּנֻעַם שִׁיחַ סוּד שְׂרָפֵי קֹדֶשׁ הַמְּשַׁלְּשִׁים לְךָ קִדְשָׁהּ. וְכֵן כְּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר. קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ יְהוָה צְבָאוֹת. מִלֵּא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: לְעַמֶּתֶם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים - בְּרוּךְ כְּבוֹד יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: וּבְדַבְּרֵי קֹדֶשׁ כְּתוּב לֵאמֹר - יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

כתוב בס"ה תרומה קכט ע"ב שבאמירת הקדושה אנו ממשיכים קדושה עלינו:

וְאִי תִימָא רַמְאוּתָא הִיא וְאִם תֵּאמַר שְׁחִיזָא רַמְאוּתָא מַה שְׁחִיזָא מִשְׁבָּחִים אֶת הַמַּלְאכִים שְׁחִיזָא בְּלִבְ שְׁלָם אֵלָא כְּדִי שְׁנַקְבֵּל קְדוּשָׁה יִתִּירָה עֲלֵינוּ, לָאוּ הָכִי אִינוּ כֵּן, אֶלְא מְלֶאכִי עֲלֵאִי אֵינֻן קְדִישִׁין יִתִּיר מִיָּנָן אֵלָא מַלְאכִים הַעֲלִינִים הֵם קְדוּשִׁים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, כִּי הֵם רוּחָנִיִּים וְנִמְצָאִים תָּמִיד בְּהִיכְלוֹת הַעֲלִינִים, וְאִינוּ מְלוּבָשִׁים בְּחוּמֵר בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי הַזֶּה, (אֲבָל מִצַּד הַנִּשְׁמוֹת וְדֹאֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל חֲשׁוּבוֹת וְקְדוּשׁוֹת יוֹתֵר מִשֵּׁל הַמַּלְאכִים), וְאֵינֻן נְטִלִי קְדוּשָׁתָא יִתִּיר לְכֵן הֵם מְקַבְּלִים קְדוּשָׁה גְּדוּלָּה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְאֶלְמָלָא דְאֵנָן נְטִלִין וּמְשַׁקִּין עַלְוֹן קְדוּשָׁאן אֵלִין וְאִם לֹא הֵינּוּ נוֹטְלִים וּמוֹשְׁכִים עֲלֵינוּ קְדוּשׁוֹת הָאֵלּוּ, לָא נִיכּוֹל לְמַהּוּי חֲבָרִים בְּהַדְרֵיהוּ לֹא נוֹכֵל לְהִיּוֹת חֲבָרִים עִמָּהֶם, וְיִקְרָא דְקְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָא יִשְׁתַּלֵּם עֲלֵיָא וְתַתָּא בְּזִמְנָא חֲדָא וְכַבּוּדוֹ שֶׁל הַקְּב"ה לֹא הִיָּה נִשְׁלָם לְמַעְלָה ע"י הַמַּלְאכִים וּלְמַטָּה ע"י יִשְׂרָאֵל בְּזִמָּן אַחֵר, וְעַל דָּא אֲנֵן מְשַׁתְּדִלִין לְמַהּוּי עִמָּהוּן חֲבָרִים וְעַל כֵּן אֲנוּ מִשְׁתַּדְּלִים לְהִיּוֹת חֲבָרִים עִמָּהֶם, וְיִסְתַּלֵּק יִקְרָא דְקְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵיָא וְתַתָּא בְּזִמְנָא חֲדָא כְּדִי שִׁתְעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּב"ה לְמַעְלָה וּלְמַטָּה בְּזִמָּן אַחֵר, ר"ל כִּי בְּקְדוּשָׁה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁבִיּוּצָא אֲנוּ עוֹלִים וְנִכְנָסִים בְּשַׁעְרֵי הִיכְלוֹת הַעֲלִינִים, וְאַח"כּ בְּקְדוּשַׁת הָעֲמִידָה אֲנוּ נַעֲשִׂים חֲבָרִים עִם הַמַּלְאכִים שְׁחִיזָא אֹמְרִים נְקִדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ כְּנוּעִם שִׁיחַ סוּד

מתוק מדבש

שְׂרָפִי קוּדֶשׁ, וְאַח"כּ אֲנוּ לְבַדְנוּ אֹמְרִים קְדוּשַׁת וְבֹא לְצִיּוֹן כִּי אֲנוּ צְרִיכִים לְהַתְקַדֵּשׁ יוֹתֵר מִהַמַּלְאכִים כְּדִי שֶׁתִּשְׁכּוֹן הַשְׁכִּינָה הַקְּדוּשָׁה בְּתַחְתּוֹנִים כַּמ"שׁ הַשּׁוֹכֵן אֶתָּם בְּתוֹךְ טוֹמְאוֹתָם. קְדוּשָׁה דִּי בְּסוּפָא אִיהִי תַרְגּוּם בְּמָה דְאֻקְיָמָנָא הַקְּדוּשָׁה שְׁבִסוּף הַתְּפִלָּה שְׁחִיזָא קְדוּשַׁת וְבֹא לְצִיּוֹן הִיא גַם בְּלִשׁוֹן תַּרְגּוּם כִּמוֹ שֶׁהַעֲמִדְנוּ, לְכֵן וְדָא אָפִילוּ יַחֲדִיד יָכִיל לִזְמַר לָהּ אֵינֻן מְלִי דְתַרְגּוּם קְדוּשָׁה זֶה אָפִילוּ יַחֲדִיד יִכּוֹל לִזְמַר אוֹתָהּ וְאֵת לִשׁוֹן הַתַּרְגּוּם, לְפִי שְׁחִיזָא אֵלָא נִיּוּצֵן הַשְׁכִּינָה הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּתַרְגּוּם, אָבָל מְלִין דְלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ דְקְדוּשָׁה לָאוּ אֵינֻן אֶלְא בְּעִשְׂרָה אֲבָל הַקְּדוּשָׁה שְׁבִלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ אֵינָה אֵלָא בְּעִשְׂרָה, בְּגִין דְלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ שְׁכִינָתָא מִתְחַבֵּרָא בְּהַדְרָה לְפִי שְׁבִלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ הַשְׁכִּינָה מִתְחַבֵּרָת עִמּוֹ, וּבְכָל קְדוּשָׁה דְשְׁכִינָתָא אֲתִיָּא מִלִּפְנֵי אֶלְא בְּעִשְׂרָה וּבְכָל קְדוּשָׁה שֶׁהַשְׁכִּינָה בָּאָה אֵינָה אֵלָא בְּעִשְׂרָה דְכִתְיִב וְנִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינֻן לִשׁוֹן הַקְּדָשׁ וְדֹאֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם לִשׁוֹן הַקְּדָשׁ וְדֹאֵי, שֶׁהַשְׁכִּינָה הַבָּאָה בְּאִמִּירַת קְדוּשָׁה שְׁבִלִשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ שׁוֹרָה בְּתוֹכָם, וְהִיא כְּלוּלָה מִעֶשֶׂר סְפִירוֹת, לְכֵן כְּנִגְדָם צְרִיכִים לְהִיּוֹת עֹשֶׂה אֲנָשִׁים, וְלֹא שְׂאָר עֲמִין דְאֵית לֹן לִישׁוֹן אַחְרָא וְלֹא שְׂאָר הַעֲמִים שִׁישׁ לָהֶם לִשׁוֹן אַחֵר, שְׁבִדְרֵי אֵין הַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּתוֹכָם. (רמ"ק ורמ"ג וּמַפְרָשִׁים)

וְאִי תִימָא הָא קְדוּשָׁתָא דְקְדִישׁ דְאֵיהּ תַרְגּוּם אֲמָאִי לָאוּ אֵיהּ בְּיַחֲדִיד וְאִם תֵּאמַר קְדוּשַׁת הַקְּדִישׁ שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן תַּרְגּוּם לְמָה אֵין יַחֲדִיד יִכּוֹל לְאִמְרָה, וּמִתְרַץ תָּא חֲזִי, קְדוּשָׁתָא דָּא לָאוּ אֵיהּ שְׂאָר קְדוּשָׁאן דְאֵינֻן מְשַׁלְשִׁין בָּא וְרָאָה כִּי קְדוּשָׁה זֶה אֵינָה כְּשֶׁאֵר הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁהֵם מְשׁוּלְשׁוֹת, שְׁאִין לָהֶם כַּח אֶלְלָא לְעוֹרֵר צִמְלֻכּוֹת אֶת הַאֲדָמוֹת חַג"ת, וְאֵין כַּח בְּקְדוּשׁוֹת אֵלּוּ לְהַתְפַּשֵּׁט בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים לְשַׁכַּר אֶת כַּח הַחִיצוֹנִים, וְאִם לֹא הִיוּ קְדוּשׁוֹת אֵלּוּ נִאֲמַרְתָּ בְּלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ אֵלָא בְּלִשׁוֹן תַּרְגּוּם הִיָּה מוֹתֵר לְאִמְרָה בִּיחִיד, אָבָל קְדוּשָׁתָא דָּא אִיהִי סְלֶקָא בְּכָל סְטָרִין אֲבָל קְדוּשָׁה זֶה שֶׁל הַקְּדִישׁ הִיא עוֹלָה בְּכָל הַשָּׁשָׁה קְצוּוֹת, לְעֵילָא לְמַעְלָה בְּזו"ל, וְתַתָּא וּלְמַטָּה צִמְלֻכּוֹת, וּבְכָל סְטָרִי

- א. שער הכוונות דרושי חזרת העמידה דרוש שלישי. שכתב שם "והנה עיקר תכלית סוד הקדושה הוא לתת הארה אל מוח הדעת דרחל.
ב. ספר פרי עץ חיים חזרת העמידה פרק ג.

עוד כתוב בשער התפילה דף ל"ט ע"ב ג"ם צריך שתאמר מלה במלה עם השליח צבור כל סדר הקדושה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה. אמנם צריך ששתי תיבות אלו של נקדישך ונעריצך תאמר אותם בקול רם ושאר התיבות עד עניית קדוש קדוש קדוש תאמר בלחש עם השליח צבור. ואח"כ שתענה קדוש קדוש קדוש וכו' יהיה בקול רם ובעינים סגורות ובדילוג כלפי מעלה כמו שנבאר. והנה ענין הנז' שהוא לומר נקדישך ונעריצך בלבד בקול רם והשאר בלחש זה נזכר בתוספתא אחת של מסכת פיאה וע"ש. והנה ענין הדילוג באומרך קדוש קדוש וכו' נז' במדרש תנחומא פרשת צו. וענינה תתבאר לקמן ב"ה.

אמנם נבאר עתה בקצרה כוונה אחת רבת התועלת הזהירני מאד מורי ז"ל לכוין בה ואמר כי בזה תתעלה נפשי ותקבל קדושה גדולה. והענין הוא כי הנה למטה נבאר כי ענין הדילוג הוא להעלות למעלה את יעקב ורחל. והנה נודע כי כל דילוג ועלייה ממקום למקום איננה אלא בסוד שם מ"ב כמבואר אצלנו בדרוש הקדישים בקדיש של הודו לה' קראו בשמו וע"ש. וא"כ צריך לדלג ולכוין להעלות נפשו ג"כ עמהם למעלה ע"י שם בן מ"ב בשם אבגית"ץ. ובקדושה דתפלת שחרית דחול יכוין בשתי אותיות ג"י. ובקדושת מנחה דחול יכוין לדלג ולעלות ע"י ב' אותיות א"ב. ובקדושת ובא לציון דתפלת מנחה דשבת יכוין בשתי אותיות ת"ץ.

ואומרים באשכנז נוסח אחר וזהו "נקדש את שמך בעולמך כשם שמקדישין אותו ב'שמי מ'רום הנה רמז לשם מ"ב הנז' וכן כתוב על ידי נביאך וקרא זה אל זה ואמר". ויש בו י"ד תיבות כמו שיש בפסוק "וקרא זה אל זה ואמר".

כתב בספר שושן סודות – אות עט – סוד הקדושה "וזהו סדר הקדושה וסודה המקובל. נקדש את שמך, מלכות הנקראת שם. בעולם. בת"ת הנקרא עולם. כשם שמקדישים אותו בשמי מרום. ר"ל בת"ת וביסוד הנקרא רום מעלה ראש הבנין. ככתוב ע"י נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש, העטרה. קדוש, ת"ת. קדוש, בינה. תתקדש העטרה מת"ת המתקדש מבינה. יהו"ה באותיותיו ובנקודותיו יהב"ך או כפי הזמן כאשר יתבאר בסוד שם המפורש כלומר יהו"ה הוא השם הכולל כל הצבאות. והנה כאשר עלית חזר ואמר מכה"כ (מלא כל הארץ כבודו) כלומר מזה השם יתמלא כבודו שהוא הת"ת וכל שהוא היסוד הארץ שהיא העטרה. ואח"כ תחזור ותברך את כ"י תאמר ברוך כבוד היא העטרה יהו"ה הת"ת ממקומו מחכמה כלומר העטרה היא כבוד ת"ת הוא כבוד בינה. ימלוך, כת"ר חכמה. יהו"ה, בינה. לעולם, כל ההיקף. אלהיך ציון, ת"ת ויסוד. לדור ודור, ד"ו פרצופין. הללויה, בינה.

ונוהגין בני ספרד ליתן עיניהם למטה בשעה שאומרים קק"ק ובני אשכנז וצרפת נותנין עיניהן למעלה ונושאים גופן כלפי מעלה וזה הוא הדילוג הנזכר לעיל וסמך למנהגם מספר היכלות: "ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין ואומרים קק"ק ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואים למרום לבית תפלתם ונושאים עצמם למעלה כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם".

וביום תענית מוסיף ש"צ סליחות בברכת סלח לנו ואומר עננו בין גואל לרופא ובהלכות תענית יתבאר בעז"ה:

סימן קכו

שליח ציבור שטעה באחת מכל הברכות שדלג אותה וכשמזכירים אותו יודע לחזור למקומו אין מסלקין אותו אבל אם דלג קללת ולמלשינים מסלקין אותו מיד שמא אפיקורס הוא. אבל אם התחיל אותה וטעה בה אין מסלקין אותו ירושלמי ש"צ שדלג ב' או ג' ברכות אין מסלקין אותו חוץ ממי שלא אמר תחיית המתים שמא כופר הוא בתחיית המתים ומכניע זדים שמא אפיקורס הוא בונה ירושלים שמא אינו מאמין בביאת המשיח ואני אומר אפיקורס הוא וכשמסלקים אותו העומד במקומו לא יסרב כלל אף על פי שהעובר לפני התיבה צריך לסרב כדפי' לעיל הכא שהוא באמצע תפלה אין לו לסרב והיכא שטעה ואינו יודע לחזור שאחר עומד במקומו מתחיל השני מתחלת ברכה שטעה זה ואם היה הטעות בג' ראשונות מתחיל בראש ובג' אחרונות מתחיל ברצה ובכ"מ שיחיד חוזר ש"צ חוזר אם טעה כשמחזיר התפלה חוץ מבר"ח שחרית שאם לא הזכיר יעלה ויבא אינו חוזר שלא להטריח על הציבור כתב בס"ה על שם ה"ג שגם בתפלת המוסף אין מחזירין אותו מפני טורח ציבור ודוקא בר"ח אבל בשבת וי"ט מחזירין ובסמ"ק כתב דאפילו בשבת וי"ט נמי אין מחזירין והכי מסתבר דמאי שנא שבת וי"ט מר"ח וכן מה שכתב שגם במוסף אין מחזירין לא נהירא דלא קאמר בגמרא אלא בשחרית מפני שתפלת המוספין לפניו אבל לא סמכינן במוסף על מנחה שלאחר זמן כתב הרמב"ם ז"ל שאם טעה ש"צ כשמתפלל בלחש שאינו חוזר ומתפלל שנית מפני טורח ציבור אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם ואם טעה באותה שמתפלל בקול רם חוזר לעולם כמו היחיד עד כאן:

סימן קכז

וכשיגיע ש"צ למודים שוחין

כיצד צריכה להראות השחיה האם שחיה זו כריעה שהרי שחיה בגוף כריעה בירך. עוד יש להבין מ"ש בגמ' לקמן "ומחזיקנא טיבותא לרישאי דכי מטינא למודים כרע מגרמיה" הנה משמע שהכריעה בראש למסקנה כתב מרן הראשון לציון בילקוטו הטהור (ילקוט יוסף ח"ג סימן קכ"א) "בהרכנת הראש סגי". אבל הבה נסייל בים התלמוד: בתלמוד ירושלמי ברכות פרק א הלכה ה משמע ששחיה היינו גחינה כדלקמן: תנא רבי חלפתא בן שאול הכל שוחין עם ש"צ בהודאה ר' זעירא אמר ובלבד במודים. רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשוח עמו תחלה וסוף ר' יסא כד סליק להכא חמתון גחנין ומלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייא בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חבריאי בשם ר' סימאי מודים אנחנו לך אדון כל הבריות אלוה התושבחות צור עולמים חי העולם יוצר בראשית מחיה מתים שהחייטנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרביתנו להודות לשמך בא"י אל ההודאות.

הנה הרב נסים גאון (ברכות לד ע"א) הבין שזה היינו הך. תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן כו'. פ"י בתלמוד ארץ ישראל ב"פ מאימתי קורין "הכל שוחין בהודאה עם שליח צבור ר' זעירא אמר ובלבד במודים כו' תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי ובגמ' דד' אבות נזיקין (בבא קמא דף טז) איתא שדרו של אדם לסוף (ע') (שבע) שנה נעשה נחש והני מילי הוא דלא כרע במודים ובגמ' דסוטה ב"פ אלו נאמרים בכל לשון (דף מ) אמרי בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים:

כתבו ה' דעת זקנים" (דברים י' יב) "ולכך תקנו לומר מודים שהרי פירושו משתחווים כדכתיב גבי נעמן והשתחווית לה' אלהיך. ותרגם יונתן ואודיתי קדם ה' אלהיך. ומ"מ אנו אומרים מודים ולא משתחווים לפי שעולה בגימטריא מודי"ם מאה לומר שכל האומר מודים כהוגן כאלו קיים מאה ברכות ר"ל שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה או שיראה איסור כנגד לבו וכרע כחוטרא וזקיף כי חויא ושיתכוין לומר משתחווים אנו לך כדאיתא בירוש' א"ר בון מיומי לא איכוונית וכו' ומחזיקנא טיבותא לרישאי דכי מטינא למודים כרע מגרמיה:

מעיר על זה מרן הבן איש חי זללה"ה בספרו עוד יוסף חי – פרשת בשלח "ובספר דעת זקנים שהוא ביאור על התורה מרבותינו בעלי התוספות ז"ל בפרשת עקב בפסוק ועתה ישראל מה וכו' כתיב וז"ל, ולכך תקנו לומר מודים שהרי פירושו משתחווים כדכתיב גבי נעמן והשתחווית לה' אלהיך, תרגם יונתן ואודיתי קדם ה' אלהיך. ומ"מ אנחנו אומרים מודים ולא משתחווים לפי שעולה בגימטריא מודים מאה לומר שכל האומר מודים כהוגן כאלו קיים מאה ברכות עכ"ל. והנה פסוק זה לא נמצא גבי נעמן אלא שם כתוב והשתחווית בית רמון, ותרגם התרגום וסגדית ורק גבי השתחווית דכתיב גבי ציבא תרגם אודתי וכאשר כתבתי לעיל, ואיך שיהיה הנה ודאי משמעות מודים דהכא הוא לשון הודאה וכמ"ש הרב יעב"ץ הנז', וכן בדברי רז"ל נקראת ברכה זו כולה מראשה לסופה ברכת הודאה. ע"כ מכל מקום הרב לא העיר על מה שכתבו התוספות "אנו אומרים מודים ולא משתחווים".

עמו הציבור דגרסינן בירושלמי הכל שוחין עם ש"ץ בהודאה

כתב בשער הכוונות דרושי העמידה דרוש ששי: "הנה באומרך "מודים אנחנו לך" תכרע כריעה אחת בלבד ותכרע בסוד שם אהיה במלוי אלפין (אלף הא יוד הא) וע"י יוד ו' עלאה (שסודו תפארת והוא נקרא "גופא" במאמר פתח אליהו והוא חוט השדרה והוא הבריח התיכון והוא יעקב) לגבי ה' להאיר אל הנוק. ואין כאן אלא כריעה אחת וה"ס חוט השדרה ח"י חולין דביה שהם חיוב הכריעה במלת "מודים" כדי להוריד טפת החסדים דרך חוט השדרה היורד מן המוחין דז"א דרך חוט השדרה לתת אל נוקביה בסוד זווג. ואח"כ תזקוף זקיפה אחת ג"כ בלבד בשם ההויה ותכוון לזקוף ה' לגבי י' וזה נעשה. ע"י שם ההויה במלוי אלפין העולה מ"ה (הנראה כן: יוד הא ואו הא) שהוא למטה בגופא ולא ברישא. ע"כ. כאן מדבר הרב על מודים שבתפלת הלחש. ועל זה כתב הרב בדרושי העמידה דרוש שני:

אבל בתחלת ברכת הודאה אין בה רק כריעה א' וזקיפה א' כי בכולם גופא גחין לגבי ברכיין סוד ו' לגבי ה' ורישא גחין לגבי גופא יוד לגבי הא וזקיף ברכיין לגבי גופא סוד הא לגבי ואו. וגופא לגבי רישא סוד הא לגבי יוד. ואמנם בתחלת ברכת הודאה לא יש שם ברו"ך ולא הש"ם. נמצא שבכריעה זו היא בסוד ואו לגבי הא והזקיפה הא לגבי ואו בלבד. ולפיכך צריכים אנו לחזור ולעשות כריעה שנית וזקיפה שניה במודים דרבנן להוריד יוד לגבי הא ולזקוף הא לגבי יוד:

חכמים הזהירו מאד על כריעה במודים ואמרו (בבא קמא טז ע"א) "שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים". מסביר מרן הבן איש חי בספרו בן יהודע "והוא דלא כרע במודים". נ"ל בס"ד, הטעם שבעבור דלא כרע במודים יהיה שדרו נחש, דאיתא בשער הכוונות לרבינו הארי"ז ז"ל, (הנזכר לעיל) בכריעת מודים מוריד טיפת החסדים דרך חוט השדרה יע"ש, וידוע כי החסדים נרמזו באותיות המים, והיינו ה' מים, כי החסדים שרשם חמשה, וכל חסד נקרא מים, ואמרתי רמז נכון בס"ד דאותיות המים במילואם כזה מ"ם יו"ט מ"ם, תמצא

אותיות המילוי הם אותיות "מודים" בדקדוק, (נ"ל אם נכתוב מים יוד מס) כי במודים מוריד טיפת החסדים, ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב (קהלת י"א א') שלח לחמך על פני המים, והיינו שלח לחמך החסדים, כי לחם הוא סוד החסדים כנודע, על פני המים, כלומר במודים הרמוז בתוך ופנימיות של אותיות מים, וידוע כי הפך המים שהם חסדים יש האש שהוא גבורה ודין, וידוע דהנחש הוא מיסוד האש, ולכך ארז"ל מי שנתחייב שריפה מכישו נחש, שבארס שלו עושה שריפה, ועל כן זה דלא כרע במודים, להוריד טיפת החסדים שהם בסוד המים דרך חוט השדרה, לכך שדרו נעשה נחש, שהוא מצד האש שהוא הפך החסדים:

מסביר את הגמרא בספר "תולעת יעקב" – סוד קדושה:
 ובב"ק פ"ק (טז, א) שדרו של אדם לאחר ע' שנה נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים, דע כי יש באדם עצם אחד שנתהווה ממנו ונקרא לזו וכשמת אין העצם ההוא נפסד ואינו נמוח והוא קיים לעולם, והוא המקבל התענוג הגדול אחר מיתת הצדיק, ועליו נאמר (ישעיה נח, יא) "ועצמותיך יחליץ", והוא המקבל העונש ברשעים שנאמר (יחזקאל לב, כז) "ותהי עונותם על עצמותם". ובזמן תחיית המתים יוריד הקדוש ברוך הוא טל מלמעלה על העצם הזה ויעשה כמו עיסה מצוחצחת מאד ויהיה נתך כחלב שנאמר (איוב י' י) "הלא כחלב תתיכני", ואחר יקפא אותו הקב"ה כגבינה שנאמר (שם) וכגבינה תקפיאני, ואח"כ יעלה עליו גידים ובשר ונקרם עליו עור כמו שמצינו במתי יחזקאל (יחזקאל לז), זהו שכתוב (איוב שם יא) עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני, וכתב (שם יב) "חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך, סוד הכלה כנסת ישראל" "שמרה רוחי" להשיבה אל הגוף הזה לתחיית המתים. הרי כי זה העצם נשאר לבנין האדם כדי שיהיה דבר קיים על מה שתשרה ברכה, וכשאין אדם זה כורע במודים להורות על אמונת בוראו, אותו העצם שהוא שורש האדם נעשית בריה אחת מקוללת שהיא נחש שלעולם אין לו רפואה שנאמר (ישעיה סה, כה) ונחש עפר לחמו, ואחר שבריה זו נעשית מעצם זה אין הקדוש ברוך הוא הופכה לבריה אחרת ולעולם לא יקום ולא יבנה ולא יהיה אדם עוד עם יושבי חלד, ומששת ימי בראשית והלאה אין הקדוש ברוך הוא עושה אלא יש מיש (ראה ריקאנטי פר' תרומה קט, א):

ומה שאמר "לאחר שבעים שנה", ידוע כי הנחש ממשלתו לאחר שבעים שנה סוד שבעים סנהדרין של מעלה, והוא אורב שם למטה מהם בסוד (בראשית ג, טו) ואתה תשופנו עקב, ומי שאינו כורע במודים שדרו ר"ל הקיום העצמי שבו, נופל לאחור למקום הנחש הגורם מיתה ובטול הרגשה, על שלא הרגיש בעצמו להודות לשם יתברך. ומה שלא אמר מאן דלא כרע באבות אע"ג דמצוה לכרוע באבות תחלה וסוף, משום דהתם רב חסד מטה כלפי חסד דחיים בימינו ואינו מדקדק אחריו, אבל במודים סוד העמוד השמאלי מקום הדין שמדקדקים כחוט השערה, לפיכך צריך ליזהר בכריעה זו לינצל מהעונש הגדול הזה ולקיים בו ועצמותיך יחליץ:

כתב הרמב"ם ז"ל "ולא ישחו יותר מדאי" ואינו משמע כן בירושלמי. דאיתא התם מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר"י. משמע דקאי דוקא אש"צ דלא שייך העברה אלא בש"צ. ומטעם זה אין ליחיד להתפלל אא"כ יכול לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים כדי שלא יהא נראה ככופר אם אינו משתחוה עם הציבור. ואם התחיל והגיע ש"צ למודים והוא באמצע אחת מן הברכות ישחה אבל אם הוא בתחלת ברכה או בסופה לא ישחה אלא באבות או בהודאה. והא דתניא "הכורע בהודאה הרי זה מגונה" מוקמינן לה בהודאה שבהלל ושכברכת המזון:

גרסינן בסוטה בשעה שש"ץ אומר מודים העם מה הם אומרים? מודים אנחנו לך וכו', ופליגי בה אמוראי טובא. ואסיקנא אמר רב פפא הלכך

נימרינהו לכולהו וזה נוסחו: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחיינתנו וקיימתנו כן תחינו ותקיימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך. ובירושלמי חותם בה בא"י האל ההודאות" וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל.

וכשיגיע לברכת כהנים אם יש שם כהנים נושאים כפיהם ואם אין שם כהנים יאמר הוא ברכת כהנים.

סוד ברכת כהנים התבאר בארוכה בזוהר נשא קמו ע"ב עי"ש המהרח"ו זללה"ה בשער הכוונות דרושי חזרת העמידה דרושה' ביאר בהרחבה את סוד ברכת הכהנים קחנו משם. מצאתי סיכום קצר לעניין ברכת כהנים בשער התפלה דף מא בנושא ברכת כהנים. וענין נשיאות כפים וזה לשונו:

ועתה נבאר ענין ברכת כהנים. כבר נת' אצלנו בדרוש הצ"ל של זעיר אפין איך יש בזעיר אפין מוחין מצד אימא והם מוחין פנימים וגם יש לו מוחין מקיפים מבחוץ וחיבור שתי בחינות אלו נק' צל"ם בסוד אך בצל"ם יתהלך איש ואות צ' הם המוחין פנימים וב' אותיות ל"ם הם מוחין המקיפים. וכן ע"ד זה יש בזעיר אפין מוחין אחרים מצד אבא והם מתלבשין תוך המוחין של מצד אימא והם ג"כ פנימים ומקיפים ונק' גם הם בחינת צל"ם. באופן שהם שני צלמים בסוד עד שיפוח היום ונסו הצללים תרין:

והנה המוחין דמצד אימא נכנסין בזעיר אפין עד תשלום היותו בן י"ג שנים ואז נק' א"ש. ואח"כ נכנסין בו המקיפים דמצד אימא בה' שנים אחרים שהוא עד תשלום היותו בן י"ח שנים ואז נאמר עליו בן י"ח שנים לחופה. ואח"כ בשתי שנים אחרות נכנסין בו מוחין הפנימים מצד אבא ואז הוא בן עשרים שנה אשר אמרו בגמ' שמבן עשרים ואילך יכול למכור אפ"י בקרקעות שהניח לו אביו. ומשם ואילך נכנסין בו מקיפים מצד אבא בהיותו בחתימת זקן. והנה בברכת אבות דתפלת שחרית דחול נכנסו בו כל המדרגות הנז' זולתי מקיפים מצד אבא בלבד והנה צריכים הם ליכנס בו טרם הזווג והנה עדין הוא חסר מהם ולכן אנו מכניסין אותם בו ע"י ברכת כהנים כמו שית':

והנה ביארנו במקום אחר דרוש הזה של הצלם בסדר השנים של זעיר והוא באופן אחר וע"ש כי שם ביארנו האמת והנכון:

והנה אני שמעתי ממורי ז"ל כי המקיפים מצד אימא שהם ל"מ דצל"ם הנה אות הצ' היא המוחין פנימים בנה"י דתבונה. והמקיפים הנק' ל' דצל"ם הם בחג"ת של התבונה והמקיפים היותר עליונים הנק' ס' דצל"ם הם בחב"ד של התבונה. וכפי זה נמצא כי בתפלת שחרית דימי החול עולה זעיר אפין עד ראש התבונה אמנם אינו ממש שהוא עולה רק שהם יורדין עד מקום זעיר אפין כמו שהוא בליל שבת כמבואר במקומו ונמצא כי שחרית דחול הוא כמו בערבית דליל שבת. אבל לא שמעתי בפ"י ממורי ז"ל וברוך יודע האמת:

גם בספר פרי עץ חיים שער חזרת העמידה פרקים ד עד ז האריך בביאור ברכת הכהנים וסודה עי"ש. ונעתיק משם אפס קצהו בפרק ד'.

ונבאר עתה ענין מברכת כהנים:

מע"ח - צריך לכוין מאוד בברכת כהנים. וצריך הכהן לישא ידיו נגד ראשו ממש, וצריך ליהרהר בזה. מהחברים - תקנו ברכת כהנים קודם שיש שלום שהוא נשיאת כפים. וידוע שהברכה שורה בנשיאת כפים, לפי שיש בהם יו"ד אצבעות, הרומז ל"ס. וכל ברכות הבאות לעולם, צריך לבא קודם למדה אחרונה שהיא כנ"י, ומשם יורדין לעולמות, וכשרצה הקב"ה לזכות את ישראל ולברך אותם, נתן להם התורה שהיא המישרת ומדרכת אותנו את הדרך אשר נלך בה, ואת

המעשה אשר נעשה, וצוה לכהנים שהם מצד החסד שיברכו את ישראל, וגילה להם את הסוד, שצריכין קודם להמשיך הברכה מא"ס עד אין תכלית, ומשם יתברכו ישראל מהאל ית'. ואמר הכתוב כה תברכו וכו', שהוא מדה י' הנקראת אין תכלית, ועל ידה נמשכו כל פעולות עה"ז, ובה נעשה כל הניסים וכל הנפלאות, שנאמר כה אמר ה', וצוה לכהנים שימשכו הברכה למדת כה, וממנה לישראל. וזהו כה תברכו, למדת כה, תברכו אתם כהנים, מא"ס עד לאין תכלית. ופי' תברכו, אותיות בכתר"ו. כלומר, מן הכתר צריך להמשיך הברכה. בא וראה, בשעה שהכהנים פורשים ידיהם לברך העם, אז השכינה שורה על ידיהן, ויתמלאו משפע, ויד ימין עולה על יד שמאל, לכן צריך להגביה יד ימין על יד שמאל, ואז כל אותן המדרגות כשפרשו ידיהן, כולם מתברכים ממקור כולם שהוא עה"ב, שהוא מקור עליון, שכל הפנימים מאירין ממנו, וכל הנרות ממנו מתדלקין ומתמלאין, ואז הוא שעת רצון מסטרא דא"א. ותמצא, שכל ברכה מג' ברכות היא כפולה, יברך וישמרך הוא כפול, יאר ה' ויחונך ג"כ כפול, ישא ד' וישם שלום גם כן כפול. לרמז, שקודם יבא שפע למדת כה, ואח"כ לישראל. וזהו וישמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ובאלו ג"פ יש ס' אותיות, נגד ס' אותיות נסתרות שיש בק"ש בפסוק שמע, וז"ס ששים גבורים וכו', ע"כ מהחברים: עוד, כתב בפרק ה':

(בענין) ברכת כהנים: כבר ידעת מ"ש בזוהר, כי הכוונה להוריד מכילין דרחמי, מן י"ג תיקוני דדיקנא דעתיקא, לט"ז דד"א. והנה פסוק יברךך, הוא בא"א, לכן הוא ג' תיבין, סוד ג' רישין עילאין שבו, כנ"ז באדרא. אמנם יש בו ט"ו אותיות, ה"ב אותיות ראשונים מן ה"ט"ו, נגד ב' ראשין, עתיק וא"א עילאין סתימן. והי"ג אותיות, נגד י"ג ת"ד דרישא תליתא: אמנם שם הויה זו במילוי יודין, והנקוד חול"ם ציר"י קמ"ץ ציר"י כמו שידעת. וזהו המשך של תלת רישין עילאין למטה, לכן נרמז סוד הויה ברת וס"ת. כי ר"ת ג' תיבות אלו, הם ג"כ כ"ו. וס"ת גימ' מ"ה, כי הוא השם בן ד' אותיות בחשבוננו ובמלואו, כי הוא מתברך מן הא"א. פסוק יאר, הוא להמשיך מן או"א ג' מוחין לד"א, לכן הם ה' תיבות, כנגד או"א וג' מוחין. והם כ' אותיות, כי הם ב', י, י, כי כמו שהחכמה נקראת י', בערך היותו ראש גמור עם המוחין, גם הד"א נתהוו בו ג' מוחין, ובזה נשלמו בו י"ס ג"כ, ונקרא י'. אמנם הויה זו במילוי ס"ג פסוק ישא, הוא בחי' המוחין שנתהוו אח"כ בב' עטרין, חסד וגבורה עלאה של הת"ת כנודע, ולכן יש בו ד' תיבות, ועם ה' עטרין הנ"ל, הם ט' ת"ד דד"א. ויש בו כ"ה אותיות, לרמז כי עתה המלכות הנקרא כ"ה, בסוד כה תברכו, ולכן תכוין באומרך שלום, להוריד כל השפע הנ"ל, בכח ב' שמות שהם מלוי אלפין, ואדנ"י במלוי י"ב אותיות כנודע, שהם כ"ב אתוון. ובזה נכללו י"ג דעתיקא וט' דד"א, והם נכנסין תוך המלכות, ונעשין בה בסוד כ"ה אותיות שבפסוק זה, שהם כ"ב אתוון דב' שמות הנ"ל, וג' פסוקים, הרי כ"ה לכן הויה זו באלפ"ן:

וכתב בעל המנהיג ברכת כהנים אסור ליחיד לאומרה גם בציבור יש שאין אומרים אותה ובדברים שבין בני בבל ובני א"י אנשי מזרח ש"צ אומר ברכת כהנים בקול רם אנשי מערב ש"צ אומר ושמו את שמי שאסור להזכיר השם אא"כ היה כהן למדנו מזה שאסור ליחיד לאומרה ומ"מ כל הגלות הם אנשי מזרח וקורין אותה כקורא בתורה ע"כ וכתב עוד על שם רש"י שאין לש"ץ לומר פסוק ושמו את שמי שכבר בקשנו ברכנו בברכה המשולשת בתורה וכבר אמרנו המשולשת ומה לנו להוסיף עוד ושמו את שמי כשם שאין אנו אומרים כה תברכו את ב"י ששניהם לשון צוואה ולא לשון ברכה אבל רב עמרם כתב ואם אין שם כהנים ש"ץ אומר או"א ברכנו בברכה וכו' (ס"א עד וישם לך שלום ושמו את שמי על בני ישראל ומסיים) עד שלום וכו':

"ברכת שים שלום"

כתב בשער הכוונות דרושי חזרת העמידה דרוש ששי:

שים שלום כו' הענין הוא כי ברכה זאת היא כנגד היסוד כנ"ל ועתה הוא סוד הזווג והנה שלום הוא בחי' היסוד כי אחר אשר כל הדי' היות הנ"ל שהם עסמ"ב שהם המוחי' דז"א האירו הארתם וכבר נשלמו בו אז אחי"ך יורדת טפת זרע מן המוחין האלה כדי להזדווג עם נוק' וזהו ענין שים שלום. כי אחר אשר כבר נעשה בחי' החיבוק והנשיקין בברכות שקדמו כנ"ל אז מתעורר היסוד להתחבר בנקב' וזהו שימת שלום הזה תוך נקו' ציון אשר בה בסוד הכנסת עטר' לצורך הזווג והנה נודע כי בהתעורר היסוד התחתון אל הזווג תיכף ברגע מתעורר המוחין להוריד הטפ' זרעית עד היסוד והנה בברכת שים שלום מתחלת הטפה לרדת מן המוחין אל היסוד שבו ונודע כי טפת הזרע יורדת מן המוח האמצעי הנק' דעת מן החמשה חסדים אשר שם הנתונים תוך היסוד דאימא המתלבשת תוך דעת דז"א כנודע וגם היסוד ההוא דאימא נקרא שלום כי כל יסוד ויסוד נק' שלום ולכן באומרך בא"י המברך את עמו ישראל בשלום אמן תכוין להמשיך טפת זרע הה' חסדים להוציא מתוך היסוד דאימא הנתון תוך דעת דז"א ולהוציא גם מתוך הדעת ולהוציא משם ולהוריד עד היסוד דז"א הנק' ג"כ שלום ולכן תכוין בזו ההויה של חתימת ברכה זו בניקוד שורק כנודע כי זאת ההויה בניקוד שורק היא ביסוד כנ"ל בשם ספר התיקונים. גם תכוין כי אותיות שורק הוא אותיות קשר ושרק הכל א' פ"י כי היסוד מחבר ומקשר כל העולמות ומחבר יחד זו"ן והיו לבשר א' ותכוין לקשר ע"י היסוד כל ה"ס דז"א ב"ס דנוק' ודע שעי' כוונה זו יועיל לך מאד לענין הזכירה ותכוין כי ניקוד הויה זו היא בשרק שהיא אותיות קשר שאתה מקשר כל העולמות ע"י היסוד שניקודו הויה בשורק ובכח זה יתקשרו דברי חכמה בלבך ולא ישתכחו ממך.

ספר פרי עץ חיים – שער העמידה – פרק כ" שים שלום – כבר ידעת שהוא היסוד, ואז הוא סוד הזיווג והנה, עדיין לא נרמזו שם הו"ה ואלהים שם מלא הנזכר בהיכלות פ' פקודי, כי הלא בכל שם הו"ה אנו מכוונים לשם, י"א ה"ד ו"נ ה"י, ובכל תפלינו. אך באמרם ברוך אתה י"י המברך את עמו ישראל, יכוין אז אל שם מלא, כי ע"י מזדווגין היכלין תתאין בעילאין, נוקבא בדכורא. והנה בשם הויה, ה"ס ז' היכלי דדכורא נכללין בו, ובפרט עיקר הכוונה הוא, לרמז לה' חסדים דאתכלילן בההוא אמא, כנזכר באדרא דף קמ"ב. והנה ה"ס ז' חסדים, שהם ד' אותיות הו"ה, והיסוד הוא ה' הכולל כולם, והם ה"ח, ובאמרך המברך את עמו ישראל, יכוין, שהוא ר"ת ג' אלהים, והם ה' אותיות, נגד הה"ג ברחם אשה. ובאומרך בשלום, תכוין אל שם הו"ה אדנ"י, כזה – יאהדונה"י, שהם זו"ן המתחברים ועושים שלום ביחד. הזהר בכל תפלתך בין בחול ובין בשבת, לעולם תכוין באמרך המברך את עמו ישראל בשלום, לשם – אילהויהם, שהוא שם הויה אלהים שם מלא, ה"ג המתבסמין בה"ח, וגם שם זה עולה יב"ק:

המברך את עמו ישראל בשלום

ספר פרי עץ חיים – שער העמידה – פרק כ" מע"ח – דע, כי בשלום, ג' חשמ"ל. והם ג' שע"ח נהורין, וג' מלבוש, כי הוא מלביש ומכסה ומקיף אל הקדושה, שלא ישלטו החצונים, והוא כסוי לכל ד' עולמות אבי"ע, כל א' לפי מדרגתו, כך הוא עב יותר מחבירו, ועשיה יותר מכולן הוא עב, כי שם הוא עיקר החצונים, לכן אחר תפלת י"ח, שהמשכנו האורות של הקדושה, אז כדי שלא ישלטו החצונים בהם, באותם האורות של הקדושה, אנו מסיימים בעמידה במלת בשלום, שהם אותיות מלבוש של חשמ"ל הנ"ל. ופ"י החשמ"ל, כי בזמן שיש הארת הקדושה, אז הוא חש, וכשיש ח"ו שליטה לחיצונים שם נקרא מ"ל:

כתב בספר "עמק המלך" כי מילת בשלום אלו אותיות "מלבוש" וזה נעשה לאדם לאחר שהתפלל. מאיר עינינו מרן ה"בן איש חי" עמ"ש בגמ' (שבת קיט ע"א) רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר "בואו ונצא לקראת שבת מלכתא" אומר הרב התבונן בראשי התיבות ותמצא אותיות "מלבוש" שרבי חנינא היה מכוין לקבל מלבוש רוחני כל ערב שבת עוד יש להתבונן בסיום הברכה "את עמו ישראל בשלום" ר"ת אבי"ע.

הלכות נשיאת כפים

סימן קכח

אין נשיאת כפים בפחות מי' והכהנים מן המניין. כל כהן שאין בו אחד מן הדברים המעכבין צריך לישא כפיו ואם אינו נושא עובר בשלשה עשה: כה תברכו, אמור להם, ושמו את שמי. והוא שיהיה בבית הכנסת כשקורא כהנים דכתיב אמור להם ומתרגמין "כד יימרון להון" אבל אם אינו שם אינו עובר. כתב הר"פ שאם אין שם אלא אחד אינו עובר דילפינן ליה מאמור להם דמשמע דוקא לרבים ואינו נראה דלהם על אהרן ובניו קאי ופירוש אמור להם לכל אחד מהם. ואם הוא נושא כפיו מתברך דכתיב ואברכה מברכך.

וכן מצוותו יחלוץ מנעליו שזו היא מתקנת רבן יוחנן בן זכאי שלא יעלו לדוכן במנעליהם.

ויטול ידיו ויברך ענט"י. וכתב הרמב"ם ז"ל שצריך ליטול עד הפרק כמו בעבודה.

כתב בזה בס"ה פרשת נשא דף קמו ע"א: "תאנא, כהן דבעי לפרסא ידיו, בעי דיתוסף קדושה (דף קמ"ו ע"ב) על קדושה דיליה, דבעי לקדשא ידיו, על ידא דקדישא. מאן ידא דקדישא, דא ליוא. דבעי כהנא ליטול קדושה דמייא מידיו, דכתיב וקדשת את הלויים, הא אינון קדישין. וכתיב בהו בלויים, (במדבר יח) וגם את אחיך מטה לוי וגו'. שבת אביך כלל. מכאן, דכל כהן דפריס ידיו, בעי לאתקדשא על ידי דקדישא, ליתוסף קדושה על קדושתיה. ועל דא, לא יטול קדושה דמייא מבר נש אחרא, דלא הוי קדישא".

תרגום: למדנו, כהן שרוצה לפרש ידיו, צריך שיתוסף קדושה על קדשתו, שצריך לקדש ידיו על יד הקדוש. מי יד של הקדוש? זה לוי, שצריך כהן לטל קדושה של מים מידיו, שכתוב וקדשת את הלויים. הרי הם קדושים. וכתוב בלויים, (במדבר יח) וגם את אחיך מטה לוי וגו'. שבת אביך – כלל. מכאן שכל כהן שפורש ידיו, צריך להתקדש על ידי קדוש, להוסיף קדושה על קדשתו. ולכן לא יטל קדושה של מים מבן אדם אחר שאינו קדוש.

עוד כותב שם (נשא קמו עא) שעל הלוי ליטול ידיו בתחילה קודם שיטול ידי הכהן: ובצניעותא דספרא תאנא, לוי דאתקדש כהנא על ידיו, בעי הוא לאתקדשא בקדמיתא. ואמאי לוי ויתקדש על ידא דכהנא אחרא. תאנא, כהנא אחרא לא בעי, דהא כהן דלא שלים, לא בעי האי כהנא שלים, לאתפגם על ידא דפגימא דלא שלים. אבל לוי דאיהו שלים, ואתחזי לסלקא בדוכנא ולמפלח במשכן זמנא, הא שלים הוא, והא אקרי קדוש, דכתיב וקדשת את הלויים. אמר רבי תנחום, אף אקרי טהור, דכתיב, (במדבר ח) וטהרת אותם. ובגין כך, בעי לאוספא כהנא קדושה על קדושתיה.

תרגום: ובספרא דצניעותא למדנו, לוי שהתקדש כהן על ידו, צריך הוא להתקדש בתחלה. ולמה לוי, שיתקדש על ידי כהן אחר? למדנו, כהן אחר לא צריך, שהרי כהן שאינו שלם, לא צריך זה הכהן השלם להפגם על ידי פגום שלא שלם. אבל לוי שהוא שלם וראוי לעלות לדוכן ולעבד באהל מועד, הרי הוא שלם, והרי נקרא קדוש, שכתוב וקדשת את הלויים. אמר רבי תנחום, אף נקרא טהור, שכתוב וטהרת אותם. ומשום כך צריך להוסיף כהן קדושה על קדשתו.

כתב הרקאנאטי על התורה – פרשת נשא “ודע כי הכהן נוטל ידיו מן הלוי והלוי משרתו כאשה לבעלה, ובמדרש רות (זוהר חדש פ”ז ט”א) “כהן העולה לדוכן ממי נוטל ידיו? הוי אומר מן הלוי דאיהו מסיטרא דשמאלא, למיהוי ימינא מתקדשא מגו שמאלא”.

כתב מרן הבן איש חי זללה”ה בספרו בן איש חי – הלכות שנה ראשונה – פרשת תצוה סעיף ז: אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים קודם ברכת כהנים, נטילה גמורה עד הפרק שהוא חיבור היד והזרוע, והלוי יוצק מים על ידיהם, וקודם לכן יטול הלוי את ידיו. ע”כ. ממש כדברי זוהר לעיל.

וכשמתחיל ש”ץ רצה כל כהן וכהן שבבית הכנסת נעקר ממקומו לעלות לדוכן, ואף אם לא יגיע שם עד שיסיים ש”ץ רצה, שפיר דמי כיון שעקר רגליו כשהתחיל, אבל אם לא עקר רגליו ברצה שוב לא יעלה.

וכשעוקר רגליו לעלות אומר “יר”מ ה’ אלהי שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם” (ס”א ופירש”י שלא יתחיל בברכת יה”ר עד שיעלה לדוכן ואז יתחיל ויאריך בה עד שיכלה אמן של הודאה מפי הציבור). ועולין לדוכן ועומדים שם פניהם כלפי ההיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם עד שש”ץ מסיים מודים ואז אם הם שנים קורא להם “כהנים”

מכאן משמע ששליח הציבור קורא להם “כהנים” וכך נראה מספר הקנה לקמן. מה שנהגו שאחד מהקהל קורא “כהנים” זו דעת רבנו תם לקמן.

ומחזירין פניהם כלפי עם. ואם הוא אחד אין קורא לו אלא הוא עצמו מחזיר פניו:

“ואם הוא אחד אין קורא לו” דהיינו לא קוראים לו “כהנים” ונראה שנלמד ממה שכתוב “אמור להם” להם ולא לו.

כתוב בספר הזוהר פ’ נשא דף קמו ע”א שואל למה פתחה התורה ואמרה “כה תברכו את בני ישראל אמור להם” אמרו להם מבעי? אלא כאן רמוז במילת אמור בלשון יחיד שלא לכל כהן מגלים שם המפורש אלא לצנועים בלבד.

כתב בספר הקנה – ז”ה ענין יראת המקום “אל”ר (אמר לו רבי) סדר הברכה איך הוא, א”ל בני שמענה הכהנים טובלים מבערב ומטהרים עצמן ובאים ומתפללים בכוונה, וקודם שיגיע ש”ץ לעבודה ומתחיל רצה כל הכהנים הכשרים לברך יוצאים ממקומן ועולין לדוכן ומחזירין פניהם כלפי מעלה ומתחילין עד שיגיע ש”ץ לולך נאה להודות, ובשעה שמתחילין עד שיקראם הש”ץ ואומרים יהי רצון מלפניך ה’ אויאתה ברכה זאת שצוית לברך את עמך ברכה שלימה ולא יהא בה שום מכשול ועון מעתה ועד עולם. ואחר שישלים ממתינין עד שיקרא הש”ץ ואומר ולך נאה להודות. אם הם שנים קורא אותם מיד “כהנים”, ואינם מחזירים פניהם כלפי העם אלא מתחילין ברוך אתה ה’ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לברך את עמו ישראל באהבה, ומחזירין פניהם כלפי הציבור ומקרא להם הש”ץ מלה במלה, ואין מתחיל הכהן המלה עד שיכלה מפי הקורא ואין הציבור עונין אמן עד שיכלה המלה והברכה מפי כהן ואין הכהן מתחיל בברכה אחרת עד שתכלה אמן מפי הציבור, ואחר שמשלים הברכות

אומר רבש"ע עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו בתורתך השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל. וכל החזרות שמחזרין הכהנים בין בתחלה בין בסוף כולם יהיו דרך ימין. אל"ר טבילה למאי, אל"ב (אמר לו בני) המים רומזים בחסד בריכה טהרה ונקיה והכהן איש החס"ד וע"כ הברכה שמכוון להוריד לישראל צריך להיות בהכנה היא ביאת מים. אל"ל ורחיצת ידיהם ורגליהם בעבודת הברכה למה אל"ל האצבעות רומזים למעלה וע"כ צריך להעביר כל הזוהמא בשעת הברכה ע"כ רוחצין כי המכוון בעשר על העשר כענין בקידוש ידים ורגלים בעבודה ולמה מן הלויים להשלימו ע"י השירות הזה שהוא כפוף ומשועבד תחת הכהנים ויעקוד את יצחק בנו כהן ולוי.

וכתב ר"ת שאין לש"ץ להפסיק לקרות "כהנים" דהוי הפסק בתוך התפלה, אלא חזן הכנסת, פירוש הממונה על כל צרכי בית הכנסת, קורא.

וכתב הרב פרץ בשם ר"ת שאין ש"צ אומר או"א ברכנו בברכה וכו' אלא מיד כשיסיים מודים קורא החזן כהנים. ור"י כתב דוקא להם שלא היו רגילין לומר או"א אבל עכשיו שש"צ רגיל לאומרו בכל פעם בציבור גם כשהכהנים נושאים כפיהם נכון לומר.

וכן היה נוהג הר"מ (הרב מאיר בן ברוך) מרוטנבורג כשהיה הוא ש"ץ היה אומר או"א בלחש עד כהנים ואומר "כהנים" בקול רם כדי לקרות אותם ואומר עם קדושך בלחש.

וכשמחזירין פניהם כלפי העם מברכין: "בא"י אמ"ה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה"

בספר הזוהר פרשת נשא דף קמז עב מביא מעשה בכהן שברך את הברכה ולא סיים במילת "באהבה" ומיד מת ועלה כהן אחר וברך באהבה ובכך תיקן את היום ההוא. מכאן מסיק הזוהר שכהן שאינו רצוי או שהוא שונא למאן שהוא בקהל שלא ישא כפיו כי אינו עושה זאת באהבה.

ומגביהין ידיהן כנגד כתפיהן ופושטין ידיהן.

בס"ה (בשלח נז ע"א, יתרו ס"ז ע"א, אמור צ"ב ע"ב, נשא קמו ע"א) נאמר שעל הכהן להגביה את יד ימין מעט יותר מיד שמאל ונלמד מאהרן הכהן שברך את בני ישראל ביום הקמת המשכן כנזכר בפרשת שמיני "וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם" ידו כתיב ידיו קרי דהיינו שהניח יד ימין על יד שמאל.

כתב המהר"ח זללה"ה בשער הכוונות דרושי חזרת העמידה דרוש חמישי שהסיבה לכך שהכהנים נושאים כפיהן בגובה הראש כמו שכתוב במשנה (סוטה ז,ו) לבנות את חו"ב דלאה. עוד הזהיר שם לישא את הכפיים בגובה הראש והנה לשוננו: "וצריך ליזהר בזה להגביהם ממש כנגד ראשו וענין זה יתבאר בדרוש שנתבאר אצלנו בדרוש תיקון פרצוף לאה איך נתקן ושם נתבאר שע"י האורות היוצאים מסופי הזרועות דז"א דרך קצוות האצבעות נבנה פרצוף לאה מתתא לעילא בסוד אור חוזר וע"ש. וקיצור הענין הוא כי בהגביה הז"א שני זרועותיו למעלה נמצאים ראשי אצבעותיו מכוונות משני צדדי ראשו בב' צדדי מוח הדעת שבו אצבעות זרוע ימין מימין הדעת ואצבעותיו השמאליות משמאל מוח הדעת ואז האורות יוצאים דרך קצוות אצבעותיו בסוד אור חוזר מתתא לעילא ובצאתם מתגלים האורות ההם ומשם מאירים בלאה העומדת ראשה באחורי דעת דז"א ואלו האורות נעשי' בחי' חו"ב בלאה מב' צדדי הדעת שלה

והם גבוהים יותר מהדע' כנודע כי לעולם כל חו"ב הם גבוהים מן הדעת והאור' מתפשט' בשני צדדי הדעת מתתא לעילא וכל זה נעשה ע"י נשיאות כפי ז"א וכנגד זה צריכים הכהנים להגביה כפיהם ואחר אשר סיימו ברכת כהנים ונגמר תיקון לאה ונעשו ב' מוחין שלה אין צורך להשאיר כפיהם זקופים עוד".

וחולקין אצבעותיהם ע"פ המדרש מציץ מן החרכים ששכינה למעלה מראשיהן ומציץ מבין חרכי אצבעותיהם.

עיי' בשער הכוונות הנזכר שכתב שבעת ברכת כהנים נשפע אור מקיף והנה לשונו "והענין הוא במה שיתבאר בענין כונת ברכת כהנים שעניינה הוא שאז נכנסין אוה"מ בז"א ופשוט הוא כי אז מתרבים האורות בז"א ולכן אז הם נושאים את כפיהם לרמוז שאותם ההארות הניתוספות בז"א הנמשכות ויוצאות מסופי האצבעות של ידיו שלא ירדו למטה אמנם יצאו משם ויעלו בסוד אור חוזר ממטה למעלה עד רישא דז"א בסוד זקיפת האצבעות כלפי מעלה. ועי' כ נתקנין חו"ב של לאה. וז"ס טעם שצריך הכהן לישא כפיו כנגד ראשו ממש למעלה כנז' במשנה.

ומכוונין לעשות ה' אירים בין ב' אצבעות לב' אצבעות אור אחד בין אצבע לגודל ובין גודל לקיים מציץ מן ה' חרכים.

בספר הזוהר כתוב שאין להצמיד את האצבעות זו לזו אלא עליהן אלא עליהן להיות נפרדות והנה לשון הזוהר בפרשת נשא דף קמו ע"א: תאנא, כהנא דפריס ידיו, בעי דלא יתחברון אצבען דא בדא, בגין דיתברכון כתריין קדישין, כל חד וחד בלחודו, כמה דאתחזי ליה, בגין דשמא קדישא בעי לאתפרשא באתון רשימין דלא לאערבא דא בדא, ולא יתכון (נ"א ולא תכוונא) באינון מלין.

תרגום: למדנו, כהן שפורש ידיו, צריך שהאצבעות לא יתחברו זו בזו, כדי שיתברכו כתריים קדושים כל אחד ואחד לבדו כמו שראוי לו, משום ששם הקדוש צריך להתפרש באותיות רשומות שלא לערב זה בזה, ולא יתכון (ולעתה) באותם דברים.

פירושו: "כדי שיתברכו כתריים" היינו עשר האצבעות רומזות לעשר ספירות. בשם הו"ה רמזים כל עשר הספירות. כיצד? קוצו של יוד זה הכתר, יוד זו חכמה, ה זו בינה, ו' אלו חגתנה"י, ה זו מלכות, על הכהן שמזכיר שם אדנות להתכוין באלו עשר הספירות כדי שתרד ברכה בעשר אצבעותיו. (מלוקט מתוך ה"מתוק מדבש").

את הסתירה בין הזוהר והטור מיישב בעל מחבר ספר "זוהר הרקיע" – פרשת נשא "תאנא כהנא דפריס ידיו בעי דלא יתחברון אצבען דא בדא בגין דיתברכון כתריין קדישין וכו'. וצ"ע כפי זה משמע שכל אצבע צריך שיהיה בפ"ע והפוסקים כתבו שאין צריך להניח רק ה' אירים. ואמנם הכוונה הוא כי הנה ע"י ברכת כהנים נעשה חב"ד לז"א וחו"ב ללאה בסוד נויקרא ט-כבו "וישא אהרן את ידיו". והנה המוחין נקראין תמיד כתריין קדישין וכנגד זה ה' פסוקים ג' לז"א בברכת כהנים יברכך יאר ישא והב' לנוק' ובמדבר ו-כג, כז כהתברכו ושמו את שמיו וגו'. וכבר נודע כי מלת כ"ה והשם רומז לא' והם חכמה ובינה דלאה וד"ל. כן נלע"ד מאיר פאפרוש. מכאן משמע שדעת הרב המקובל מאיר פאפרוש זיע"א שנכון להמשיך לעשות ה' אירים הרומזים לה' מוחי חב"ד דז"א וחו"ב דלאה.

ברם הרב המקובל רבי שלום בוזאגלו זללה"ה "מקדש מלך" (שם) כתב "מכאן משמע הפך מה שכתב השו"ע שצריכים הכהנים לעשות ה' אירים וכאן אומר שכל האצבעות יהיו מפורדות זה מזה כדמפרש הטעם. ע"כ. הרב מפרש "כתריין קדישין" עשר ספירות וכך פירש הרב דניאל פריש זללה"ה בביאורו "מתוק מדבש".

וש"ץ מקרא אותם "יברכך" והם עונין אחריו מלה במלה עד שיסיימו פסוק ראשון, ואז עונין הקהל אמן. וכן אחר פסוק ב' וכן אחר פסוק ג'.

ואין מברכין אלא בלשון הקדש ובעמידה ובנשיאות כפים ובקול רם. ובספרי מסמך להו אקרא "כה תברכו".

כתוב בס"ה פ' נשא דף קמ"ה ע"ב "כה תברכו" בלשון הקודש, כה תברכו ביראה, כה תברכו בענוה. אמר רבי אבא "כה" היינו השכינה. לפי זה נבין מ"ש "ושמו את שמי על בני". והדבר מפורש בזוהר שם דף קמ"ז שאסור להסתכל באצבעות הכהנים בעת שמברכים כי השכינה שורה על ידיהם.

בספר "שבחי הארי הקדוש" מספר על הרב חיים ויטאל שסבל כאב בעיניו. כשבא אל הארי הקדוש וסיפר לו על כאב העיניים אמר לו הארי הקדוש שהסיבה לכאב עיניים היא שהוא מתבונן בו בעת ברכת כהנים. כשאני שומע ברכת כהנים אני מכוין כוונות גבוהות וקדושה שורה עלי ולכן סבלת בעיניך, אמר לו הארי הקדוש.

ירושלמי, "בקול רם", בקולו של רם מלמד שהקב"ה משתמע קולו עמהם, ד"א במעולה שבקולות לא גדול ולא קטן אלא בינוני.

ואח"כ מתחיל ש"צ שים שלום ואז הכהנים מחזירים פניהם כלפי הקדש ואומרים "רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל" כו' (ס"א גם בזו פירש"י שמאריך בה עד שתכלה ברכה מפי הש"ץ) ואינן רשאים להחזיר פניהם עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואינן רשאים לכוף אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם ועומדים שם ואינן רשאים לעקור משם עד שיסיים ש"צ שים שלום וכשמחזירין פניהם בין בתחלה בין בסוף לא יחזירו אלא דרך ימין:

ענין "שים שלום" התבאר בשער הכוונות – דרושי העמידה דרוש ו' שים שלום כו' הענין הוא כי ברכה זאת היא כנגד היסוד כנ"ל ועתה הוא סוד הזווג והנה שלום הוא בחי' היסוד כי אחר אשר כל הדי' היות הנ"ל שהם עסמ"ב שהם המוחי' דז"א האירו הארתם וכבר נשאלו בו אז אח"ך יורדת טפת זרע מן המוחין האלה כדי להזדווג עם נוק' וזהו ענין שים שלום. כי אחר אשר כבר נעשה בחי' החיבוק והנשיקין בברכות שקדמו כנ"ל אז מתעורר היסוד להתחבר בנקב' וזהו שימת שלום הזה תוך נקו' ציון אשר בה בסוד הכנסת עטר' לצורך הזווג והנה נודע כי בהתעורר היסוד התחתון אל הזווג תיכף ברגע מתעורר המוחין להוריד הטף' זרעית עד היסוד והנה בברכת שים שלום מתחלת הטפה לרדת מן המוחין אל היסוד שבו ונודע כי טפת הזרע יורדת מן המוח האמצעי הנק' דעת מן החמשה חסדים אשר שם הנתונים תוך היסוד דאימא המתלבשת תוך דעת דז"א כנודע וגם היסוד ההוא דאימא נקרא שלום כי כל יסוד ויסוד נק' שלום ולכן באומרו בא"י המברך את עמו ישראל בשלום אמן תכוין להמשיך טפת זרע הה' חסדים להוציא מתוך היסוד דאימא הנתון תוך דעת דז"א ולהוציא גם מתוך הדעת ולהוציא משם ולהוריד עד היסוד דז"א הנק' ג"כ שלום ולכן תכוין בזו ההויה של חתימת ברכה זו בניקוד שורק כנודע כי זאת ההויה בניקוד שורק היא ביסוד כנ"ל בשם ספר התיקונים. גם תכוין כי אותיות שורק הוא אותיות קשר ושרק הכל א' פ"י כי היסוד מחבר ומקשר כל העולמות ומחבר יחד ז'ו"ן והיו לבשר א' ותכוין לקשר ע"י היסוד כל ה"ס דז"א ב"ס דנוק' ודע שע"י כוונה זו יועיל לך מאד לענין הזכירה. ותכוין כי ניקוד הויה זו היא בשרק שהיא אותיות קשר שאתה מקשר כל העולמות ע"י היסוד שניקודו הויה בשורק ובכח זה יתקשרו דברי חכמה בלבך ולא ישתכחו ממך. ע"כ

מדוע היסוד נקרא שלום? כתב בספר "קהלת יעקב" שלום בחינת יסוד דזעיר, (הטעם) "יסוד דזעיר" וט' אותיות גימטריא שלום וד' אותיות, וכן אם תחשוב מ"ס סתומה דשלום לת"ר אזי גימטריא "זהו היסוד דזעיר דאצילות" עם הכולל.

ב"הקדמת ספר הזוהר" דף ו' דרש את הפסוק "שלום שלום לרחוק ולקרוב" ואמר שהרחוק זה יעקב והקרוב זה יוסף. כתב ה"מתוק מדבש" שיעקב הוא ז"א העולה בדעת ומייחד חו"ב לכן נקרא שלום.

עוד ראיה ממ"ש "ונתתי שלום בארץ כתב בס"ה (בחוקותיי קטו ע"ב) ששלום הוא יסוד המתייחד עם המלכות הנקראת ארץ.

הרמ"ק בספרו "פרדס רימונים" כותב שהיסוד נקרא שלום כי הוא מכריע בין קו חצ"ן ובין קו בג"ה ועושה שלום ביניהם בקו אמצעי שבו. לפי זה יש ג' שלומות: דעת יקרא שלום כי מכריע בין חו"ב תפארת יקרא שלום כי מכריע בין חו"ג יסוד יקרא שלום כי מכריע בין נו"ה.

אין המקרא שקורא "כהנים" רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור, פירוש שעונין אחר ברכת מודים. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שתכלה התיבה מפי המקרא. ואין הציבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים. ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור: מטרת ההמתנה לתת אפשרות לכל אחד לכון כראוי.

וכפי שכתב על כך בספר "הקנה" ד"ה ענין יראת המקום: "אמר לו, בני אחר קורא כהנים כי אין להפסיק וש"ך מקרא כי הברכות הללו מעין שים שלום והאומר קריאת כהנים מעין התפלה דוחק הוא ואין לנטות אל הדוחק. אל"ר אמרת לי לב' (כהנים) קורא ("כהנים") ולא לאחד א"כ מה יעשה (כהן יחיד)? א"ל בני יחזור פניו מעצמו אל הציבור בלא קריאה אל"ר ולמה מנע קב"ה קריאה מאחד? א"ל משום שאם יקרא לאחד שב הקריאה למעלה לברך את כנ"י (מלכות) ואין הדין נותן כי צריכה להתברך מהו (תפארת) וממשך הו' (יסוד) ואז משלימים כולם וזהו "אמור להם" והאומר אפילו לאחד קורא רצה להשליך דבריו להבל.

אל"ר (אמר לו רבי) אמרת לי עד שיכלה אמן מפי הציבור אמן זה מה טיבו. א"ל בני, הכהן מברך העטרה (מלכות) מהת"ת (מהתפארת) כפי רצונה ומוריד עליה בברכתו ועונין "אמן" אחריו ומורידין חכמה עילאה הנקרא אמן בחכמה תתאה (מלכות) הנקראת אמן כי היא נובלת החכמה עילאה. אל"ר וכ"ע (וכתר עליון) היכן המנוחה, א"ל במלת אמן יכוין בחכמה ובחכמה באותיות יכוין בציור הא' הוא יו"י: יוד קוצו העליון ותחתון וגופו רומזין בג' רוחניות (כתר סודו בקוץ היוד עליונה, אות יוד עצמה חכמה וקוץ תחתון בינה) והו' (של האלף של אמן) בו קצוות (חגתנה"י) והי' השני (התחתון של אות א') בעטרה (מלכות) עם כל כחה ואח"כ יכוין במ' ון, פשוטה של אמן שהת"ת (הרמוז באות מ' של אמן) הוא מ"לך (ואות ן סופית מורה על פשיטותו) פשוט וע"כ ממתינים אלו לאלו להשלים כל אחד כוונתו.

כתוב בתורה "ושמו את שמי" (היינו שכינת) על בני ישראל ואני אברכם. מה טמון במילה "ואני"? כתב על כך בספר הקנה (שם) "ואח"כ מברכן כנ"י וזהו "ואני אברכם" כשנתחברתי עם הו', (תפארת / ז"א) ולכן לא אמר אני.

אין ש"צ רשאי לענות "אמן" אחר ברכה של כהנים שמא תתבלבל דעתו ולא ידע איזו ברכה יש לו להקרות פסוק ב' או ג'.

כתב הר"מ מרוטנבורג שאם ש"ץ כהן אם יש כהנים אחרים לא יעלה לדוכן משום טירוף הדעת שמא לא יוכל לחזור לתפלתו, ואפי' אין שם כהנים אחרים לא יעלה אא"כ מובטח שיחזור לתפלתו בלא טירוף דעת ויעקור רגליו מעט בעבודה ויאמר מודים עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך

ברכת כהנים ויקרא לו אחר וצריך שהמקרא יכוין בלבו אל התפלה משעה שיתחיל ש"צ י"ח ואם לאו אינו יכול להקרות.

תנא "אמור להם" מכאן שהחזון אומר להם אמרו פי' שמקרא אותם וגם בכאן כתב הרב פרץ שאינו צריך להקרות ליחיד כיון דנפקא לן מאמור להם ול"נ כדפרישית לעיל:

ירושלמי ובלבד שיהא החזון ישראל וכתב הרמב"ם ז"ל משתדלין שיהא המקרא ישראל שנא' "אמור להם" מכלל שהמקרא אינו כמותם:

ובשעה שהכהנים מברכין העם לא יביטו בהם ולא יסיחו דעתם אלא יהו עיניהם כלפי מטה כמי שעומד בתפלה והעם יכוונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם.

תני אבא בריה דרב מנימין בר חייא עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אבל שלפניהם ומצדיהם אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת. ולאחריהם נמי אם הם אנוסים הם בכלל הברכה דאמר ר' שמלאי בית הכנסת שכולם כהנים עולין לדוכן, למי מברכין? לאחיהם שבשדות. ירושלמי עיר שכולה כהנים עולים לדוכן, למי מברכים? לאחיהם שבצפון ושבדרום. ומי העונים אחריהם? הנשים והטף. ומוקי לה בגמ' בשאין שם אלא י' כהנים אבל אם יש שם יותר מי' היתרים מי' יעלו ויברכו והי' עונין אחריהם.

ובשעה שמברכין אין לעם לומר שום פסוקים דגרסינן בסוטה בפרק ואלו נאמרים (סוטה לט:) בשעה שמברכין העם מה הם אומרים ברכו את ה' המבורך ומסקינן (שם מ.) דלא למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין פי' שאינו מכוין לברכה שמברכים אותו, ואם היו אומרים הפסוקים לא היו יכולין לכוין לברכה, הילכך אין לומר שום פסוק אלא יש לשתוק לכוין לברכה:

כהן אינו רשאי להוסיף מדעתו ברכה יותר על אלו ג' פסוקים של ברכת כהנים ואם הוסיף עובר על בל תוסיף. אבל אם בירך כבר ציבור אחד ובא למקום אחר ומצא ציבור שלא הגיעו לברכת כהנים יכול לברכם פעם אחרת. ואלו שפסולים לישא כפיהם מי שיש לו מום בידיו כגון שהם בהקניות או עקומות או עקושות מפני שהעם מסתכלין בו. והרמב"ם ז"ל כתב מי שיש לו מום בפניו או בידיו ורגליו לא ישא כפיו. ובגמרא לא קאמר אלא בידיו מפני שהוא נושא אותם וניכר בהן. זבלגן והוא מי שריריו יורד על זקנו וסומא באחת מעיניו לא ישא כפיו, היו בני עירו רגילים בו ומכירין הכל שהוא זבלגן או סומא ישא כפיו:

היו ידיו צבועות סטיס ופואה לא ישא כפיו מפני שמסתכלין בו, ואם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך הרי זה ישא שאז לא יסתכלו בו. מי שאינו יודע לחתך האותיות כגון אלו שאומרים לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וכיוצא בזה לא ישא כפיו.

קטן או אפילו גדול שלא נתמלא זקנו לא ישא כפיו וה"מ הוא לבדו אבל עם אחרים משידע לישא כפיו נושא עמהן.

אבל כהן גדול שאינו במקרא או במשנה וכו' רשאי לברך את העם וכפי שכתב בספר הקנה: "ועוד דע בני שההדיוטים מברכין, וברכתן אינה קלה כי עוזרים למעלה לכנ"י כענין היה לך לעזרני".

כהן שהרג את הנפש אפילו בשוגג לא ישא כפיו דכתיב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו.

המיר לא ישא כפיו וכתב הרמב"ם ז"ל אפי' שב בתשובה אבל על שאר עבירות אין מונעין אותו מלישא כפיו. ורש"י כתב כיון ששב בתשובה יכול לישא כפיו. וכ"כ רבינו גרשום והביא ראיה מהירושלמי שלא תאמר כהן פלוני מגלה עריות ושופך דמים ומברכני ואומר לו הקב"ה וכי הוא מברכך הלא כתיב ואני אברכם. והר"ם מרוטנבורג כתב שאין אומרים לו לעלות ואם עלה אין מוחין בידו. ורב נטרונאי כתב שאין לעלות בתורה ראשון שכבר חלל קדושתו של אהרן ואם קרא בתורה ראשון יש חלול גדול ולא מסתבר דאף אם לא ישא כפיו משום דאיתקש לשירות אבל לקרות בתורה ראשון ודאי כיון ששב קרינן ביה (יחזקאל יח) ובשוב רשע מרשעתו וגו'.

שכור לא ישא כפיו כתב הרמב"ם ז"ל שתה רביעית יין בבת אחת לא ישא כפיו שתאו בשני פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר. ואם שתה יותר מרביעית אע"פ שהוא מזוג ואע"פ ששתאו בכמה פעמים לא ישא עד שיסיר את יינו מעליו. לא היו בו מדברים המונעים נשיאות כפים אע"פ שאינו מדקדק במצות וכל העם מרננין אחריו נושא כפיו שמצות עשה היא לכל כהן לישא כפיו ואין אומרים לרשע הוסף רשע והמנע מן המצות ואל תתמה ותאמר מה תועיל ברכת הדיוט שאין קבלת הברכה תלויה בכהנים אלא בהקב"ה שנא' ואני אברכם: